

ชื่อวิทยานิพนธ์ การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัย นางจิริฐ์ อนุเชิงชัย **ปริญญา** ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ดันธสุเรศรัญ (2) รองศาสตราจารย์

ดร.สมประสงค์ วิทยเกียรติ (3) รองศาสตราจารย์ ดร.ทองปลิว ชมชื่น **ปีการศึกษา** 2546

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ (2) เปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิต่างโลกและ วุฒิต่างพุทธศาสนา (3) ศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ที่จัดให้กับประชาชนในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้จากการสุ่มอย่างง่าย ประกอบด้วย พระสังฆาธิการระดับวัด 125 รูป และพระสงฆ์ลูกวัด 300 รูป เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ตอนที่ 1 เป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า และตอนที่ 3 เป็นแบบคำถามปลายเปิด คุณภาพเครื่องมือตามวิธีของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยง ตอนที่ 2 เท่ากับ 0.9457 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที ทดสอบค่าเอฟ และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ

ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ โดยเฉลี่ยทุกกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์จัดกิจกรรมด้านอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นอันดับแรก (2) การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่งกลุ่มพระสังฆาธิการ จัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้มากกว่ากลุ่มพระสงฆ์ลูกวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามอายุ จัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มอายุ 40 – 59 ปี มีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมากที่สุด จำแนกตามพรรษา จัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มพรรษา 41 - 60 พรรษา มีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมากที่สุด จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก และ วุฒิต่างพุทธศาสนา จัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้ไม่แตกต่างกัน (3) ปัญหาและ อุปสรรค ของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ดึงดูดประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ส่วนแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ได้แก่ (1) ให้อุบาสก อุบาสิกา เป็นเครือข่ายในการอบรมพัฒนาจิตใจ บุตรหลาน (2) ใช้วัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจในการจัดงานต่าง ๆ

คำสำคัญ การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย พระสงฆ์

Thesis title : THE PROVISION OF INFORMAL EDUCATION BY THE MONKS IN NAKHON PATHOM PROVINCE.

Researcher : Mrs. Jirut Anuchaungchai; **Degree** : Master of Education (Nonformal Education)

Thesis Advisors : (1) Dr. Narimol Tanthasuraseth, Associate Professor; (2) Dr. Somprasong Withayagiat, Associate Professor; (3) Dr. Thongpleu Chomcheun, Associate Professor; **Academic Year** : 2003

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to study the provision of informal education by the monks, (2) to compare the provision of informal education by the monks, classified as position, age, year of ordination, educational and thamma levels and (3) to study the problems, obstacles and supporting guideline for provision of informal education by the monks.

The sample consisted of 125 abbots and 300 monks randomly selected. The instrument was the three-parts questionnaires 1) check - list, 2) rating scale, and 3) opened – ended questions.

The reliability of part 2 was 0.9457. Statistical analyses used were frequency, percentage, mean, standard deviation, t – test, F – test and Scheffe multiple comparison .

The research finding were : (1) the average of the provision of all informal education activities by the monks were at a moderate level. When considered each aspect separately, the monks provide the conservation and restoration of the culture and local wisdom activities rank the first, (2) in comparison of the provision of informal education by the monks, classified as position, the abbots provided significantly higher than the monks at .01 level, especially the development of the community and social activities, the conservation and restoration of culture and local wisdom activities; classified as age was significantly different at .01 level, with age 40 – 59 provided the most; classified as year of ordination was significantly different at .01 level, with 41 – 60 year of ordination provided the most; classified as educational and thamma levels; were not significantly different, (3) the problems and obstacle of the provision of informal education by the monks for people in the community were, economic condition of the community did not help to develop the quality of life and people did not cooperate to conserve natural resources and environment in the community where the temple located. The supporting guideline for the provision of informal education by the monks were 1) to form the network of churchman and churchwomen to help in the matter of moral development for children and 2) to use temple as the community center for community activities.

Keywords : Informal educational, monk

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ดันธสุรเศรษฐ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รองศาสตราจารย์ ดร.สมประสงค์ วิทย์เกียรติ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และ รองศาสตราจารย์ ดร.ทองปลิว ชมชื่น คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ สนับสนุน ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และเอาใจใส่ดูแล อย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา รวมทั้งอาจารย์ ทวีป อภิสัทธ์ ที่ร่วมเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ พระสุธีวรญาณ (ดร.พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ) รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดร.ยิ่ง กิรติบุรณะ อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยนิวัฒนา ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานพุทธมณฑล และ อาจารย์ สุจินต์ นิ่มอนงค์ หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 ได้กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ พระสังฆาธิการระดับวัด และพระภิกษุสงฆ์ลูกวัด ในจังหวัดนครปฐม ที่ได้อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี และเพื่อนนักศึกษาภาควิชาการศึกษานอกระบบ รุ่นที่ 1 ที่ให้ข้อชี้แนะและเป็นกำลังใจ ขอขอบคุณ อาจารย์ สุจินต์ นิ่มอนงค์ ที่จุดประกายเริ่มแรกของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้และให้ความช่วยเหลือแนะนำ ตลอดเวลาดำเนินการ จนสำเร็จลุล่วง

คุณประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบอุทิศเพื่อบูชาพระคุณครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทั้งหลายทั้งมวลทุกระดับชั้นแก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอมอบเพื่อเป็น ศักดิ์ศรีและแนวทางแห่งชีวิตสำหรับเด็กชายนิธกร เกตุนิล ที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยได้ศึกษาสำเร็จ สมความปรารถนา

จิรัฐ อนุเชิงชัย

พฤษภาคม 2547

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
กรอบหลักการและแนวคิด.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย.....	9
- ความเป็นมาและแนวคิดของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย.....	9
- ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย.....	11
- หลักการสำคัญของการจัดการศึกษา.....	14
- รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย.....	18
- องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย.....	20
- ความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลกับการศึกษาตามอัธยาศัย.....	22
บทบาทของวัดและพระสงฆ์.....	26
- หน้าที่และความสำคัญของวัด และ พระสงฆ์.....	26
- อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส.....	28
- การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์.....	28
- บทบาทของพระสงฆ์.....	31
- บทบาทของพระสงฆ์กับการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย.....	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
	ผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 38
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย..... 44
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง..... 44
	ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยและนิยามตัวแปร..... 44
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 47
	การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 48
	การวิเคราะห์ข้อมูล..... 48
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 50
ตอนที่ 1	สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ในจังหวัด นครปฐม..... 51
ตอนที่ 2	การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ของพระสังฆาธิการกับพระสงฆ์ภูมิกวัด ในจังหวัดนครปฐม... 62
ตอนที่ 3	ปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษา ตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์..... 68
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 75
	สรุปผลการวิจัย..... 75
	อภิปรายผล..... 81
	ข้อเสนอแนะ..... 89
บรรณานุกรม.....	91
ภาคผนวก.....	97
ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	98
ข ตารางการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)	100
ค หนังสือขอความอนุเคราะห์.....	114
ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	118
ประวัติผู้วิจัย.....	130

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1	แสดงสภาพทั่วไปของวัด..... 51
ตารางที่ 4.2	แสดงสถานภาพส่วนตัวของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง..... 53
ตารางที่ 4.3	แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ในภาพรวม.... 55
ตารางที่ 4.4	แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต..... 56
ตารางที่ 4.5	แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม..... 57
ตารางที่ 4.6	แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น..... 59
ตารางที่ 4.7	แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้..... 60
ตารางที่ 4.8	แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมนันทนาการ..... 61
ตารางที่ 4.9	แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ลูกวัด ในภาพรวมรายกิจกรรม..... 62
ตารางที่ 4.10	แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ..... 63
ตารางที่ 4.11	แสดงผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย การจัดการศึกษา ตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุเป็นรายคู่... 64
ตารางที่ 4.12	แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ จำแนกตามพรรษา..... 64
ตารางที่ 4.13	แสดงผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย การจัดการศึกษา ตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ จำแนกตามพรรษา..... 65
ตารางที่ 4.14	การแสดงผลการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก..... 66
ตารางที่ 4.15	แสดงผลการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางนักรธรรม..... 66

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า	
ตารางที่ 4.16	แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางบาลี.....	67
ตารางที่ 4.17	แสดงปัญหา อุปสรรค ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	68
ตารางที่ 4.18	แสดงปัญหา อุปสรรค ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม.....	69
ตารางที่ 4.19	แสดงปัญหา อุปสรรค ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	69
ตารางที่ 4.20	แสดงปัญหา อุปสรรค ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้.....	70
ตารางที่ 4.21	แสดงปัญหา อุปสรรค ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมนันทนาการ.....	70
ตารางที่ 4.22	แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	71
ตารางที่ 4.23	แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม.....	72
ตารางที่ 4.24	แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	72
ตารางที่ 4.25	แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้.....	73
ตารางที่ 4.26	แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมนันทนาการ.....	74

ฉ

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
ภาพที่ 1.2	การแบ่งช่วงอายุ ความต้องการเรียนรู้ของบุคคล.....	10

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันทุกประเทศในโลกเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และนำไปใช้เป็นกลไกในการพัฒนาประเทศ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนโครงสร้างและองค์ประกอบของประชากรได้เปลี่ยนแปลงไป ประเทศไทยมีลักษณะเป็นสังคมเปิด มีการติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศ มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและวิทยาการต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชน ระดับเมือง ระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระดับความรู้ของประชาชนในชาติให้สูงขึ้น โดยเรียนรู้ทั้งจากในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. 2494 เริ่มมีการสำรวจสภาพการศึกษาของประเทศโดยผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ และจากการจัดประชุมสัมมนาเรื่องการจัดการศึกษาที่กรุงการาจี ประเทศอินเดีย ทำให้เกิดแผนการาจี (Karachi Plan) ที่วางแนวทางสนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียส่งเสริมการศึกษาของประชาชนในชาติได้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เห็นความสำคัญต่อการศึกษาที่จะใช้ในการดำเนินชีวิต

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบัน การศึกษามีความจำเป็นเพิ่มขึ้น และมีผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยเหตุผลหลายประการ (สุมาลี สังข์ศรี 2544 : 126 – 128)

1. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และอาชีพการงาน ตลาดแรงงานต้องการแรงงานที่มีความรู้ และทักษะเฉพาะด้านมากขึ้น
2. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ วัฒนธรรมจากการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันมาเป็นต่างคนต่างอยู่ มีการแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบ วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมใหม่
3. ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้าน การสื่อสาร สาธารณสุข คมนาคม อุตสาหกรรม

4. ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองที่ทำให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองมากขึ้น มีเสรีภาพในการแสวงหาความรู้แสดงความคิดเห็น

5. การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร โลกไร้พรมแดน ความรู้ ข้อมูล ข่าวสารเหล่านี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งด้านอาชีพ การดำเนินชีวิต สุขภาพพลานามัย

6. ความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของประชากรปัจจุบัน มีโครงสร้างประชากรกลุ่มใหญ่ เป็นประชากรวัยทำงาน และกลุ่มที่ลดลงคือ ประชากรวัยเด็ก

7. การศึกษาที่มีอยู่ ไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาทุกช่วงชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน แหล่งการเรียนรู้ไม่เปิดกว้าง มุ่งประชากรวัยเรียนมากกว่าวัยอื่น ๆ

การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ที่จะต้องได้รับตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก ไปจนถึงวัยสูงอายุ การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง และบุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตตามความต้องการ การจัดการศึกษาสามารถจัดได้อย่างหลากหลาย ยืดหยุ่น และเปิดกว้างให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : 18 - 19)

ในอดีตนับเป็นเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา กุลบุตรกุลธิดาได้เรียนรู้วิชาหนังสือระเบียบประเพณี การวางตัว คุณธรรมและจริยธรรมจากวัด พระคือผู้รู้ และผู้ชี้ทางสว่างทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผู้นำทางจิตใจ หลอมรวมจิตใจคนไทยให้เป็นหนึ่งเดียว สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญควบคู่กับชาติไทยตลอดมา ตั้งแต่โบราณกาลจวบจนกระทั่งปัจจุบัน วัดเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมแห่งอารยธรรมของไทย พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจริยธรรม เป็นศูนย์รวมศรัทธาและความเชื่อถือ ตลอดจนเป็นผู้นำทางความคิด ทางการศึกษาและการพัฒนา สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน และพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าไปด้วยดี

ในปัจจุบันสังคมไทย พระสงฆ์ยังคงเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือเป็นบุคคลที่สามารถระดมความร่วมมือจากประชาชนและองค์กรต่าง ๆ มาพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากความจริงที่ว่าพระสงฆ์ยังเป็นบุคคลที่ในชุมชนยังให้ความศรัทธานับถืออยู่ เป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์จึงมีศักยภาพที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม นอกจากจะมีบทบาทหลักในฐานะผู้เผยแผ่พุทธศาสนาแล้ว บทบาทของพระสงฆ์ยังเป็นผู้พัฒนาจิตใจรวมทั้งให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความยั่งยืนสามารถพึ่งพาตนเองได้

บทบาทการให้การศึกษาเป็นบทบาทหนึ่งที่วัดและพระสงฆ์ดำเนินการมายาวนาน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วพระองค์ก็เริ่มอบรมสั่งสอน ประกาศพระศาสนา โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น แบ่งบุคคลออกเป็น 4 ประเภท การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ความรู้สึกรู้ว่าผู้เรียนกับผู้สอน มีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง วิธีการให้การศึกษาอบรมออกมาในรูปแบบของการเทศน์ ครั้นต่อมาพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาสู่แหลมทองสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน วัดจึงเป็นแหล่งอบรมสั่งสอนให้ การศึกษาแก่กุลบุตร กุลธิดาในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ

การให้การศึกษาในลักษณะดังกล่าวเป็นการให้การศึกษาที่เรียกกันในปัจจุบันว่า การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการศึกษาลักษณะนี้ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่าการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมีลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่มีกำหนดรูปแบบแน่นอน ไม่มีการแบ่งระดับการศึกษา ไม่มีชั้นเรียนและรายวิชา ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่ตั้งใจ ไม่มีหลักสูตร ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอนและ ประกาศนียบัตรรับรอง (สุนทร สุนันท์ชัย 2532 : 10) (ปฐม นิคมานนท์ 2532 : 112) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 : 13)

รูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการศึกษา สถานการณ์จริงและจำลอง ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือการกระทำของสิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์ โครงสร้างที่กำหนดโดยสังคม (Societal Settings) บางประเภทเป็นปัจจัยเอื้อต่อการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เช่น การพูดคุย การหารือ การถกเถียงปัญหา การสืบค้นบางสิ่งบางอย่าง แหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี สถานที่เล่น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2544 : 49) อุดม เชยทิวส์ ได้แบ่งรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ 2 รูปแบบ คือ

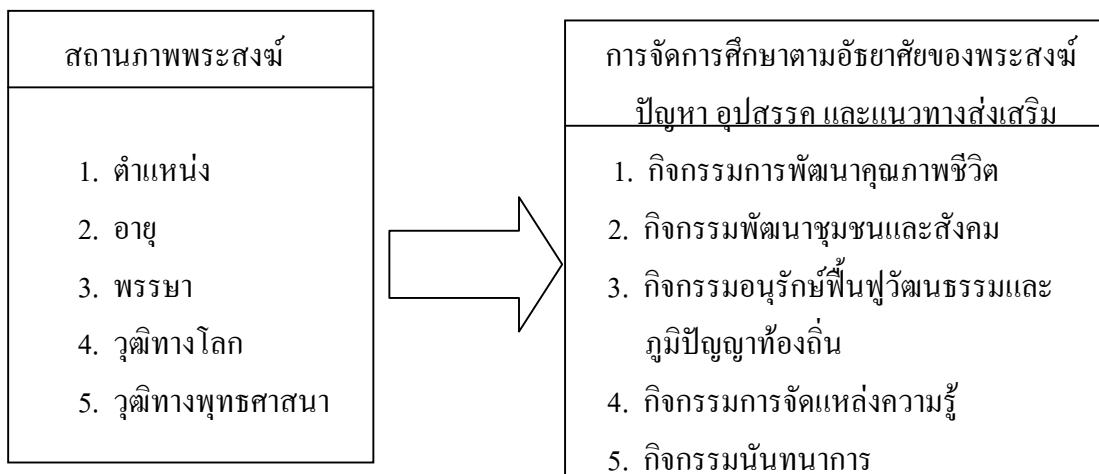
- 1) รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการค้นคว้าจากแหล่งความรู้ สื่อต่าง ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) รูปแบบเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการจัดขึ้น โดยมีหลักสูตร รูปแบบ จุดประสงค์ แต่การเรียนรู้เกิดขึ้นจากความต้องการและสนใจของผู้เรียนเอง กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จำแนกประเภทของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ตามวัตถุประสงค์ 4 ประการ ดังนี้ 1) การศึกษาตามอัธยาศัยในวิถีชีวิตเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 2) การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการจัดการกระทำโดยองค์กรสถาบัน เพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาทั้งโดยตรง และ โดยอ้อม 3) การศึกษาตามอัธยาศัยตามธรรมชาติและสังคม เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาชุมชนและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ใช้สภาพ

แวดล้อมเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ 4) การศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยวัฒนธรรม กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการผสมผสานการเล่นกับความบันเทิง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2544 : 52 – 54) ในประเทศไทย ได้มีการประมวลการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ 2 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดกิจกรรม ได้แก่ การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดกลุ่มสนใจ กลุ่มเสวนา การเรียนรู้จากประสบการณ์กลุ่มอาชีพ การเข้าค่ายต่าง ๆ และกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม 2) ด้านการให้บริการ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ นิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ การท่องเที่ยว การสืบค้นข้อมูลในอินเทอร์เน็ต (internet) จากคอมพิวเตอร์ (อุดม เขยกิจวงศ์ 2544 : 105 – 107)

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีทำให้การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนไทยที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การศึกษาตามอัธยาศัย จึงถูกกำหนดขึ้นไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามความต้องการทุกช่วงชีวิตของวัยและผู้ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชนชาวพุทธที่เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ คือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาวิจัยการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ที่จัดให้กับประชาชนในชุมชน

2. กรอบหลักการและแนวคิด

จากแนวคิดเรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้รู้หลายท่านและบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในกรอบด้านการอบรม เผยแผ่ และส่งเสริมการศึกษา กับด้านสาธารณะสงเคราะห์ ที่คณะสงฆ์และมหาเถรสมาคมได้กำหนดเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ โดยเขียนเป็นแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : อุดม เขยกิจวงศ์ *แนวทางการบริหารและจัดการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม*

อธยาศัย กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์บรรณกิจ 2544

: การศึกษานอกโรงเรียน, กรม *การศึกษาตามอธยาศัย แนวคิดและประสบการณ์*

กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ 2544

: การศาสนา, กรม *คู่มือการปฏิบัติงานด้านศาสนา* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2539

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอธยาศัยของพระสงฆ์

3.2 เพื่อเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอธยาศัยของพระสงฆ์ จำแนก

ตามตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิทางโลก และวุฒิทางพุทธศาสนา

3.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอธยาศัย
ของพระสงฆ์ ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

4. ประเด็นปัญหาการวิจัย

4.1 ปัจจุบันพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามอธยาศัยโดย
การสนับสนุนส่งเสริม ให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไร

4.2 พระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการ กับ พระสงฆ์ลูกวัด ในจังหวัดนครปฐม จัดการ
ศึกษาตามอธยาศัยให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

4.3 พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม มีปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการ
ศึกษาตามอธยาศัยให้ประชาชนในชุมชนอย่างไร

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 **ขอบเขตของพื้นที่** การศึกษาวิจัยครั้งนี้ กระทำในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งแบ่ง
ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และการปกครอง ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย
7 อำเภอ ได้แก่อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอบางเลน อำเภอสามพราน อำเภอดอนตูม อำเภอ
กำแพงแสน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอพุทธมณฑล

5.2 ขอบเขตของตัวแปร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ กำหนดตัวแปรเพื่อใช้ในการวิจัยการจัดการศึกษาตามอรรถาศัย 5 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต
2. กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม
3. กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. กิจกรรมการจัดแหล่งความรู้
5. กิจกรรมนันทนาการ

6. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

6.1 การจัดการศึกษาตามอรรถาศัยของพระสงฆ์ หมายถึง การจัดประสบการณ์สภาพแวดล้อม ปัจจัยเกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ บุคคล โดยพระสงฆ์ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ตามความสนใจ ตามโอกาสและตามศักยภาพของตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งประกอบด้วย 5 กิจกรรม ดังนี้

6.1.1 กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนที่มีชีวิตสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสุข

6.1.2 กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการให้ชุมชนและสังคมเข้มแข็ง โดยการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนา

6.1.3 กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ได้จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนบุคคลในวัด และประชาชนทั่วไป

6.1.4 กิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของศาสนบุคคลในวัดและประชาชนทั่วไป

6.1.5 กิจกรรมนันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้ศาสนบุคคลในวัดและประชาชนทั่วไปได้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ และการละเล่น

6.2 พระสังฆาธิการระดับวัด หมายถึง พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสวัด รองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ที่ได้รับการแต่งตั้งตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่คณะสงฆ์กำหนด มีหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กรวัดทางพุทธศาสนา เผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้การศึกษาอบรมประชาชนให้

เป็นคนดี อยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข

6.3 พระสงฆ์อุกฤษฏ์ หมายถึง พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีหน้าที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นศาสนทายาทสืบพระศาสนา เป็นศาสนบุคคลที่พึงปฏิบัติ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ไม่ใช่พระภิกษุที่บวชตามประเพณี 3 วัน 7 วัน 1 เดือน หรือ 3 เดือน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์
ในจังหวัดนครปฐม

7.2 เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน

7.3 นำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อพระสงฆ์ ศูนย์พระปริยัตินิเทศก์ สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์ ในการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ขอนำเสนอความเป็นมา ความหมาย หลักการ รูปแบบ ของการศึกษาตามอรรถศาสตร์และ
องค์กร / สถาบันที่จัด สภาพทั่วไป รูปแบบการจัดการศึกษาโดยเน้นการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของ
จังหวัดนครปฐม หน้าที่ความสำคัญของวัด และพระสงฆ์กับชุมชน อำนาจหน้าที่และความ
รับผิดชอบของพระสังฆาธิการ ลักษณะ รูปแบบ การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสังฆาธิการ
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 - 1.1 ความเป็นมาและแนวคิดของการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 - 1.2 ความหมายของการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 - 1.3 หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 - 1.4 รูปแบบการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 - 1.5 องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 - 1.6 ความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลกับการศึกษาตามอรรถศาสตร์
2. บทบาทของวัดและพระสงฆ์
 - 2.1 หน้าที่และความสำคัญของวัดและพระสงฆ์
 - 2.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส
 - 2.3 การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์
 - 2.4 บทบาทของพระสงฆ์
 - 2.5 บทบาทของพระสงฆ์กับการจัดการศึกษานอกระบบและตามอรรถศาสตร์
3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

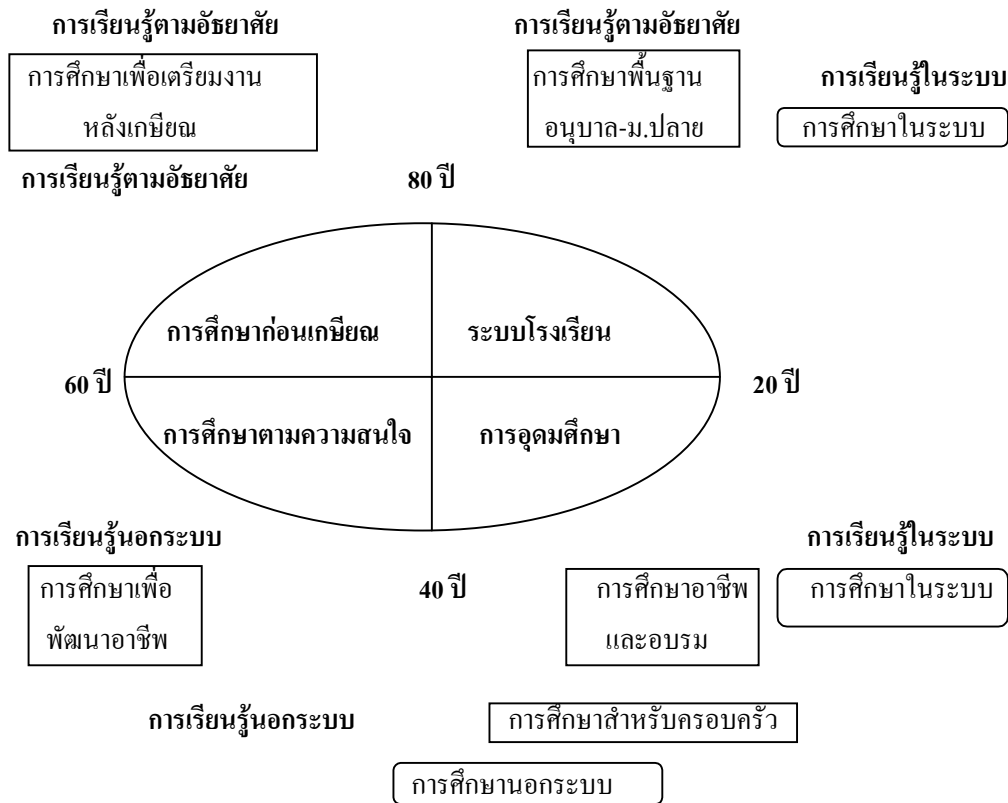
1.1 ความเป็นมาและแนวคิดของการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาที่ไม่เป็นทางการ หรือ การศึกษาตามอัธยาศัย (informal education) มีมาตั้งแต่อดีตก่อนการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ ซึ่งดำเนินการโดยผู้ที่เกิดขึ้นในนัยของการเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ การศึกษาที่ไม่เป็นทางการเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้เกิดการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ในระยะแรกเรารู้จักการศึกษาใน 2 รูปแบบ คือ “การศึกษาในโรงเรียน” และ “การศึกษานอกระบบ”

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทำให้แนวคิดการจัดการศึกษาดลอดชีวิตกลายเป็นสาระสำคัญของกฎหมายการศึกษา โดยกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้คำนิยามการศึกษาแต่ละรูปแบบไว้ ดังนี้

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 มาตรา 15)

การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ เป็นวิธีการในการพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคมโดยบูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบเข้าด้วยกันให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง แนวคิดในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นรูปแบบหนึ่ง que พัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีการเข้าถึงการศึกษาทั้งในระบบ สลับกับการศึกษานอกระบบในรูปแบบต่างๆ ตลอดช่วงชีวิต สามารถแบ่งช่วงอายุของมนุษย์ได้ 4 ช่วง ๆ ละ 20 ปี ตามความต้องการการเรียนรู้ของบุคคลแต่ละช่วงอายุ (Heimstra , 1981 : 127) โดยเขียนเป็นภาพแสดงการเรียนรู้ตลอดช่วงอายุได้ ดังนี้

ภาพที่ 1.2 การเรียนรู้ตลอดช่วงอายุ

ที่มา : Heimstra , R . *the implications of lifelong learning in Zippoah*. Washington D.C. : American Association of Museums , 1981 .

จากภาพจะเห็นได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีรูปแบบแต่สอดแทรกอยู่ใน โปรแกรมการเรียนรู้ตามความต้องการในแต่ละช่วงของวัยและอายุ การศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ที่แฝงอยู่ไม่เปิดเผยชัดเจน วิโรนิกา เมกจิวนี่ (Veronica Megivney) ได้เสนอแนวคิดการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2544 : 26)

การศึกษาตามอัธยาศัยทำให้มีกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นภายนอกสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ถูกรัดไว้ และการเรียนรู้ที่เกิดจากกิจกรรมและความสนใจของบุคคล และกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจไม่ได้ยอมรับว่าเป็นการเรียนรู้ก็ได้

การศึกษาตามอัธยาศัยอาจอยู่ในรูปของกิจกรรมที่ไม่จัดเป็นรายวิชา อาจได้แก่ การอภิปราย การถกเถียงปัญหา การพูดคุย การนำเสนอเรื่องราว หรือข้อมูลต่าง ๆ การให้คำแนะนำ และการแนะแนว ซึ่งอาจเป็นไปเพื่อการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และสนองความต้องการของ

กลุ่มบุคคล โดยองค์กรหรือบุคคล เช่น เรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การดูแลผู้สูงอายุ เรื่องของความปลอดภัย การจ้างแรงงาน เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

การศึกษาตามอัธยาศัยที่มีการวางแผนและมีโครงสร้างอยู่แล้ว เช่น หลักสูตรระยะสั้นที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความสนใจ และความจำเป็นที่ได้สำรวจมาแล้ว แต่มีวิธีการจัดแบบยืดหยุ่น และด้วยวิธีการการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เช่น การอบรมทำอาหารทางรายการทีวีที่เป็นเกม คือ จุดประสงค์ของรายการเพื่อการบันเทิงแต่สอดแทรกสาระแก่ผู้ชมเรื่องการประกอบอาหาร ซึ่งผู้ชมอาจรับทราบหรือลงมือนำไปทดลองทำเองภายหลัง (ยืดหยุ่น) ซึ่งต่างจากรายการสอนทำอาหารที่จัดว่าเป็นการให้การศึกษาในระดับหนึ่ง (วิศนี ศีลตระกูลและอมรา ปฐกัญญาบุรณ์ 2544 : 24)

สรุป การศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีลักษณะเด่นชัด และเรียกขานกันในนิยามที่หลากหลาย โดยเชื่อมโยงวิธีการเรียนรู้ทั้งในระบบ (formal learning) นอกระบบ (non – formal learning) เข้าด้วยกันด้วยวิธีการเรียนแบบนำตนเอง (self – directed learning) โดยสะท้อนลักษณะเด่นที่เชื่อว่าคนเราสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จากปัจจัยภายนอก และ เลือกวิธีการเรียนรู้ตามความต้องการ

1.2 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย มีผู้ให้ความหมายไว้หลายอย่าง ความหมายตามพจนานุกรม “การศึกษา” หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ให้ประสบการณ์ต่าง ๆ โดยผ่านวิธีการหรือกิจกรรม “อัธยาศัย” หมายถึง นิสัย ใจคอ ก่อนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศใช้ มีผู้ให้นิยามความหมาย การศึกษาตามอัธยาศัย ไว้หลากหลาย ดังนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2532 : 10) ให้ความหมาย “การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายถึง การได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ จากประสบการณ์ประจำวันในครอบครัว ชุมชน จากการทำงาน การเล่น ห้องสมุด สื่อมวลชน และอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมของบุคคล

ปฐม นิคมานนท์ (2532 : 112) ให้ความหมายว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” เป็น กระบวนการตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลได้เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม ทักษะ และความรู้ต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อม คือการเรียนรู้จากครอบครัว เพื่อนบ้าน จากการทำงาน การเล่น จากตลาด ร้านค้า ห้องสมุด ตลอดจนเรียนรู้จากสื่อมวลชนต่าง ๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 83) ให้ความหมาย “การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอนอย่างเป็นทางการ ไม่มีประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนเพื่อความรู้ และนันทนาการ และสามารถเรียนได้ตลอดเวลาในทุกช่วงวัยของชีวิต

วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐมภิญโญบุรณ์ (2544 : 2 – 3) ให้ความหมาย “การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายถึง วิธีการที่หลากหลาย ที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดยการถูกผลักดันให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสนทนา การสำรวจ และการขยายประสบการณ์ ไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544 : 3) ให้นิยาม “การศึกษาตามอัธยาศัย” เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

เล เบลล์ (La Belle) (1982 : 161) ให้ความหมายว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความเข้าใจที่กระจำจชัดที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และการแสดงออกต่อสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวบุคคล

ชิบูยา ฮิเดโยชิ (Shibuya Hideyoshi อ้างในอุดม เขยกิจวงศ์ 2544 : 80) กล่าวว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” คือ กระบวนการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิด จากประสบการณ์ประจำวัน และสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่ตั้งใจ และเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตในสังคม

จากความหมายของการศึกษาตามอรรถาธิบายสามารถสรุปได้ใน 2 ลักษณะในด้านของ ผู้เรียน และผู้จัด หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้ดังนี้ (ทองอยู่ แก้วไพเราะ 2544 : 38)

ผู้เรียน (ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนเอง)	ผู้จัด หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนเอง)
* วิธีการเรียน และวิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้	* จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากสังคม
* การเรียนรู้ด้วยตนเอง	* จากประสบการณ์
* กระบวนการของการเกิดการเรียนรู้	* จากการทำงาน และจากการดำรงชีวิตประจำวัน
* ผลของการเรียนรู้	* จากสภาพแวดล้อม ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีการดำเนินการให้มีขึ้นไม่ว่าโดยมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ
* เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ และสร้างเสริมประสบการณ์โดยตรง	* จากปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ
* ที่ผู้เรียนสร้างความหมาย (Meaning making) ตามความเข้าใจต่อโลก	* จากสถานการณ์
	* สื่อต่าง ๆ
	* กระบวนการสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น พุค สัมผัสทั้ง 5
* เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต	* หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

ดังนั้น โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า “การศึกษาตามอรรถาธิบาย” หมายถึง กระบวนการศึกษาตลอดชีวิต ที่เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ไม่มีรูปแบบ ไม่มีโครงข่ายแน่นอนก่อให้เกิดการสะสมความรู้ ทักษะ เจตคติ โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ประจำวัน การสัมผัสสิ่งแวดล้อมจากสมาชิก ทั้งในครอบครัว ในองค์กร และสถาบันต่าง ๆ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งนันทนาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะการศึกษาตามอรรถาธิบายที่สำคัญคือ ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอนอย่างเป็นทางการ ไม่ได้รับประกาศนียบัตร เป็นการเรียนรู้เพื่อความรู้อันนันทนาการที่สามารถเรียนรู้ได้ทุกวัยตลอดอายุขัยของชีวิต

1.3 หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตามมาตราที่ 15 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้จัดระบบการจัดการศึกษาไว้สามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้ง 3 รูปแบบนี้จะพบว่าในช่วงชีวิตของคนแต่ละคนจะต้องได้รับการศึกษาที่มีความเชื่อมโยงกัน ไม่สามารถแยกกันโดยอิสระได้ นั่นคือ แต่ละรูปแบบจะไม่เบ็ดเสร็จในตัวเอง ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของคนแต่ละคน บางคนอาจได้รับการศึกษาในระบบที่ยาวนาน บางคนอาจได้รับการศึกษานอกระบบมาตลอดโดยมีการศึกษาตามอัธยาศัยสอดแทรกเป็นระยะ ๆ บางคนที่ดีมีโอกาสมาก ๆ อาจจะได้รับแต่การศึกษาตามอัธยาศัยเท่านั้น ฉะนั้นในการจัดการศึกษาสำหรับการพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ การศึกษาทั้งสามรูปแบบควรมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ตลอดเวลาในช่วงชีวิตของคนแต่ละคน อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาทั้งสามรูปแบบนั้น จุดเด่นที่สุดก็คือการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะคนทุกคนจะได้รับเสมอตลอดเวลา ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนตาย แม้ว่าบุคคลนั้นกำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน ซึ่งก็เป็นไปตามหลักการจัดการศึกษาใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมีขอบเขตกว้างขวาง เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ในทุกช่วงวัย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทรอบตัวของมนุษย์ คือ

1.3.1 บริบททางสังคม มนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยชรา และตาย เกิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดในโลกของสังคมและวัฒนธรรม จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เครือญาติ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ การละเล่น ตามเทศกาลต่าง ๆ ที่สังคมกำหนด

1.3.2 บริบททางเศรษฐกิจ มนุษย์ได้เรียนรู้ที่จะทำมาหากิน ยกฐานะตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากการทำงานโดยพัฒนาทักษะ ค่านิยมและทัศนคติในการดำรงชีวิตให้สังคมยอมรับเป็นอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน บริบทของเศรษฐกิจเริ่มตั้งแต่การรู้จักหาอาหารเพื่อบริโภค อุปโภค เรียนรู้คิดคำนวณและการแลกเปลี่ยน

1.3.3 บริบททางการเมืองและการปกครอง การเมืองการปกครองของชุมชนท้องถิ่น และประเทศมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย กำหนดสิทธิหน้าที่ให้กับมนุษย์ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เรียนรู้กฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขไปพร้อมกับบริบททางวัฒนธรรมประเพณี

1.3.4 บริบททางวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อ การเรียนรู้ตามประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามเทศกาล ฤดูกาลที่คนในชุมชนถือปฏิบัติสืบทอดมายาวนานหลายชั่วอายุคน จนบางสิ่ง เป็นพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ เช่น การกราบไหว้ผี เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์

จากบริบทรอบตัวของมนุษย์เราสามารถจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้บรรลุตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ จะต้องเชื่อมโยงการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เข้าด้วยกัน เนื่องจากว่าช่วงชีวิตของคนแต่ละคนต้องมีการเรียนรู้ รับการศึกษาในระยะยาวตลอดชีวิต การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีสมรรถนะ ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยเรียนรู้จากบุคคล การทำงาน สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งการเรียนรู้รอบตัว การจัดการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงหลักการ 4 ประการ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2544 : 66 – 69)

1. หลักความสัมพันธ์กับธรรมชาติ การจัดการศึกษาตามหลักการนี้มุ่งชี้ให้เห็นว่าในการจัดการศึกษานั้นต้องจัดให้เป็นไปตามธรรมชาติ สภาพของธรรมชาติจะมีคุณลักษณะ 4 ประการที่สำคัญ คือ ธรรมชาติมีความหลากหลาย ธรรมชาติมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ธรรมชาติที่มีการจัดการตัวเองได้ และธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง นั่นคือในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นต้องจัดให้ครอบคลุมและหลากหลายอย่างทั่วถึง โดยในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นต้องมีความหลากหลายของรูปแบบ จัดให้มีความสัมพันธ์กัน ผู้จัดเข้าไปจัดการให้น้อยที่สุด และจะต้องปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

2. หลักการต้นทุนของชุมชน การจัดการศึกษาตามหลักการนี้ มุ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษานั้นให้ยึดชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องของสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่แล้วสามารถนำมาใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุด นั่นคือ ตามหลักการนี้จะมียอดประกอบหลักอยู่ 4 ประการ คือ

1. ทุนระบบนิเวศน์ (ทรัพยากร) การศึกษาตามอัธยาศัยจะช่วยรักษาระบบนี้ไว้ให้คงอยู่ได้ ระบบนิเวศน์หมายถึง ทรัพยากรของเรามีอยู่ ซึ่งปัจจุบันได้หายไปเกือบหมดแล้ว เช่น ดินบุก ไม้สักหรือแม่แต่นิทานที่เคยพูดกัน เรื่องเทพารักษ์กับคนตัดไม้ เหล่านี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีตมีความหมาย คนได้กินยอดไม้เป็นอาหาร นั่นแปลว่าต้องปลูกเลี้ยงต้นไม้ให้เจริญเติบโตจึงจะมียอดให้กิน ซึ่งมีต้นไม้เป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันเรากินผักกาดขาว ผักคะน้ากลายเป็นต้องตัดต้นไม้ทิ้งเพื่อทำร่องปลูกผัก

2. ทุนสังคมและวัฒนธรรม ระบบการศึกษาของเราได้รับมาจากที่อื่น การศึกษาในห้องเรียนเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากฝรั่ง เช่น ใครมาไม่ทันเวลาตรงเวลาจะถูกทำโทษ เวลาของเราเป็น เช้า สาย บ่าย คำจริง ๆ คนไทยเป็นคนตรงเวลา นักร้องก็เจอทุกที ในต่างจังหวัดยังมีทุนเหล่านี้อยู่ เช่น พ่อตาย ยังมีน้องพ่อช่วยเลี้ยงดู และส่งเสริมต่อ ครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย มีการเลี้ยงดู ถ่ายทอดต่าง ๆ กัน สังคมปัจจุบันอ่อนแอลงเพราะแบบนี้ ถูกทำลาย เราไปยกย่องวัฒนธรรมอื่น ๆ จนวัฒนธรรมของเราหายไป

3. ทุนสติปัญญา ระบบนี้ดึงคนออกจากชุมชน โดยคนที่เรียนหนังสือได้ต้องออกมาเรียนต่อ ทำงานอยู่ไม่ได้ในชุมชนต้องเข้าสู่เมืองในชนบทจึงเหลือแต่คนเรียนไม่เก่ง ผู้ขายบวชอยู่วัด บางคนทำไร่ ทำนา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญปลูกข้าวให้กัน แต่เป็นคนที่ถูกทิ้งแล้ว ถ้ามีการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ในชุมชน ชุมชนก็จะโตขึ้น ในสมัยโบราณคนในชุมชนจะปลูกพืชแต่ละครั้งคิด 2 เรื่อง คือ อยากกินอะไร และปลูกได้หรือไม่ ปัจจุบันภูมิปัญญาหายหมด ไม่ได้หมายความว่าในระบบไม่สำคัญ แต่สำคัญบางเรื่อง เช่น ในวงการอุตสาหกรรมในระบบยังจำเป็นต้องพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่าพออยู่พอกินหมายถึงอะไร เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาตามอรรถศาสตร์ทั้งสิ้น

4. ทุนเศรษฐกิจ เมื่อเอาเงินซึ่งเป็นทุนเงินตราลงในชุมชน ต้องสามารถทำให้ทุนทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมาแล้วนั้นเกิดขึ้นมาได้ มิใช่เอาลงไปเพื่อเป็นทุนเศรษฐกิจจะล้มทั้งหมด นั่นคือ การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ให้ยึดชุมชนเป็นฐานในการจัดการ

3. หลักการเชื่อมโยงและต่อเนื่อง ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดการจัดการศึกษาไว้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ซึ่งในการดำเนินงานตามหลักการนี้ที่สำคัญคือให้เอา “คน” มาเป็นตัวตั้งในการดำเนินงาน เพราะคนทุกคน บางคน หรือ เฉพาะคนจะต้องผ่านการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ หรือ 2 รูปแบบ หรือหนึ่งรูปแบบแล้วแต่โอกาสของแต่ละคน แต่ทั้งนี้ทุกคนจะต้องผ่านการศึกษาดตามอรรถศาสตร์ทั้งนั้น นั่นคือ การจัดการศึกษากับการเทียบโอนเป็นสิ่งที่จำเป็น และสถานศึกษาจะต้องจัดการทั้งเชิงรับและเชิงรุกให้กับคนทุกคนในชุมชน ภายใต้หลักการบูรณาการโครงสร้างของเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้อง เป็นไปตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลที่จะได้เรียนรู้ทั้งวิชาการ วิชาชีพ วิชาที่ชอบ และวิชาชีวิต

4. หลักความสะดวกและเข้าถึงได้ง่าย การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ตามหลักการนี้ต้องการที่จะให้ “คน” ได้รับการศึกษาเพื่อสนองความต้องการอย่างครอบคลุมทุกช่วงอายุของคน และทุกวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิต นั่นคือ ในการจัดการศึกษาตามหลักการนี้ เน้นให้เห็นว่าการศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้กับคนได้เรียนรู้ตามวิถีชีวิตของเขาเอง ดังนั้นการกำหนดคกฏเกณฑ์

ระเบียบต่าง ๆ อย่างเข้าไปจัดการให้มากนัก แต่เน้นความเป็นธรรม ความถูกต้อง และความถูกต้อง เป็นสำคัญ

ชัยศ อิมสุวรรณ (2544 :ค่านา) ได้ให้หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเพื่อตัวผู้เรียนเอง ขึ้นอยู่กับความสนใจใฝ่รู้ ความพอใจที่จะเรียนรู้ (ฉันทะ) ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง เพราะผู้เรียน เป็นผู้ตระหนักตัวเองว่าเรียนรู้หรือไม่และผลของการเรียนรู้นั้นเกิดประโยชน์อย่างไร
2. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เพราะมนุษย์จะ เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม แต่ไม่อาจ ปฏิเสธที่จะไม่เรียนรู้ไม่ได้ เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
3. สังคมแห่งการเรียนรู้ มักจะจัดบรรยากาศ สถานการณ์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ เอื้ออำนวยให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ตามความต้องการของตนเอง เช่น จัดห้องสมุดขึ้น ในที่ต่าง ๆ ทั้งเป็นส่วนหนึ่งของอาคารของสำนักงาน หรือ จัดเป็นเอกเทศ เช่น ห้องสมุดประชาชน จัดรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนสื่อสารมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร ตลอดจนจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ป้ายประกาศ หรือแม้แต่การเรียน เล่นเกมส์ การพักผ่อน หย่อนใจ การบันเทิงต่าง ๆ เช่น ละคร ดนตรี ฯลฯ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย
4. การส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องแพร่กระจายแหล่ง การเรียนรู้ให้มากขึ้น หลากหลายขึ้น ใกล้เคียงผู้เรียนขึ้น เพื่อสะดวกต่อการใช้บริการ บทบาทของ นักการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องส่งเสริม ประสานงาน กระตุ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนต่าง ๆ ให้จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น รวมทั้งให้คำแนะนำในการจัดการ และการ ส่งเสริมมาตรฐาน
5. การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้กับผู้เรียนควรจะได้รับพิจารณาให้ดำเนินการ ให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างเสริมเจตคติการใฝ่รู้ ความมีฉันทะที่จะเรียนรู้ การสร้างเสริม ทักษะการเรียนรู้ตั้งแต่การส่งเสริมการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง ในระดับที่จะสามารถแสวง หาความรู้ได้และสามารถคิดวิเคราะห์เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้

สรุปแล้วการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยควรคำนึงถึงหลักการกว้าง ๆ ใน 2 ประเด็น คือ

1. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเพื่อตัวของผู้เรียนเอง ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความอยากรู้ ความพึงพอใจที่จะเรียน ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ผู้เรียนเกิดความตระหนัก ในการรับรู้ว่าการเรียนรู้ และจะได้ประโยชน์อะไรจากการเรียนรู้
2. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิตที่เรียนรู้จากวัฒนธรรมประเพณี

1.4 รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยมีลักษณะ ไม่เป็นทางการ ไม่มีการกำหนดแบบแผนชัดเจน ไม่มีการแบ่งระดับการศึกษา ไม่มีชั้นเรียนและรายวิชา รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีหลากหลายอาจเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาย่อย (sub – set) ในบริบทของการจัดการศึกษาหลัก รูปแบบ ที่แฝงเร้นอยู่ในการทำกิจวัตรประจำวัน การทำงาน การทำมาหากิน การซึมซับธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม คำว่า “การศึกษา” ซึ่งครอบคลุมการจัดและการส่งเสริมสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จึงสามารถแบ่งประเภทของการศึกษาตามอัธยาศัยได้

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งการศึกษาตามอัธยาศัยออกเป็น 4 ประเภท

1.4.1 การศึกษาตามอัธยาศัยในวิถีชีวิต มีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม้มีการจัดกระทำมิใช่เพื่อการศึกษาโดยตรง ได้แก่ ครอบครัว สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ฯลฯ

1.4.2 การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการจัดกระทำโดยองค์กร สถาบัน เพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาทั้งโดยตรง และทางอ้อม ได้แก่ งานและโปรแกรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา แหล่งความรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถานและแหล่งศิลปวัฒนธรรม เช่น วัด โบสถ์ สุเหร่า หอศิลป์ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ศูนย์วิทยาศาสตร์ อุทยานการศึกษา พิพิธภัณฑ์เด็ก ศูนย์ข้อมูลต่าง ๆ ฯลฯ สื่อมวลชน สื่อโทรคมนาคม สื่อสารสนเทศ แหล่งนันทนาการ และสนามเด็กเล่น สนามหรือ ศูนย์กีฬา สวนสาธารณะ สวนสมุนไพร อุทยานมัจฉา สวนผีเสื้อ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ หน่วยงานบริการของรัฐ เช่น สำนักงานเกษตรที่ตั้งในชุมชนและทั่วไป โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์ และสาธารณสุข โรงพัก โรงรับจำนำ โรงเจ เรือนจำ ฯลฯ องค์กรเอกชนซึ่งจัดส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ

1.4.3 การศึกษาตามอัธยาศัยตามธรรมชาติและสังคม เป็นกิจกรรมเสริมสร้างวัฒนธรรม ประชาธิปไตยในรูปของเวทีชาวบ้าน การส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และกิจกรรมสำรวจชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น กิจกรรมประเภทใช้สภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น โครงการรักษ์แม่น้ำ คูคลอง

1.4.4 การศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยงานวัฒนธรรม เกิดจากการผสมผสาน การละเล่น การแสดงออกและการเลียนแบบท่าทาง ซึ่งสามารถถ่ายทอดผ่านงานศิลปะการแสดง ได้ตามแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ (Play + Learn = PLEARN) ของ ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวานิช และการศึกษาปนความบันเทิง (Edutainment) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาตามอัธยาศัย

อุดม เขยกิจวงศ์ (2543 : 105) ได้กำหนดรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ตามลักษณะ การเรียนรู้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการจัดขึ้นโดยมีหลักสูตร รูปแบบ จุดประสงค์ แต่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความสนใจ และความต้องการของ ผู้เรียนเอง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 :39 – 42) ได้จัดกลุ่มกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เน้นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติ เรียนรู้จากประสบการณ์ และ สภาพแวดล้อม ต่าง ๆ ในสังคม โดยจำแนกกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้จากห้องสมุดต่าง ๆ ในปัจจุบันห้องสมุดมีหลายประเภทด้วยกัน เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ห้องสมุดหน่วยงานเอกชน ห้องสมุด ประชาชน และห้องสมุดวัด เป็นต้น
2. การเรียนรู้จากเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) สถานีอนามัยตำบล สำนักงานเกษตรตำบล สำนักวิชาต่าง ๆ ที่อ่าน หนังสือประจำหมู่บ้าน รวมทั้งแหล่งความรู้ในชุมชนที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือตามวิถีชีวิตของ ชาวบ้าน เช่น อุทยานมัจฉา สวนสมุนไพร เป็นต้น
3. การเรียนรู้จากสื่อสารมวลชน เป็นการจัดการศึกษาที่จัดโดยหนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสาร ไปสเตอร์ เป็นต้น
4. การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและ องค์ความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสมและการถ่ายทอดสืบต่อมา
5. การเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ คติ นิยม ค่านิยม และคุณธรรมอันดีงามโดยผ่านการแสดงของตัวละครต่าง ๆ เช่น ลิเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

6. การเรียนรู้จากครอบครัว ครอบครัวจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดที่จะสอนให้บุคคลมีแบบแผนในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของครอบครัวนั้น ๆ นอกจากนั้นในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ ครอบครัวจะต้องสอนให้เด็กรู้จักเลือกรับข่าวสารที่ดีที่สุด รู้จักการคิดและตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง มีเจตคติที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม โดยวิธีบอกเล่า สั่งสอน สาระดีให้ดู สร้างบรรยากาศภายในครอบครัว ศึกษาดูงาน ท่องไปในโลกกว้าง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล ซึ่งเรียกว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัยนั้น บุคคลแต่ละคนจะเริ่มต้นเรียนรู้จากสังคมใกล้ตัวไปสู่สังคมภายนอก นับตั้งแต่สถาบันครอบครัว สื่อมวลชน แหล่งชุมชน แหล่งนันทนาการ สถาบันการศึกษา หน่วยงานบริการของรัฐ องค์กรเอกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ การเรียนรู้ตามอัธยาศัยนี้จะเกิดขึ้นตลอดไปจนถึงสิ้นอายุขัยของคนคนนั้น

สรุป อาจกล่าวได้ว่า ประเภท รูปแบบและกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต น่าจะเป็นการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นฐานสำคัญ โดยเชื่อมโยงไปสู่ชุมชนและสังคม (Community – based) ที่มีบทบาททางวัฒนธรรม มีอุดมการณ์ของชุมชนเป็นหลัก โดยกำหนดรูปแบบในรูปของการจัดกิจกรรมได้ 5 ลักษณะ

- 1) การจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยโดยครอบครัว
- 2) การจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยโดยสื่อมวลชน
- 3) การจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยโดยหน่วยงานและองค์กร
- 4) การจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม
- 5) การจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยโดยสื่อและเทคโนโลยี

1.5 องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์กรและสถาบันที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยมีทั้งจากสังคมใกล้ตัว จนสังคมภายนอก และเป็นการผสมผสานสัมพันธ์กันไปกับชีวิต ช่วงวัยของแต่ละบุคคล องค์กรและสถาบันส่วนใหญ่จะจัดเป็นกิจกรรมมากกว่าการกำหนดโครงสร้างที่มุ่งส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย องค์กรต่าง ๆ มีดังนี้

1.5.1 สถาบันครอบครัว องค์กรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่สำคัญที่สุด คือ ครอบครัว หรือ “บ้าน” เพราะในครอบครัว มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอาที่อยู่ร่วมกัน บุคคลเหล่านี้มีส่วนร่วมให้การศึกษาแก่ “คน” ตั้งแต่แรกเกิด นับตั้งแต่เป็นผู้ไร้เดียงสา ไปจนถึงเป็นผู้ใหญ่ มีความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง ในสถาบันครอบครัวหรือบ้าน ยังมีเครือญาติ มีเพื่อนบ้าน

บุคคลเหล่านี้มีส่วนให้การศึกษตามอรรถาษย สถาบันครอบครัวจะให้ทั้งความรู้ที่เป็นการดำรงชีวิตทั้งหมด และการอยู่รอดในสังคม

1.5.2 สถาบันการศึกษา มีทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และสถาบันส่งเสริมการศึกษาตามอรรถาษย

1.5.3 สถาบันสื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการให้ความรู้ และข่าวสารข้อมูลที่จะหล่อหลอมและพัฒนาชีวิตของแต่ละคน สื่อมวลชนให้ทั้งสิ่งที่เป็นคุณและสิ่งที่เป็นโทษแก่ชีวิต แต่ละคนจะต้องรู้จักเลือกใช้และเลือกบริโภคให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับตนเอง สิ่งที่บ้านสื่อมวลชนต้องรับผิดชอบ คือ **สื่อสิ่งพิมพ์** ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร เอกสาร แบบเรียน ตำราเรียน และหนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ ในบ้านจะต้องมีสื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้ไว้บริการสมาชิกครอบครัว เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาตามอรรถาษย สมาชิกครอบครัวทุกคนมีโอกาสได้อ่านได้ใช้ และเสาะแสวงหาความรู้ได้ตามอรรถาษย เมื่อต้องการจะอ่าน จะดู จะรู้ และจะเรียน **สื่อวิทยุ** ทุกครัวเรือน สามารถเปิดเครื่องรับฟังวิทยุเมื่อต้องการได้ตลอดเวลา เรียกว่า “ตามอรรถาษย” สถานีวิทยุซึ่งเป็นสถาบันสื่อมวลชนที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสื่อที่ไปถึงผู้รับได้รวดเร็ว และวิทยุจะให้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นทั้งความรู้ และความบันเทิง **โทรทัศน์** เป็นสื่อมวลชนที่ให้ทั้งความรู้ และความเพลิดเพลินที่เหนือกว่าสื่อมวลชนอื่น ๆ ในด้านที่ให้ภาพประกอบที่มีสีสันสวยงามไปพร้อมกับข้อมูลข่าวสาร ทำให้เรื่องราว และเหตุการณ์ต่าง ๆ ผู้สนใจใฝ่หาความรู้ตามอรรถาษยสามารถเสาะแสวงหาความรู้ได้ตามอรรถาษย นอกจากนี้ยังมี **วิดีโอทัศน์** ภาพยนตร์และสารคดีต่าง ๆ ที่ให้ทั้งความรู้ และความบันเทิง **คอมพิวเตอร์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์** เป็นสื่อสารที่ให้ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในการจัดการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอรรถาษยได้เป็นอย่างดีในยุคข่าวสารข้อมูล

1.5.4 สถานที่ทำงาน เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง และให้ความรู้เสริมคุณภาพชีวิต เช่น การฝึกทักษะในระดับที่สูงขึ้น มีความรู้สูงขึ้น และมีความเข้าใจในงานที่ทาดิขึ้น และยังเป็นแหล่งความรู้ตามอรรถาษยให้แก่พนักงานได้อีกในหลายรูปแบบและหลายด้าน

1.5.5 แหล่งชุมชน ได้แก่ ศาสนสถาน ตลาดสด และแหล่งชุมชนอื่น ๆ ที่มีการแสดงและการละเล่นเป็นครั้งคราว หรือตามเทศกาล จะเป็นแหล่งความรู้ และให้การศึกษตามอรรถาษยที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ศาสนสถานหลายแห่งเป็นแหล่งสืบทอดอาชีพ และประเพณีของท้องถิ่น

1.5.6 แหล่งนันทนาการ ได้แก่ สนามกีฬากลางแจ้ง สนามฟุตบอล กรีฑาสโมสร สระว่ายน้ำ สวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจ โรงภาพยนตร์ โรงละคร และสถานที่ที่มีการละเล่นต่าง ๆ ล้วนเป็นแหล่งให้ความรู้ตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

1.5.7 หน่วยงานบริการของรัฐ หน่วยงานบริการของรัฐทั้งหลายที่นอกเหนือจากสถานศึกษาโดยตรง ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ที่มีส่วนในการบริการประชาชน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ตลอดจนส่วนท้องถิ่นทั้งในระดับตัวแทน กระทรวง ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะจัดกิจกรรมให้ความรู้ในรูปของการศึกษาตามอัธยาศัยได้ทั้งสิ้น

1.5.8 หน่วยงานบริการขององค์กรเอกชน มีองค์กรเอกชนที่เป็นทั้งสถาบัน สมาคม มูลนิธิ และชมรมต่าง ๆ บริการให้ความรู้แก่สมาชิก และ ผู้รับบริการในรูปของการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษานอกโรงเรียน มีกิจกรรมที่เป็นทั้งงานหลัก และงานรองขององค์กรเอกชน

1.5.9 แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้หมายถึง สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติหรือปรุงแต่งขึ้นมาจากธรรมชาติบ้างเล็กน้อย เช่น วนอุทยาน สวนสาธารณะ ป่าเขาลำเนาไพร แม่น้ำลำคลอง ห้วยหนองและบึงต่าง ๆ ตลอดจนทำนบและเขื่อนกั้นน้ำ ฯลฯ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เป็นแหล่งความรู้ที่มีผู้สนใจไปเที่ยวชมและเสาะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ สัตว์น้ำ สัตว์ป่าน้อยใหญ่ สัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ปีก จำพวกนกและแมลง เป็นต้น จึงถือได้ว่าเป็นแหล่งความรู้ตามอัธยาศัยที่สำคัญเช่นกัน

1.5.10 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปัญญาชนท้องถิ่นเป็นพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา กลั่นกรองเป็นประสบการณ์ชีวิตของคน และพัฒนาไปสู่ความรู้ความเข้าใจในชีวิตของตนเอง ซึ่งจะมีทักษะและความเชี่ยวชาญหลายด้าน และเฉพาะด้าน เช่น ด้านยารักษาโรค อาชีพ คนตรี ศิลปะ ช่างฝีมือ จาริตประเพณีของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงนับได้ว่าเป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัยที่สำคัญอย่างยิ่ง

1.6 ความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลกับการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ไม่สามารถกล่าวถึงแนวทาง รูปแบบ และวิธีการที่เจาะจงตายตัวได้ เพราะโดยพื้นฐานของการศึกษาตามอัธยาศัย คือ รูปแบบการเรียนรู้ที่เป็น

ธรรมชาติ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสถานการณ์ ในการบริหารจัดการให้เกิดการศึกษาตาม
 อรรถศาสตร์ จะมีบุคคลผู้เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้จัด กลุ่มผู้เรียน (ผู้) และกลุ่มเครือข่าย
 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2544 : 88 – 94)

กลุ่มผู้จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์

กลุ่มผู้จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้
 ระบุในหมวด 4 ซึ่งว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษาที่จะต้องบูรณาการองค์ความรู้ ซึ่งหมายถึง
 เนื้อหาในด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย

1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว
 ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมและระบบ
 การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจและ
 ประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์
 ใช้ภูมิปัญญา

4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

กลุ่มผู้จัดนั้นอาจเป็นไปตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
 มาตรา 18 (3) “ศูนย์การเรียนรู้” ซึ่งได้แก่ หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว
 ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา
 สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางสังคม
 อื่น ๆ

กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ ประสานงานและส่งเสริมการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 จะมีบทบาทและหน้าที่ต่อกลุ่มผู้จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ดังนี้

1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสร้างกรอบความคิดเกี่ยวกับการศึกษาตามอรรถศาสตร์
 กับกลุ่มเจ้าของเรื่องหรือเจ้าของเนื้อหา และเจ้าของสถานที่ โดยการสร้างกรอบความคิดของการ
 ศึกษาตามอรรถศาสตร์ให้สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของบุคคลและองค์กรที่เป็นเจ้าของเรื่องหรือ
 เจ้าของเนื้อหาและเจ้าของสถานที่และเจ้าของบริบทพื้นฐานของความเชี่ยวชาญชำนาญเฉพาะทางที่
 จะจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ในเรื่องใด

2) กระตุ้นและสร้างความตระหนักให้กับกลุ่มเจ้าของเรื่อง หรือเจ้าของเนื้อหาและเจ้าของสถานที่ ให้เห็นความสำคัญของตนเอง/หรือองค์กรที่มีต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในเนื้อหาสาระที่เป็นบทบาทและภารกิจหรือมีความเชี่ยวชาญชำนาญการเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน

3) ร่วมพัฒนาแนวทางและวิธีการเพื่อถ่ายทอด หรือจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสู่กลุ่มเป้าหมายผู้เรียน (รัฐ) ตามอัธยาศัย

4) จัดให้มีระบบ และมาตรฐานเพื่อการประเมินการยอมรับประสบการณ์ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้เรียน

กลุ่มผู้เรียน (รัฐ) ตามอัธยาศัย

กลุ่มผู้เรียน (รัฐ) ตามอัธยาศัย เมื่อพิจารณากลุ่มผู้เรียน (รัฐ) ตามอัธยาศัย สามารถจัดกลุ่มได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นการพิจารณาในเชิงของจิตวิทยาพัฒนาการซึ่งแบ่งกลุ่มคนตามช่วงวัย และภารกิจคือ วัยเด็กแรกเกิด วัยเด็กตอนต้น วัยเด็กตอนปลาย วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย และวัยสูงอายุ

ลักษณะที่สอง เป็นการพิจารณาในเชิงของบทบาทและสถานภาพ เช่น กลุ่มเด็ก สตรี ผู้นำท้องถิ่น พระภิกษุสามเณร ทหารกองประจำการ คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ผู้ดำเนินงานระดับวิชาชีพ (อาทิ แพทย์ วิศวกร พยาบาล ครูฯลฯ) ผู้ประกอบธุรกิจ เป็นต้น

ดังนั้น การกำหนดแนวทางเพื่อส่งเสริมหรือจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายโดยมีประเด็นที่ควรคำนึงและพิจารณาดังนี้

1. การสร้างและปลูกฝังวัฒนธรรมการเรียนรู้ (สนใจ – ใฝ่รู้) ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่วัยเยาว์ และปลูกฝังกันทั้งที่บ้านและโรงเรียน รวมถึงในที่ทำงานในกรณีของผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน

2. การให้และพัฒนาทักษะเพื่อการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “นิสัยรักการอ่าน” รวมทั้งทักษะในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ ซึ่งในส่วนนี้ได้มีการกำหนดไว้ในหมวดที่ ๖ ด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 66 “ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำให้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

3. การศึกษา วิจัยและพัฒนารูปแบบหรือวิธีการจัดและองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัยที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในมิติของช่วงวัยกับสถานภาพ และบทบาท โดยเน้นรูปแบบและวิธีการจัดที่มีความใกล้ชิด ความเป็นธรรมชาติ และกลมกลืนกับ

เป้าหมายให้มากที่สุด ซึ่งจะจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจและสมัครใจที่จะเรียนรู้

กลุ่มเครือข่ายการศึกษาตามอัครยาชัย

กลุ่มเครือข่ายการศึกษาตามอัครยาชัย การศึกษาตามอัครยาชัยเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายทั่วประเทศ ดังนั้นหากจะจัดหรือให้บริการโดยอาศัยโครงสร้างหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ คงเป็นเรื่องยากที่จะจัดและให้บริการการศึกษาตามอัครยาชัยได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น การจัดและให้บริการการศึกษาตามอัครยาชัยจะต้องเป็นไปตามหลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 (2) โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้จัดการศึกษา และ (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยจำแนกลักษณะของเครือข่ายการศึกษาตามอัครยาชัยได้ดังนี้

1. เครือข่ายในรูปของบุคคล คือ ภูมิปัญญา ผู้รู้ หรือครูชาวบ้านที่มีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์เฉพาะเรื่อง

2. เครือข่ายในรูปของสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา สถาบันสื่อมวลชน และ สถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ สมาคม มูลนิธิ องค์กรสาธารณประโยชน์ สถานประกอบการ และสถานบริการต่าง ๆ เป็นต้น

การแสวงหา ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายให้สามารถจัดและให้บริการการศึกษาตามอัครยาชัยให้สอดคล้องกับบทบาทภารกิจประสบการณ์และความชำนาญ สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. แสวงหาเครือข่าย โดยดำเนินการสำรวจและศึกษากิจกรรมที่เครือข่ายต่าง ๆ ดำเนินการและจัดระบบข้อมูลเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเป็นระบบ

2. ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย โดยวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย รวมทั้งความพร้อม และศักยภาพที่จะจัดและให้บริการการศึกษาตามอัครยาชัยทั้งในแง่เนื้อหา และองค์ความรู้ที่มีเทคนิคและกระบวนการถ่ายทอด ตลอดจนความพร้อมอื่น ๆ เพื่อดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละเครือข่าย โดย

1) การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ทั้งในแง่ของการพัฒนาองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีการถ่ายทอดและกิจกรรมรวมทั้งการบริหารและการจัดการ

2) การสนับสนุนงบประมาณ โดยจัดตั้งงบประมาณเพื่ออุดหนุนแก่เครือข่าย หรือเป็นแหล่งระดมทุนและการบริจาคทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนแก่เครือข่าย

3) การสร้างขวัญกำลังใจ โดยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการให้รางวัล และหรือประกาศเกียรติคุณแก่เครือข่าย

3. การจัดระบบข้อมูลเครือข่ายการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ เพื่อการเผยแพร่และประสานความร่วมมือ คือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของการจัดและให้บริการการศึกษาตามอรรถศาสตร์ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และครอบคลุม

สรุป ได้ว่า ในการจัดและให้บริการการศึกษาตามอรรถศาสตร์นั้น จำเป็นต้องอาศัยระบบเครือข่าย เพราะเครือข่ายทั้งในรูปบุคคลและสถาบันจะทำหน้าที่ทั้งในฐานะผู้รับและผู้สร้างองค์ความรู้ สังคมและถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อยู่แล้ว โดยธรรมชาติ หากเราสามารถเข้าไปจัดระบบและพัฒนาเครือข่ายเหล่านี้ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒน่องค์ความรู้ และประสิทธิภาพของการถ่ายทอดที่จะนำไปสู่การจัดและให้บริการการศึกษาตามอรรถศาสตร์ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ อันจะสามารถก่อให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง

2. บทบาทของวัดและพระสงฆ์

2.1 หน้าที่และความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

วัดมีวัตถุประสงค์หลัก เป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุ สามเณร และเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนา ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาวัดยังทำหน้าที่และมีความสำคัญอื่น ๆ ต่อชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยหรือชุมชนไทยเป็นอย่างมาก ดังนี้ (กรมการศาสนา 2529 : 1 – 2)

1. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนสมัยนั้น
2. วัดเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
3. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำรายาและตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป
4. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
5. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง วัดบางวัด เช่น วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี ได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

6. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น

7. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย

8. วัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม

9. วัดเป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน

10. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดได้มาทำบุญ และบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

11. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

12. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ

พระภิกษุสงฆ์ คือ ผู้ที่ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนประเพณีของคณะสงฆ์ไทย ตามมาตรา 5 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

(แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) พระภิกษุสงฆ์ไทยแบ่งได้ตามลักษณะการบวชได้ 2 ประเภท คือ

1) ประเภทบวชตามประเพณี 2) ประเภทบวชเพื่อดำรงเพศบรรพชิต เป็นศาสนทายาทสืบทอดพระศาสนา ในอดีตวัดและพระภิกษุมีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก อาจจำแนกบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ ได้ 3 ประการ ดังนี้ (คณินันต์ จันทบุตร 2532 : 52-56)

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม จำแนกเป็น 1) การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร 2) การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน 3) บทบาทด้านการศึกษา

2. การสงเคราะห์ประชาชน ได้แก่ 1) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล 2) การช่วยประกอบศาสนาพิธี 3) การให้ที่พักอาศัย 4) การดูแลสุขภาพจิต 5) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด 6) การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ 7) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ

3. การช่วยเหลือทางราชการ 1) ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎร 2) ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล 3) สงเคราะห์ประชาชน 4) ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง

2.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

ในวัดจะต้องมีผู้นำเพื่อบริหารและจัดการทรัพย์สินของวัด ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า เจ้าอาวาสวัด เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการระดับวัดที่มีฐานสูงสุดในวัด ได้รับการคัดเลือก และแต่งตั้งตามกระบวนการจากเจ้าคณะอำเภอ โดยคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติเป็นเจ้าอาวาส (ยกเว้นพระอารามหลวง) ต้องมีพรรษาพื้น 5 พรรษาขึ้นไป และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น (แถลงการณ์คณะสงฆ์ 2541 : 11) (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในมาตรา 37 และมาตรา 38) ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัย อยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่ง ของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

2.3 การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น ได้มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ตามหลักการศึกษาที่แบ่งตามประเภทของการปฏิบัติ เช่น คันถธุระ และวิปัสสนาธุระ แบ่งตามการศึกษาใน 3 ระดับ คือ ปริยัติศึกษา ปฏิบัติศึกษา และปฏิบัติศึกษา และแบ่งตามหลักไตรสิกขา คือ สิล สมาธิ ปัญญา ที่เป็นข้อปฏิบัติและเป็นหลักสำหรับการศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (พระราชวรานูนิ 2528 : 127)

2.3.1 ปริยัติศึกษา ได้แก่ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันจะต้องศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง กล่าวโดยรวมได้แก่ พระพุทธวจนะที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกทั้งหมด เป็นการศึกษาเล่าเรียนโดยวิธีการถ่ายทอดโดยการท่องจำบ้าง บอกเล่า (มุขปาฐะ)เป็นการสอนรายบุคคลไม่มีตำราหรือหลักสูตรตายตัว ผู้สอนวางตนในฐานะกัลยาณมิตรมากกว่าเป็นครูในความหมายในปัจจุบันซึ่งมีคุณสมบัติ 7 ประการ คือ

1. น่ารัก
2. น่าเคารพ
3. น่ายกย่อง
4. รู้จักพูด
5. อดทนต่อถ้อยคำ

6. กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง
7. ไม่ชักจูงผู้เรียนในทางเสียหาย

อีกประการหนึ่ง ครูผู้สอนต้องมีคุณสมบัติ คือ ย่อมสามารถอนุเคราะห์ลูกศิษย์ใน
ฐานะ 5 ประการ คือ (พระราชวรมุณี 2528 : 225)

1. ฝึกแนะนำให้เป็นคนดี
2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
3. สอนให้โดยไม่ปิดบัง
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
5. ช่วยคุ้มครองเป็นที่พึ่งพำนักในทิศทั้งหลาย

โดยนัยนี้ การเรียนการสอนตามปรัชญาสังขัตตธรรม จึงเป็นการเรียนการสอนที่เน้นในภาค
ทฤษฎี เพื่อความรู้ ความเข้าใจในพระพุทธวจนะ หรือตามพระไตรปิฎก และจากนั้นจึงนำไปสู่
การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ถูกต้อง

2.3.2 ปฏิบัติสังขัตตธรรม ได้แก่การปฏิบัติตามหลักธรรม หรือหลักทฤษฎีต่าง ๆ ที่
ได้ศึกษาเรียนรู้มา ซึ่งนับว่ามีความสำคัญ ในการที่จะนำความรู้ที่น้อมมาศึกษา ปฏิบัติ จนให้เกิด
ความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง โดยยึดหลักการตามมรรคมีองค์ 8 หรือหลักไตรสิกขา ได้แก่

1. หลักศีลสิกขา คือ การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ หรือพฤติกรรมทางกาย วาจา
ให้เป็นปกติ เป็นการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งทางกาย และ วาจา ให้เรียบร้อย ไม่เบียดเบียน
ตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน อันจะสร้างพื้นฐานความเข้าใจอันดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเพื่อน
มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และพร้อมที่จะพัฒนาทางด้านจิตใจต่อไป

2. หลักจิตตสิกขา คือ การฝึกอบรมจิตใจหรือกระบวนการพัฒนาจิตใจ ยกกระดับจิตใจ
ให้สูงขึ้น เหมาะสมต่อการทำงาน การเรียนรู้ และการควบคุมตนเองมิให้ตกอยู่ในอำนาจของความ
ใฝ่ต่ำ หรือกิเลส ให้มีสภาพหรือความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ มีสติรู้เท่าทันตนเอง ทั้งนี้ โดย
อาจจะเป็นการศึกษาตามหลักสติปัญญา 4 เป็นต้น

3. หลักปัญญาสิกขา คือ การฝึกอบรมปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจในสรรพสิ่งอย่าง
ถูกต้องและเป็นจริง หรือ อาจจะหมายถึงปัญญาในระดับต้น ๆ ที่ให้ความรู้ ความเข้าใจถูกต้องตาม
แนวทางของการปฏิบัติตามศีล สมาธิ ทั้งนี้ เป็นการศึกษาตามขั้นของสิ่งที่ทำให้เกิดปัญญา ได้แก่
สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด วิเคราะห์ และ
ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรมทางด้านจิตใจ ที่ให้เกิดความเข้าใจ รู้แจ้ง เห็นจริง ใน
สภาวะทั้งหลายตามความเป็นจริง จนถึงขั้นของความหลุดพ้นจากกิเลส คือ การบรรลุพระอรหันต์
การเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

2.3.3 ปฏิเวธสังคหกรรม คือ ผลจะพึงเข้าถึงหรือการบรรลุด้วยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เช่น มรรค ผล นิพพาน ที่ได้จากการปฏิบัติ คือ ถึงเป้าหมายแห่งการพัฒนาตนหรือมนุษย์นั่นเอง

การศึกษาคณะสงฆ์นั้น ได้มีการพัฒนามาจากการศึกษาในอดีต โดยเฉพาะฝ่ายปริยัติธรรมนั้น มุ่งเน้นการศึกษาในหลักการหรือทฤษฎี เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม โดยการท่องจำบ้าง (มุขปาฐะ) การจดบันทึกบ้าง แล้วจึงนำความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องนั้นไปปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จนให้เกิดผล คือปฏิเวธสังคหกรรมตามมา ดังนั้น การศึกษาในส่วนของปริยัติธรรมจึงมีความจำเป็นในการทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง สำหรับในประเทศไทย การศึกษาทางพระพุทธศาสนาและวัดนั้น นับว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาของคนไทย ในฐานะเป็นแหล่งความรู้ของประชาชน และของพระภิกษุ สามเณร ครั้นเมื่อได้มีการปฏิรูปทางการศึกษาขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าจอมอยู่หัว ได้มีการแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 สายอย่างชัดเจน คือ สายสามัญและอาชีวระบบหนึ่ง และสายพระปริยัติธรรมอีกระบบหนึ่ง โดยที่สายสามัญเป็นหน้าที่ของรัฐ และเอกชนที่จะจัดบริการให้กับประชาชนทั่วไป สถานศึกษาที่ใช้คือ โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ส่วนสายพระปริยัติธรรม ยังคงเป็นระบบเดิม คือใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร

ฝ่ายการศึกษาปริยัติธรรมนั้น ได้แยกออกเป็น แผนกธรรม แผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาในมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

1. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก สำหรับพระภิกษุ สามเณร และธรรมศึกษาตรี โท เอก สำหรับฆราวาส โดยมีวิชาที่ศึกษา 4 รายวิชา คือ พุทธประวัติ ธรรม วินัย และเรียงความแก้กระทู้ธรรม

2. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี การศึกษาแผนกนี้แบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือ **เปรียญประโยค 1 – 2 และเปรียญธรรม 3 ถึง 9 ประโยค** โดยการเรียนรู้มุ่งเน้นในเรื่องของภาษาบาลี และหลักธรรมตามพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น

3. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดเสริมขึ้นในส่วนที่เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมจากของเดิมที่มีอยู่คือ แผนกธรรม และแผนกบาลี เพื่อให้ผู้ศึกษามีโอกาสได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มขึ้น โดยมีการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่ง เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งการศึกษา วิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เป็นการประยุกต์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ

2.4 บทบาทของพระสงฆ์

ในท้องถิ่นชนบทพระสงฆ์จะมีบทบาทเป็นผู้นำที่สำคัญในการพัฒนาสังคม เป็นผู้ที่ชาวบ้านศรัทธาเชื่อถือ ในชนบทวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนหรือสังคม พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือการทำงานซึ่งปัจจัยสำคัญพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้ บทบาทของพระสงฆ์จึงมีหลายด้าน

สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา (2539 : 80 – 83) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนี้

- 1) ติดตามศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันและปัญหาให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทั้งนี้โดยร่วมกันกับผู้นำฝ่ายอื่น ๆ ของชุมชน โดยยึดองค์กรหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นฐาน
- 2) ร่วมแสวงหาสาเหตุแห่งปัญหาเด็ก และเยาวชนกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การหาทางเลือกหรือกลวิธีในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 3) คิดหากลวิธีในการแก้ไขปัญหาลากหลายวิธี เพื่อให้มีทางเลือกที่สามารถเลือกวิธีการที่คิดว่าเหมาะสมที่สุด ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยมาใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับปัญหานั้น ๆ
- 4) ปรับวิธีสั่งสอน อบรม และให้ความรู้ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อม โดยการนำสื่อและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการเทศน์และแสดงธรรมอบรมสั่งสอน
- 5) ร่วมปฏิบัติกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ในฐานะผู้นำชุมชน พระสงฆ์ควรปฏิบัติภารกิจ
- 6) เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้าน ให้คำปรึกษา และแนะนำ แนะนำหลักการปฏิบัติโดยใช้หลักธรรมต่าง ๆ ให้กับญาติโยม
- 7) นำความรู้ วิธีการใหม่ ๆ มาถ่ายทอดสู่คนในชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถ รู้จักนำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้
- 8) เป็นผู้ประสานอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นกลาง ไม่มีผลประโยชน์กับฝ่ายใด คนทั่วไปให้ความไว้วางใจ
- 9) เป็นผู้นำในการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เป็นผู้นำในการริเริ่มในการรวมกลุ่มเพื่อปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ
- 10) เป็นผู้ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ทั้งในยามปกติและยามมีภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งทางจิตใจและวัตถุ การสงเคราะห์ช่วยเหลือเยาวชน

- 11) เป็นผู้ไกล่เกลี่ยและแก้ไขปัญหาคด้วยสันติวิธี สร้างความเข้าใจ อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ไม่สร้างความขัดแย้งต่อเนื่อง
- 12) เป็นผู้นำในการทำและพัฒนาพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาที่ปฏิบัติสืบกันมา
- 13) เป็นผู้นำประเมินผลในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์มีการกิจโดยตรงในการตรวจสอบและประเมินความเป็นไปของตนและชุมชน เพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการแก้ไขร่วมกัน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน
- 14) บริหารจัดการวัดให้เป็นร่มอารามและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน โดยบริหารจัดการวัดให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีพลัง สามารถสืบส่งความภาคภูมิใจในสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทย ความสะอาดเรียบร้อย มีระบบเป็นระเบียบ ร่มรื่นและร่มเย็นด้วยสิ่งก่อสร้าง ไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับ ที่มีการจัดการที่มีระบบสวยงาม

พระมหาสุภา อุทโท (2541 : 98 – 102) ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษ ไว้ดังนี้

1. บทบาทด้านการเรียนรู้ธรรมะและสังคม คือ การเรียนรู้หลักธรรมให้แตกฉานทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ การเรียนรู้วิชาการภายนอกต่าง ๆ และการเรียนรู้สภาพชุมชน กลุ่มองค์กรและปัญหาต่าง ๆ รวมไปถึงแผนและนโยบายของรัฐ และควรทำการวิจัยปัญหาสังคมให้มากขึ้นด้วย
2. บทบาทการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ คือ การเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้ให้คำปรึกษา ผู้กระตุ้นจิตสำนึก ผู้สอนศีลธรรม และผู้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกวัด
3. บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การเป็นผู้นำทั้งการอนุรักษ์และนำทรัพยากรมา Recycle การเป็นผู้ปลูกจิตสำนึกและแนะนำให้เยาวชนและประชาชนมีความรักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการเป็นผู้จัดตั้งกลุ่ม รวมไปถึงการสนับสนุนกลุ่มด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคำแนะนำ แก้ปัญหาความขัดแย้ง วัสดุอุปกรณ์ พร้อมทั้งติดต่อวิทยากรและหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในด้านนี้
4. บทบาทในการพัฒนาวัด ได้แก่ การจัดวัด ซึ่งควรจัดวัดให้ร่มรื่น วิเวก สะอาดและเป็นที่ปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งเน้นซ่อมวัดเก่าแทนที่จะสร้างวัดใหม่ การจัดศูนย์ คือ การให้วัดเป็นศูนย์กลางประสานความสามัคคี ศูนย์สมุนไพรรักษาหรือสหกรณ์ยาและศูนย์การฝึกอบรมและผลิตบุคลากรด้านการแพทย์แผนโบราณ การจัดสถานที่ สำหรับรักษาผู้ป่วย จัดเขตอภัยทาน และสถานที่ให้คนเตรียมตัวตายอย่างมีความสุข รวมทั้งการจัดสวนปลูกยาสมุนไพรรักษา และสวนสาธารณะให้ประชาชนได้มาใช้ประโยชน์

5. บทบาทการสงเคราะห์ชุมชน ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็ก เยาวชนและคนจน ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย พร้อมกับมีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจน นอกจากนั้นควรเป็นผู้นำในการสร้างสถาบันการศึกษาอีกด้วย

6. บทบาทการให้การศึกษาและฝึกอบรม ควรส่งเสริมและให้ความรู้แก่กลุ่มคนระดับต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ควรประสานวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ด้วย

7. บทบาทการประสานงาน พระสงฆ์ควรประสานกิจกรรมการพัฒนาทุกฝ่ายรวมทั้งประสานคนรวยเพื่อช่วยคนจน นอกจากนั้น ควรวางตัวเป็นกลางพร้อมที่จะไกล่เกลี่ยความขัดแย้งอีกด้วย

8. บทบาทในการใช้ยาสมุนไพร พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการใช้ยาสมุนไพร การให้คำแนะนำ การส่งเสริมทั้งด้านการปลูกและการอบรม และการประสานวิทยากรมาให้ความรู้

9. บทบาทการจัดตั้งกลุ่ม ได้แก่ การเป็นผู้กระตุ้น คือ กระตุ้นให้คิดแก้ปัญหา

พระมหาคำปุน ervaควอน (2545 : 32 – 34) ได้สรุปภารกิจและบทบาทของพระสงฆ์ต่อสภาพสังคมไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ดังนี้

1. ภารกิจต่อสังคมไทย ประกอบด้วย

1.1 ภารกิจต่อตัวเอง ควรเรียนรู้ธรรมะวินัย วิชาการทางโลก และชุมชน

1.2 ภารกิจต่อองค์กรสงฆ์ควรปรับปรุงวัดให้เป็นที่สัปปายะ พัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ ของวัดให้ทันสมัย และปรับปรุงระบบการศึกษาของพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำทางด้านศีล สมาธิ ปัญญา พร้อมกับลดการส่งเสริมด้านไสยศาสตร์

1.3 ภารกิจต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจและด้านคุณภาพชีวิต ควรเป็นแบบอย่างของความมกน้อยสัน โดษ อบรมประชาชน ให้ความรู้และส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสังคม ควรช่วยสังคมในด้านวัตถุและสอนธรรมะ ส่งเสริมและให้ความรู้ด้านศีลธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น สร้างความเข้าใจในการพัฒนาแก่ประชาชนและนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาเข้าไปประยุกต์ใช้ ด้านการเมือง ควรวางตัวเป็นกลาง และสอนให้ประชาชนเข้าใจระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ส่วนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรเป็นผู้นำการรณรงค์รวมทั้งสร้างกลุ่มความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. บทบาทที่เหมาะสมของพระสงฆ์ ประกอบด้วย

2.1 บทบาทผู้เรียนรู้และวิจัย คือ การแสวงหาความรู้และความเข้าใจอย่างเป็นระบบและครอบคลุมในด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านวิชาการทางโลก การใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยี การสื่อสาร และภาษาในการสื่อสารธรรมะ 2) ด้านสังคมหรือชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและ

การเมือง 3) ด้านการวิจัย ปัญหาสังคมต่าง ๆ พระสงฆ์ที่มีภูมิรู้ ภูมิปัญญา ควรได้มีการศึกษาและทำวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและศาสนา

2.2 บทบาทผู้สอนศีลธรรม คือ การชี้แจงหรืออธิบายหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า แก่คนระดับต่าง ๆ การออกไปแสดงธรรมแก่ประชาชนเป็นรายบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน การศึกษา และชุมชน และจัดกิจกรรมการสอนธรรมะในวัดให้มีความหลากหลาย

2.3 บทบาทผู้ให้การศึกษา คือ ควรส่งเสริมการให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชน ให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุข การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่คนในชุมชน

2.4 บทบาทผู้เป็นที่ปรึกษา คือ การเป็นผู้ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตส่วนตัวแก่ประชาชนทุกระดับ การเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มในกรณีที่ตั้งกลุ่มขึ้นและให้คำปรึกษาปัญหาชีวิต

2.5 บทบาทผู้ปลุกจิตสำนึก คือ การปลุกจิตสำนึกให้คนมีความขยัน ประหยัด และรับผิดชอบ ไม่หลงงมงายในไสยศาสตร์ แต่ให้มีความเข้าใจในหลักธรรมทางศาสนาที่ถูกต้อง และการปลุกจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนมีความรัก ความหวงแหนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.6 บทบาทผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การจัดวัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาด และเป็นที่ปฏิบัติธรรม ส่งเสริมให้มีป่าชุมชนในวัด เช่น สวนสาธารณะหรือเขตอภัยทาน

2.7 บทบาทผู้สงเคราะห์ชุมชน คือ การสร้างสถานที่รักษาผู้ป่วย การสร้างสถานที่พักแก่คนชรา และเด็กเร่ร่อน การตั้งทุนหรือมูลนิธิ เพื่อสงเคราะห์เด็กเยาวชน และคนชราที่ถูกละทิ้ง มีส่วนร่วมในการชักจูงและนำประชาชนให้บริจาคทรัพย์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติต่าง ๆ

2.8 บทบาทผู้ประสาน คือ ประสานงานทุกฝ่ายทั้งประชาชน เจ้าหน้าที่เอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นกลางทางการเมืองและพร้อมที่จะเข้าไปไกล่เกลี่ย และประสานงานบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ในการให้ความรู้แก่ประชาชน

2.9 บทบาทผู้ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ เป็นผู้ดำเนินการใช้ยาสมุนไพร (เป็นหมอสุมุนไพร) ให้คำแนะนำ ส่งเสริมการปลูกและฝึกรวมเรื่องยาสมุนไพร

2.10 บทบาทผู้รวมกลุ่ม คือ กระตุ้นให้คนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว นำไปสู่การรวมกลุ่ม พร้อมกับส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่ม

กิริติ ศรีวิเชียร (2537 : 1 – 5) ได้วิเคราะห์ภารกิจของพระสงฆ์ที่สำคัญไว้ ดังนี้

1. ศาสนวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาและรักษาดูแลบริเวณวัดให้สะอาด เช่น การรักษาความสะอาดและจัดแยกบริเวณที่ตั้งเสนาสนะออกเป็นสัดส่วนเพื่อควบคุมดูแล บำรุงรักษาและดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัด การส่งเสริมสวัสดิภาพและสวัสดิการของภิกษุสามเณรตลอดจนคนในวัด เป็นต้น
2. ศาสนบุคคล ได้แก่ การปกครองดูแลภิกษุ สามเณรและผู้อยู่อาศัยจัดให้อยู่ด้วยกันด้วยความสงบเรียบร้อย การให้การศึกษาระดับปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีแก่ภิกษุสามเณร การให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาแก่ แม่ชีและฆราวาส เป็นต้น
3. ศาสนธรรม ได้แก่ การเก็บรวบรวมตำราและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การเผยแพร่หลักธรรมการให้การศึกษาแก่พระพุทธศาสนาแก่ชาวบ้านและลูกหลานชาวบ้าน เป็นต้น
4. สาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การสงเคราะห์ด้านศาสนพิธีแก่ชาวบ้านรอบวัด การจัดตั้งสถานดูแลเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด การสงเคราะห์ด้านการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เท่าที่อยู่ในวิสัยที่พระสงฆ์จะทำได้โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย เป็นต้น

2.5 บทบาทของพระสงฆ์กับการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

พระสงฆ์นอกจากจะมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนชาวบ้านแล้ว ก็ยังมีบทบาทหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ การจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยไว้ ดังนี้

ทวีป อภิสัทธา (2525 : 10 – 12) ได้กล่าวถึงรูปแบบที่พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. เป็นผู้สำรวจ สอบถามความต้องการของประชาชนในชุมชนสำหรับเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับประชาชนในชุมชนนั้น
2. ร่วมจัดอบรมพระเณร และผู้นำหมู่บ้านให้สามารถเป็นผู้ประสานนำวิทยากรจากแหล่งบริการของรัฐและเอกชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน
3. ร่วมประชุมปรึกษาหารือ เพื่อคัดเลือกผู้นำหรือวางแผนจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน
4. ร่วมประสานงานติดต่อกับแหล่งวิทยากรต่าง ๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน มาบริการให้กับประชาชนในชุมชน

5. ร่วมให้วัดเป็นศูนย์สาธิตและจัดกิจกรรมการศึกษาแก่โรงเรียนรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเพาะเห็ด การทำสวนครัว การอบรมฟื้นฟูจิตใจ เป็นต้น
6. ร่วมเป็นวิทยากรให้การอบรมในท้องถิ่น

ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2527 : 8) ได้สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษานอกโรงเรียน” ไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้ร่วมให้ความรู้ทางธรรมแก่เด็ก ๆ ตามโครงการอบรมเด็กก่อนวัยเรียน
2. เป็นผู้ร่วมให้ความรู้ เรื่อง อู อา กะ สะ ให้กับประชาชนทุกหมู่บ้านที่มาทำบุญในวัด
3. เป็นผู้สอนหนังสือให้แก่พระที่บวชใหม่และอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ให้อ่านออกเขียนได้ โดยปรับปรุงหลักสูตรให้สัมพันธ์กับหลักสูตรธรรมศึกษา
4. จัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย สำหรับกระจายข่าวสารข้อมูลเข้าไปสู่ในหมู่บ้าน
5. จัดส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ใหญ่ในชุมชน โดยประสานงานขอความร่วมมือ และความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. จัดให้มีศาลาเอนกประสงค์สำหรับเป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่จัดนิทรรศการ และการแสดงต่าง ๆ ในชุมชน

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2534 :15-16) กล่าวถึงบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมเกี่ยวกับความรู้พื้นฐาน โดยเชิญชวนชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือมารวมกลุ่มเรียนหนังสือให้อ่านออกเขียนได้ สนับสนุนส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้รวมกลุ่มพูดคุยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ในวันพระหรือในวันเทศกาลต่าง ๆ
2. จัดกิจกรรมด้านอาชีพ โดยวัดจัดสถานที่ฝึกอาชีพ เช่น การแกะสลัก ช่างปั้น คหกรรม ศิลปประดิษฐ์ ฯลฯ เพื่อฝึกอาชีพให้ชาวบ้านได้รับความรู้นำไปประกอบอาชีพประจำได้
3. งานข่าวสารข้อมูล วัดจัดห้องสมุด หรือมุมหนังสือในวัด จัดบรรยายภาควิชาให้วัดเป็นศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต
4. อบรมศีลธรรมให้กับประชาชนทั้งในวัดและนอกวัด พระสงฆ์เป็นวิทยากรให้กับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

วัดถ้ำ สุมาลัย (อ้างถึงใน อภินิหาร โพธิทอง 2537 : 30) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน คือ

1. รวมกลุ่มประชาชนให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
2. ร่วมเป็นวิทยากร
3. ร่วมสนับสนุนให้ใช้อาคารสถานที่ของวัดเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และแหล่งบริการการอ่านหนังสือแก่ประชาชน

กล้า สมตระกูล (อ้างถึงใน สมพร คุ่มแก้ว 2538 : 24 – 25) ได้กล่าวคือ บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. เป็นผู้ประสานงานในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
2. เป็นผู้ชี้แนะชาวบ้านเกี่ยวกับหน่วยราชการหรือเอกชนต่าง ๆ ที่ชาวบ้านอาจขอความช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่น
3. รวบรวมข้อมูลความต้องการด้านการศึกษานอกโรงเรียนของชุมชน
4. ประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียน
5. เป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่ชุมชน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดี
6. ใช้วัดเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่วิทยากรใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
7. เป็นผู้นำในการศึกษาและพัฒนาชุมชน

วีระ อัมพันสุข (อ้างถึงใน อุดม เขียววงศ์ 2543 : 6) ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการจัดการศึกษาไว้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต เป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต แม้สภาพปัจจุบันของสังคมไทยจะเปลี่ยนไป แต่วัดก็ยังคงความสำคัญในฐานะเป็น “ศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต” ต่อไป คือ พระสงฆ์สอนความเป็นมนุษย์ ความเป็นคนไทยให้แก่เด็กและผู้ใหญ่ สอนวิชา พระพุทธศาสนา วิชาวัฒนธรรม อบรมความประพฤตินักเรียน ให้อาศัยบริเวณวัดเป็นที่ให้การศึกษาของเยาวชน และยังให้ความร่วมมือแก่หน่วยราชการรวมทั้งภาคเอกชน ใช้ศาลาวัดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สังคมไทย ในทางที่ถูกต้องและชอบธรรม โดยตลอดเท่ากับว่าวัดเป็น “ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต” ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต อีกด้วย

3. ผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดการศึกษาของสงฆ์ มีขอบข่ายที่กว้างและหลากหลาย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงนำเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กานานุช เล็กวิจิตร (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการศึกษานอกโรงเรียนมากมีจำนวนร้อยละ 30.41 และมีบทบาทน้อยจำนวนร้อยละ 64.59 และเมื่อทดสอบสมมติฐานก็พบว่า อายุพรรษา ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีผลกับบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนอายุและความรู้ความเข้าใจในงานการศึกษานอกเรียนนั้นไม่มีผลกับบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนปัญหาที่พบในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนของพระสงฆ์ได้แก่ ประชาชนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม พระสงฆ์มีความรู้พื้นฐานทางการศึกษาน้อย ความบกพร่องในการประชาสัมพันธ์ การประสานงาน และการติดตามผลของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนถึงเรื่องข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณทำให้ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์

กนิงนิตย์ จันทบุตร (2532 : 223) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานและบทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” พบว่า คุณค่าพระพุทธศาสนาในอดีตสูงมาก เนื่องจากคุณวิเศษหลายประการที่ศาสนามีต่อสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษา เป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ ภิญ เป็นผู้นำแห่งปัญญาชน จนกลายเป็นประเพณีที่ชาวไทยทุกคนต้องบวชเรียน เพื่อรับการศึกษาและอบรมจริยธรรม คุณธรรม การศึกษาของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการจรโลงความมั่นคงของพระศาสนา เป็นการศึกษาที่สามารถชี้แนะร่าวาสได้ พระสงฆ์ควรมีความรู้ในทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง เพื่อสามารถตัดสินปัญหาที่เกี่ยวกับหลักธรรมในทางศาสนาได้ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมของตน เพื่อเป็นพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นหลักแห่งศาสนา และพระสงฆ์มีสถานะบทบาท 3 ประการ คือ 1) พัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ให้การบรรพชา อุปสมบท เทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน ให้การศึกษา 2) การสงเคราะห์ประชาชน ได้แก่ ให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ช่วยการประกอบศาสนพิธี ให้ที่พักอาศัย คูโฆชะดาราศีรรักษาโรคภัยไข้เจ็บ 3) การช่วยเหลือทางราชการ ได้แก่ สงเคราะห์ประชาชน ช่วยเหลือกิจการความมั่นคงของชาติ อบรมชี้แจงราษฎรด้านนโยบาย

โกศัลย์ ตั้งใจ (2533 : ๗ – ๙) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ในระดับต่ำ ลักษณะของการมีส่วนร่วมมี 2 ลักษณะคือ เป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ไปจัดดำเนินการในพื้นที่และ การเป็นผู้คิดริเริ่มสร้างโครงการและจัดดำเนินการเอง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ไปจัดดำเนินการในพื้นที่มากกว่าการเป็นผู้คิดริเริ่มสร้างโครงการและจัดดำเนินการเอง โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์ชักชวนชาวบ้านให้เข้าร่วมโครงการ การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และแรงงานเพื่อการจัดเตรียมการดำเนินงานโครงการ การร่วมประชุม ออกความคิดเห็นเสนอแนะ เป็นผู้ริเริ่ม / หรือให้ข้อมูล ร่วมแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ และร่วมเป็นกรรมการในการจัดดำเนินการโครงการ เป็นวิทยากรหรือผู้สอน เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้ร่วมรับผิดชอบในการบริหารจัดการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงาน ร่วมสละทุนทรัพย์ ร่วมวางแผนจัดโครงการลงสู่หมู่บ้าน เป็นผู้ออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา และร่วมติดตามประเมินผลโครงการ ตามลำดับ

สำหรับปัญหาอุปสรรคและข้อคิดเห็นอื่นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการจัดโครงการศึกษานอกโรงเรียนของพระสงฆ์นั้น พบว่า ประชาชนไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และผู้มีประสบการณ์ และงบประมาณ หน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยจริงจังจริงใจในการปฏิบัติงานควบคุมดูแลติดตามผล ผู้นำในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน การประชาสัมพันธ์ยังมีน้อย และการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีพิธีการและขั้นตอนมาก

สมคิด เพ็งอุดม (2535 : 34) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนได้พบว่า มีพระสงฆ์พัฒนาหลายรูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้านว่า การทำความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชนไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำลำคลองก็คือการทำบุญอย่างหนึ่ง และราษฎรมีความต้องการที่จะให้พระภิกษุเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาชุมชน เพราะว่าสถาบันศาสนามีความพร้อมต่อการพัฒนามากไม่ว่าจะเป็นด้านสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้

สุพจน์ บันเทิง (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษากรณีอำเภอวังสามสีบ จังหวัดอุบลราชธานี วัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อทราบถึงบทบาทที่พระสงฆ์แสดงออกในการพัฒนาชนบท และปัจจัยด้านอายุ อายุพรรษา การดำรงตำแหน่งทางการปกครอง การศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชนบท การได้รับข่าวสารการพัฒนา ที่มีผลต่อการแสดงบทบาท ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการแสดงบทบาท ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทเป็นผู้สนับสนุนมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้ประสานงานและบทบาทเป็นผู้นำ ตามลำดับ พระสงฆ์ที่มีปัจจัยเหล่านี้คือ อายุมาก พรรษามาก ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง มีการศึกษาทางปริยัติธรรมสูง มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนามาก และได้รับข่าวสารพัฒนามาก จะมีบทบาทในการพัฒนาชนบทมากกว่า พระสงฆ์ที่มีปัจจัยเหล่านี้น้อย แต่พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูงไม่ได้มีบทบาทในการพัฒนาชนบทมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเกิดจากพระสงฆ์ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น งบประมาณ และอื่น ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ สภาพแวดล้อม กฎ ระเบียบ เป็นต้น

ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ (2536 : บทคัดย่อ) พบว่า พระสงฆ์ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐมากจะเน้นการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุมาก พระสงฆ์ผู้ที่มีจำนวนพรรษามาก มีการศึกษาสูง และมีทัศนคติที่ดีมากต่อการพัฒนาชุมชน จะสนับสนุนการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าผู้ที่มีพรรษาน้อย มีการศึกษาต่ำ พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์การพัฒนาชุมชนมาก จะสนับสนุนการพัฒนาด้านจิตใจและด้านวัตถุมากกว่าพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์น้อย

ศุภกฤต เกียรติสุนทร (2537 : บทคัดย่อ) พบว่า กิจกรรมของวัดที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธา ประกอบด้วย 1) กิจกรรมด้านการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อพัฒนาชุมชน 2) กิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการ การควบคุมดูแล รักษาศาสนสมบัติและศาสนบุคคล 3) กิจกรรมด้านการอนุรักษ์และการเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรม 4) กิจกรรมด้านการบริหารกิจกรรมพระศาสนาภายในวัด 5) กิจกรรมด้านการจัดศาสนศึกษาเพื่อประชาชน 6) กิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ 7) กิจกรรมด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม

พระมหากฤษฎา นันทเพชร (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทพัฒนาสังคม พบว่า ในภาพรวมพระสงฆ์ที่ศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในอนาคตว่า นอกเหนือจากการเผยแพร่ธรรมแล้วพระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษาและพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน ในส่วนของทัศนคติต่อบทบาทของ

พระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์ที่ศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการมีบทบาทในการพัฒนาสังคมในภาพรวมด้านต่าง ๆ ก็พบว่า พระสงฆ์ที่ศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการมีบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ โดยเรียงลำดับการให้ความสำคัญ จากบทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านส่งเสริม และ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บทบาทด้านเผยแพร่ธรรม บทบาทด้านให้การศึกษา และบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

พระมหาสุภา อุทโท (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงบทบาทที่พระสงฆ์ควรทำในการพัฒนาสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในอีก 2 ทศวรรษหน้า ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท 3 ด้านด้วยกัน คือ บทบาทต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดให้หลากหลายขึ้น ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสังฆาธิการทั่วประเทศ และปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น และบทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้วิชาการทางโลก และสภาพสังคม สอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชน สงเคราะห์คนในชุมชน ประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ

มานี ไชยธีรานันต์ศิริ และคณะ (2541 : บทคัดย่อ) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์ควรได้รับการพัฒนาด้านยุทธวิธีเผยแพร่พระพุทธศาสนา ควรจัดหลักสูตรฝึกอบรม จัดสัมมนาในเรื่องที่ต้องช่วยกันหาทางแก้ปัญหา หรือแนวทางเพื่อนำมาพัฒนาวัดและชุมชน บทบาทด้านการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มีความเห็นว่าควรพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยสร้างสิ่งก่อสร้างที่จำเป็น สร้างด้วยความสวยงาม รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะ ท้องถิ่น อนุรักษ์โบราณวัตถุเก่าแก่ทั้งพระพุทธรูป สิ่งของเครื่องใช้เก็บรวบรวมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ บทบาทด้านการอบรมคน ทำวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนฝึกปฏิบัติวิปัสสนา การอบรมสั่งสอนจริยธรรม แนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงาม การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การแต่งหนังสือทางพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การสงเคราะห์ประชาชน และพระสงฆ์ไม่ควรทำบทบาทในการทำนายโชคชะตาและการให้โชคลาภ(ห่วย)แก่ประชาชน ส่วนการปลูกเสกวัตถุมงคลนั้น พุทธศาสนิกชน

บางส่วนในภาคใต้เห็นว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์ เพราะถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้แก่ประชาชน กลุ่มครองความปลอดภัยและทำให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้า

ชู ชนะแก้ว และคณะ (2543 : 86 – 90) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การจัดการศึกษาสงเคราะห์ส่วนมากยังจัดในวัด การจัดการยังไม่มีประสิทธิภาพ และแนวโน้มในอนาคตการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ประชาชนยังต้องการให้ดำเนินการต่อไป บทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์ในอนาคต ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์จัดการศึกษาสงเคราะห์มากขึ้น เพราะนอกจากเป็นการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนแล้ว ยังเป็นการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์เพื่อพัฒนาอาชีพ มีการสงเคราะห์ด้านการเกษตร ด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนและด้านการพาณิชย์ ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ส่วนปัญหาในการดำเนินงานการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ได้แก่ งบประมาณเข้าออกบ่อบริการไม่เพียงพอ อุปกรณ์เครื่องใช้ขาดแคลน การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

ฉลองศรี พลโยธา (2544 : 141 – 142) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายขององค์กรชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จในการออมทรัพย์ หรือระดมทุน ได้แก่ 1) ความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ในวิถีชีวิต 2) ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งมีคุณธรรม เสียสละ มีแรงจูงใจ มุ่งประโยชน์ส่วนรวม 3) โอกาสการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการยกระดับความรู้ ความคิด 4) การจัดการที่มีประสิทธิภาพ 5) ทูตทางสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

พระมหาคำปุน ระวาดวอน (2545 : ง) ได้ศึกษาลักษณะของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนของวัดในจังหวัดราชบุรี พบว่า ลักษณะของการจัดกิจกรรมในด้านการให้บริการความรู้พื้นฐาน วัดจะมีบทบาทเป็นผู้ริเริ่มและจัดดำเนินการกิจกรรมเอง ด้านการส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านอาชีพ วัดมีบทบาทเป็นผู้ริเริ่มและจัดดำเนินการน้อยมาก ด้านการให้บริการข่าวสารข้อมูล วัดมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนหน่วยงานอื่นในการจัดกิจกรรม และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง วัสดุ อุปกรณ์ไม่ทันสมัย ขาดการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และการประเมินติดตามผล พระสงฆ์ไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับงานที่ทำ และชาวบ้านให้ความร่วมมือน้อย ส่วนสภาพการดำเนินงานในการจัด

กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของวัดที่จัดกิจกรรมได้ประเมิณผลสำเร็จ มีผลงานโดดเด่นส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมหรือโครงการที่มุ่งตอบสนองและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน รูปแบบการจัดกิจกรรมจะเน้นให้ สถานศึกษา และคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรม โดยมุ่งที่จัดพัฒนาให้วัดเป็นแหล่งเรียนในชุมชน

สุจินต์ นิ่มอนงค์ (2545 : ข) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรวัดของพระสังฆาธิการระดับวัด ในเขตการศึกษา 1” พบว่า สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรวัดของพระสังฆาธิการระดับวัด ด้านการจัดบริเวณวัด เสนาสนะและบวรวัตถุ สาธารณะสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปกครอง การส่งเสริมการศึกษา การอบรมเผยแผ่ศาสนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง และพระสังฆาธิการมีความต้องการได้รับการถวายความรู้ เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรวัด หมวดบริหารศาสตร์ในระดับมาก หมวดพฤติกรรมศาสตร์และความรู้ทั่วไปในระดับปานกลาง สำหรับวิธีการถวายความรู้ต้องการศึกษาดูงานวัดพัฒนาตัวอย่าง และการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรการถวายความรู้ ใน 3 หมวดที่ต้องการ คือ หมวดความรู้ทั่วไป ได้แก่ 1) กฎหมาย ระเบียบคำสั่งที่เกี่ยวกับการบริหารศาสนกิจในวัด 2) การจัดศาสนเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม หมวดบริหารศาสตร์ ได้แก่ 1) การบริหารงานบุคคลในวัด 2) เทคนิคการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 3) การส่งเสริมการศึกษา หมวดพฤติกรรมศาสตร์ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การเผยแผ่ศาสนธรรม 3) การพัฒนาทักษะการแสดงธรรม

สรุป ในอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ยังคงเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชุมชน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล โดยแบ่งตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นข้อปฏิบัติและเป็นหลักสำหรับการศึกษา คือ ฝึกหัด อบรม ทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ในท้องถิ่นชนบทพระสงฆ์จะมีบทบาทเป็นผู้นำที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและเป็นที่ชาวบ้านศรัทธาเชื่อถือ เป็นศูนย์กลางของความร่วมมือการทำงาน ซึ่งปัจจัยสำคัญพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้จะมีหน้าที่ในการอบรม สั่งสอนชาวบ้านแล้ว ยังมีบทบาทที่มีความสำคัญ คือ การจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัย ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยใช้วัดทางพุทธศาสนาเป็นหน่วยวิเคราะห์ กำหนดระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วยประชากรกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในวัดทางพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ที่อยู่ในความดูแลของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 201 วัด จำแนกเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด จำนวน 201 รูป และพระสงฆ์ลูกวัด จำนวน 4,108 รูป (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม 2545 : 3)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ตาม ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรของ เครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan 1970 : 608 – 609) ได้วัดจำนวน 132 วัด จากวัดดังกล่าวได้พระสังฆาธิการระดับวัด จำนวน 132 รูป และพระสงฆ์ลูกวัด จำนวน 351 รูป

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยและนิยามตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ (independent variable) คือสถานภาพของพระสงฆ์ ประกอบด้วย

2.1.1 ตำแหน่ง

2.1.2 อายุ

2.1.3 พรรษา

2.1.4 วุฒิทางโลก

2.1.5 วุฒิทางพุทธศาสนา

2.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) คือ การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์
ได้แก่

- 2.2.1 กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 2.2.2 กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม
- 2.2.3 กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.2.4 กิจกรรมการจัดแหล่งความรู้
- 2.2.5 กิจกรรมนันทนาการ

2.3 นิยามตัวแปร

จากขอบเขตของตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม สามารถนิยามตัวแปรตามกรอบแนว
คิดการวิจัย เพื่อประโยชน์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

2.3.1 ตัวแปรเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตำแหน่ง หมายถึง ตำแหน่งที่พระสงฆ์ดำรงสถานภาพบทบาททางพุทธศาสนา
ในวัด ได้แก่พระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่เจ้าอาวาส และพระสงฆ์ลูกวัด

อายุ หมายถึง อายุตัวของพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงระหว่าง
20 – 39 ปี 40 – 59 ปี 60 – 79 ปี และ 80 ปีขึ้นไป

พรรษา หมายถึง ระยะเวลาที่บวชอยู่ในสมณเพศ และผ่านการอยู่ในระยะเข้า
พรรษามากี่ครั้ง โดยแบ่งเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ระหว่าง 1 – 20 พรรษา 21 – 40 พรรษา
41 – 60 พรรษา และ 61 พรรษาขึ้นไป

วุฒิทางโลก หมายถึง การผ่านการเล่าเรียนในวิชาสามัญตามระดับของกระทรวง
ศึกษาธิการ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา หรือเทียบเท่า ระดับมัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า ระดับ
อนุปริญญา หรือเทียบเท่า ระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า และ สูงกว่าระดับปริญญาตรี หรือ
เทียบเท่า

วุฒิทางพุทธศาสนา หมายถึง การผ่านการเล่าเรียนทางพุทธศาสนาด้าน
นักธรรม และด้านบาลี ด้านเปรียญธรรม แบ่งเป็น ไม่ได้ศึกษา นักธรรมตรี นักธรรมโท และ
นักธรรมเอก ด้านบาลีประโยค แบ่งเป็น ไม่ได้ศึกษา บาลีประโยค 1 – 2 ถึงเปรียญธรรม
3 ประโยค เปรียญธรรม 4 – 6 ประโยค เปรียญธรรม 7 – 9 ประโยค

2.3.2 ตัวแปรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนที่มีชีวิตสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสุข ได้แก่ การให้ความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพ การอบรมสั่งสอนประชาชน การเผยแผ่ศาสนาธรรม การให้คำปรึกษาปัญหาชีวิต ครอบครัว และความทุกข์ แก่ใจและบำบัดการเสพยาเสพติด จัดกิจกรรมกลุ่มปฏิบัติธรรม กลุ่มเสวนาธรรมและวิชาการ การบริการสาธารณสุขสงเคราะห์ เช่น รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้ที่พักพิงแก่ผู้ยากไร้หรือประสบภัย

กิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการให้ชุมชนและสังคมเข้มแข็ง โดยการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่ การช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับการบริหารการปกครอง และกิจกรรมความมั่นคง กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุข การบริการข่าวสารข้อมูล การบริการ ใกล้เกลี่ยกระฉิมพิพาท ฯลฯ

กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ได้จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนบุคคลในวัด และประชาชนทั่วไป ได้แก่ การจัดงานบุญตามเทศกาลต่าง ๆ การจัดงานประเพณีของท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้าน การจัดพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมรวมกลุ่มต่าง ๆ ในวัด เช่น ฆาตกรข้าว สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร ชมรมผู้สูงอายุ ฯลฯ

กิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของศาสนบุคคลในวัด และประชาชนทั่วไป ได้แก่ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์ อุทยานการศึกษา หอพระไตรปิฎก โรงเรียนพระปริยัติธรรม ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ หอกระจายข่าว ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศชุมชน อาศรม ฯลฯ

กิจกรรมนันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้ศาสนบุคคลในวัดและประชาชนทั่วไปให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ และการละเล่น ได้แก่ อุทยานมัจฉา สวนพฤกษศาสตร์ ลานวัด ลานกีฬา สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ ฯลฯ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (questionnaire) แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของวัดและสถานภาพผู้ตอบ ซึ่งเป็นชนิดตรวจสอบรายการ (check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ซึ่งเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัด ในการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ เป็นชนิดคำถามปลายเปิด (open ended)

การสร้างเครื่องมือ และ คุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามรายละเอียดที่กำหนดตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างแบบสอบถามจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบความคิด และวัตถุประสงค์ในการวิจัยมากำหนดเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม

2. ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย

3. นำแบบสอบถามที่สร้างให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 3 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างและนิยามตัวแปร นำแบบสอบถามมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข

4. นำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน พิจารณาตรวจสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางการศาสนา 1 คน ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาตามอรรถาธิบาย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักและกระบวนการวิจัย 1 คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษา 1 คน เป็นผู้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาด้วยการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Objective Congruence)

5. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับพระสังฆาธิการระดับวัด และพระสงฆ์ลูกวัด ในจังหวัดนครปฐม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป แล้วนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (α -coefficient) คุณภาพเครื่องมือ ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach 1974 : 196)

ได้ค่าความเชื่อมั่น ตอนที่ 2 เท่ากับ 0.9457

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยขอความร่วมมือจากพระสังฆาธิการระดับวัด และพระสงฆ์ลูกวัด ที่เป็นตัวอย่างตอบแบบสอบถามแล้วเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ จำนวน 425 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.99 ของแบบสอบถามทั้งหมด เป็น พระสังฆาธิการ จำนวน 125 รูป และพระสงฆ์ลูกวัด จำนวน 300 รูป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อหาคำตอบจากแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของวัด และสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าร้อยละ (%)
2. การวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาตามอัครยาชัยของพระสงฆ์ ใช้การหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอัครยาชัยของพระสงฆ์เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง ใช้การทดสอบค่าที (t – test)
4. เปรียบเทียบสภาพการจัดการศึกษาตามอัครยาชัย จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานของพระสงฆ์ ด้านอายุ พรรษา วุฒิทางโลก และวุฒิทางพุทธศาสนา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – way ANOVA) หรือ F – test และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีของ เชฟเฟ้ (Scheffe)
5. การวิเคราะห์ข้อคำถามจากคำถามปลายเปิด ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอข้อมูลด้วยความถี่และการบรรยาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) ค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม กำหนดค่าคะแนนออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด 2535 : 11)

ระดับ 5	หมายถึง	มากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	มาก
ระดับ 3	หมายถึง	ปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	น้อย
ระดับ 1	หมายถึง	น้อยที่สุด

นำมาตีค่าตามเกณฑ์การวิเคราะห์ของ เบสท์ (John W. Best 1970 : 190) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายถึง	สภาพการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายถึง	สภาพการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายถึง	สภาพการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายถึง	สภาพการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายถึง	สภาพการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 483 รูป จากแบบสอบถามที่สมบูรณ์มีทั้งหมด จำนวน 425 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.99 มาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยายและความเรียง จำแนกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการศึกษาตามอรัยาศัยของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม

- สภาพวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
- สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม
- สภาพการจัดการศึกษาตามอรัยาศัยของพระสงฆ์

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการจัดการศึกษาตามอรัยาศัยของพระสังฆาธิการ กับพระสงฆ์ลูกวัด ในจังหวัดนครปฐม

- การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรัยาศัยของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามตำแหน่งอายุ พรรษา วุฒิทางโลก และวุฒิทางพุทธศาสนา

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรัยาศัยของพระสงฆ์ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

ตารางที่ 4.1 แสดงสภาพทั่วไปของวัด

สถานภาพวัด	จำนวน (วัด)	ร้อยละ
วัดราษฎร์	123	98.40
วัดหลวง	2	1.60
รวม	125	100.00
สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งวัด		
อยู่ในเขตเทศบาล	31	24.90
อยู่นอกเขตเทศบาล	94	75.10
ชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะ ทางเศรษฐกิจดี	65	51.80
ชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะ ทางเศรษฐกิจไม่ดี	61	48.20
มีวัดพุทธศาสนามากกว่าหนึ่งวัดตั้งอยู่ในตำบล ที่ตั้งวัด	84	67.50
จำนวนพระภิกษุ – สามเณร ที่มีอยู่ประจำนอกพรรษา		
ไม่เกิน 10 รูป	42	33.40
11 – 20 รูป	56	44.50
21 รูปขึ้นไป	27	22.10
รวม	125	100.00
ศาสนสถานในวัดที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามอัยาศัย		
อุโบสถเก่า	39	31.80
อุโบสถใหม่	85	68.20
วิหาร	28	22.10
มณฑป	21	16.70
ศาลาการเปรียญ	101	80.50
ศาลาเอนกประสงค์	89	71.30

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานภาพวัด	จำนวน (วัด)	ร้อยละ
โรงเรียนพระปริยัติธรรม		
แผนกบาลี	7	5.20
แผนกธรรม	95	75.80
แผนกสามัญ	2	1.60
ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	25	20.20
พิพิธภัณฑวัด	16	12.70
โบราณสถานขึ้นทะเบียน	13	10.40
หอพระไตรปิฎก	10	8.00
อุทยานการศึกษา	15	12.20
สวนพฤกษศาสตร์/สวนป่า/สวนพันธุ์ไม้สมุนไพร	36	28.90
หอสมุด / ที่อ่านหนังสือประจำวัด	40	32.20
หอกระจายข่าว	66	52.50

จากตารางที่ 4.1 สภาพทั่วไปของวัดในจังหวัดนครปฐมที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 125 วัด เป็นวัดหลวง จำนวน 2 วัด คิดเป็นร้อยละ 1.60 เป็นวัดราษฎร์ จำนวน 123 วัด คิดเป็นร้อยละ 98.40

ด้านสภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งวัด อยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 31 วัด คิดเป็นร้อยละ 24.90 อยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 94 วัด คิดเป็นร้อยละ 75.10 ชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จำนวน 65 วัด คิดเป็นร้อยละ 51.80 และประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จำนวน 61 วัด คิดเป็นร้อยละ 48.20 มีวัดพุทธศาสนามากกว่าหนึ่งวัดตั้งอยู่ในตำบลที่ตั้งวัด จำนวน 84 วัด คิดเป็นร้อยละ 67.50 จำนวนพระภิกษุ – สามเณร ที่มีอยู่ประจำนอกพรรษาไม่เกิน 10 รูป จำนวน 42 วัด คิดเป็นร้อยละ 33.40 11 – 20 รูป จำนวน 56 วัด คิดเป็นร้อยละ 44.50 21 รูปขึ้นไป จำนวน 27 วัด คิดเป็นร้อยละ 22.10

ด้านศาสนสถานในวัดที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมีอุโบสถเก่า จำนวน 39 วัด คิดเป็นร้อยละ 31.80 อุโบสถใหม่ จำนวน 85 วัด คิดเป็นร้อยละ 68.20 มีวิหาร จำนวน 28 วัด คิดเป็นร้อยละ 22.10 มณฑป จำนวน 21 วัด คิดเป็นร้อยละ 16.70 ศาลาการเปรียญ จำนวน 101 วัด คิดเป็นร้อยละ 80.50 ศาลาเอนกประสงค์ จำนวน 89 วัด คิดเป็นร้อยละ 71.30 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จำนวน 7 วัด คิดเป็นร้อยละ 5.20 แผนกธรรม จำนวน 95 วัด คิดเป็นร้อยละ 75.80 แผนกสามัญ จำนวน 2 วัด คิดเป็นร้อยละ 1.60

ตารางที่ 4.2 แสดงสถานภาพส่วนตัวของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง		
พระสังฆาธิการ	125	29.40
พระสงฆ์อุปัชฌาย์	300	70.60
รวม	425	100.00
อายุตัว		
20 – 39 ปี	261	61.40
40 – 59 ปี	123	28.90
60 – 79 ปี	31	7.30
80 ปีขึ้นไป	10	2.40
รวม	425	100.00
อายุพรรษา		
1 – 20 พรรษา	183	43.00
21 – 40 พรรษา	173	40.70
41 – 60 พรรษา	59	13.90
61 พรรษาขึ้นไป	10	2.40
รวม	425	100.00
วุฒิการศึกษาทางโลก		
ประถมศึกษา หรือ เทียบเท่า	26	6.10
มัธยมศึกษา หรือ เทียบเท่า	62	14.60
อนุปริญญา หรือ เทียบเท่า	27	6.40
ปริญญาตรี หรือ เทียบเท่า	310	72.90
สูงกว่าระดับปริญญาตรี หรือ เทียบเท่า	-	-
รวม	425	100.00

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
วุฒิการศึกษาทางพุทธศาสนา		
การศึกษาทางนักรธรรม		
ไม่ได้ศึกษา	316	74.40
นักรธรรมชั้นตรี	44	10.40
นักรธรรมชั้นโท	36	8.50
นักรธรรมชั้นเอก	29	6.80
รวม	425	100.00
การศึกษาทางบาลี		
ไม่ได้ศึกษา	409	96.20
บาลีประโยค 1 – 2 ถึง เปรียญธรรม		
3 ประโยค	4	.90
เปรียญธรรม 4 – 6 ประโยค	10	2.40
เปรียญธรรม 7 – 9 ประโยค	2	.50
รวม	425	100.00

จากตารางที่ 4.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมที่ให้ข้อมูล เป็นพระสังฆาธิการ จำนวน 125 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.40 เป็นพระสงฆ์ลูกวัด จำนวน 300 รูป คิดเป็นร้อยละ 70.60 มีอายุระหว่าง 20 – 39 ปี จำนวน 261 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.40 ระหว่าง 40 – 59 ปี จำนวน 123 รูป คิดเป็นร้อยละ 28.90 ระหว่าง 60 – 79 ปี จำนวน 31 รูป คิดเป็นร้อยละ 7.30 และ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.40 มีพรรษาที่บวชระหว่าง 1 – 20 พรรษา จำนวน 183 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.00 ระหว่าง 21 – 40 พรรษา จำนวน 173 รูป คิดเป็นร้อยละ 40.70 ระหว่าง 41 – 60 พรรษา จำนวน 59 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.90 และ 61 พรรษาขึ้นไป จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.40

สำหรับด้านการศึกษาของพระสงฆ์ มีวุฒิการศึกษาทางโลก จบระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 26 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.10 ระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า 62 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.60 ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า 27 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.40 ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 310 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.90 และระดับสูงกว่าระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ไม่มี วุฒิการศึกษาทางพุทธศาสนาทางนักรธรรมมีไม่ได้ศึกษา จำนวน 316 รูป คิดเป็นร้อยละ

74.40 ศึกษาาระดับมัธยมศึกษาชั้นตรี จำนวน 44 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.40 นักธรรมชั้นโท จำนวน 36 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.50 นักธรรมชั้นเอก จำนวน 29 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.80 การศึกษาทางบาลี มีไม่ได้ศึกษา จำนวน 409 รูป คิดเป็นร้อยละ 96.20 ศึกษาบาลีประโยค 1 – 2 ถึงเปรียญธรรม 3 ประโยค จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ .90 เปรียญธรรม 4 – 6 ประโยค จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.40 เปรียญธรรม 7 – 9 ประโยค จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ .50

ตารางที่ 4.3 แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ในภาพรวม

ข้อที่	การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับที่
1.	ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต	2.84	1.07	ปานกลาง	5
2.	ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม	3.13	1.09	ปานกลาง	2
3.	ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.37	1.02	ปานกลาง	1
4.	ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้	2.88	1.18	ปานกลาง	4
5.	ด้านกิจกรรมนันทนาการ	2.90	1.11	ปานกลาง	3
	รวม	3.02	1.09	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 1.09)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ทุกด้านปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับดังนี้ 1) ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.02) 2) ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 1.09) 3) ด้านกิจกรรมนันทนาการ ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.11) 4) ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 1.18) 5) ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 1.07)

ตารางที่ 4.4 แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมการพัฒนา
คุณภาพชีวิต

ข้อที่	กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับที่
1.	ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะใน การทำงานให้กับประชาชน ตามกลุ่มสนใจ เช่น จัดฝึกอบรมพิมพ์ดีด และคอมพิวเตอร์ การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต.....	1.93	1.06	น้อย	8
2.	ส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอาชีพพระยะสั้นให้กับ ประชาชนในชุมชน เช่น การตัดผม การซ่อม เครื่องยนต์เล็ก การประดิษฐ์เศษวัสดุ.....	2.48	1.08	น้อย	7
3.	จัดกิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรมและ หรือ วิชาการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เกิดการเรียนรู้.....	3.65	1.03	มาก	1
4.	จัดอบรมบรรยายธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกาใน วันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา.....	3.50	1.07	มาก	2
5.	จัดกิจกรรมพัฒนาจิตแก่ อุบาสก อุบาสิกา และ ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันพืชมงคล, วันมาฆบูชา.....	2.90	1.15	ปานกลาง	4
6.	ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัว หรือ ปัญหา สุขภาพจิตแก่ประชาชน โดยใช้หลักธรรมทาง พุทธศาสนาเป็นแนวทางการแก้ปัญหา ตามที่ ร้องขอคำปรึกษา หรือโอกาสอันควร.....	2.75	1.12	ปานกลาง	5
7.	จัดกิจกรรมและบริการแก้ไข บำบัดประชาชนที่ คิดสารเสพติด ให้มีสุขภาพกายและจิตปกติ อยู่ ร่วมในสังคมชุมชนได้อย่างปกติสุข.....	2.64	1.08	ปานกลาง	6
8.	จัดกิจกรรมและบริการ สาธารณะสงเคราะห์ เช่น บำบัด รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้ที่พักพิง แก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ประสบภัย.....	2.94	1.02	ปานกลาง	3
	รวม	2.84	1.07	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.4 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 1.07)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรมและหรือวิชาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เกิดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 1.03) จัดอบรมบรรยายธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 1.07) อยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ตามลำดับ ส่วนการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะในการทำงานให้กับประชาชน ตามกลุ่มสนใจ ($\bar{X} = 1.93$, S.D. = 1.06) และการส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอาชีพพระยะสั้นให้กับประชาชนในชุมชน ($\bar{X} = 2.48$, S.D. = 1.08) อยู่ในระดับน้อยเป็นอันดับสุดท้ายตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชน และสังคม

ข้อที่	กิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับที่
1.	จัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม.....	3.24	1.11	ปานกลาง	2
2.	ให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลือสนับสนุนแก่ชุมชนและสังคม เช่น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ให้ทุนการศึกษา.....	3.18	1.11	ปานกลาง	3
3.	ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนราชการเกี่ยวกับการบริหารการปกครองและกิจกรรมด้านความมั่นคง เช่น เป็นสถานที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) หน่วยอาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน.....	2.97	1.14	ปานกลาง	8
4.	จัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยในชุมชน ทั้งด้านสามัคคีธรรม คารวธรรมและปัญญาธรรม.....	3.08	1.17	ปานกลาง	6
5.	จัดกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ในชุมชนที่ตั้งวัด.....	3.12	1.08	ปานกลาง	5

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ข้อที่	กิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับที่
6.	จัดกิจกรรมชุมชนสีขาว หรือกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ในชุมชน.....	2.75	1.17	ปานกลาง	9
7.	จัดบริการข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วารสาร จุลสาร หอกระจายข่าว ในวัด.....	3.17	1.03	ปานกลาง	4
8.	จัดบริการให้ความรู้หลักธรรม เป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน.....	3.01	1.10	ปานกลาง	7
9.	จัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติด ให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด ในรูปแบบต่าง ๆ	3.73	0.92	มาก	1
รวม		3.13	1.09	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.5 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามอัครยาชัยของพระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 1.09)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติดให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด ในรูปแบบต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.92) เป็นอันดับแรก ส่วนการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนราชการเกี่ยวกับการปกครองและกิจกรรมด้านความมั่นคง ($\bar{X} = 2.97$, S.D. = 1.14) และการจัดกิจกรรมชุมชนสีขาวหรือกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ในชุมชนที่ตั้งวัดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.75$, S.D. = 1.17) เป็นอันดับสุดท้ายตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อที่	กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับ ที่
1.	มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ ประชาชน จากการจัดงานบุญต่าง ๆ ตาม ประเพณีเทศกาลและวันสำคัญทางพุทธศาสนา..	3.48	1.15	ปานกลาง	4
2.	จัดงานประเพณีต่าง ๆ ในวัดให้คนในชุมชนเห็น คุณค่าของประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย และการละเล่นพื้นบ้าน.....	3.50	1.03	มาก	3
3.	จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี.....	4.04	0.90	มาก	1
4.	จัดพิธีกรรมทางศาสนาในวัด เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า.....	3.79	1.00	มาก	2
5.	ให้บริการจัดพิธีกรรมทางศาสนาแก่ ชุมชน เช่น การแต่งงาน การทำบุญครบรอบอายุ การทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ การอุปสมบท.....	2.62	1.00	ปานกลาง	6
6.	จัดกิจกรรมหรือส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่ม ประชาชนในชุมชน เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม เกษตรกร ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้ปฏิบัติธรรม...	2.84	1.06	ปานกลาง	5
	รวม	3.37	1.02	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.6 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ในจังหวัด นครปฐม ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.02)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.90) การจัดพิธีกรรมทางศาสนาในวัด ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 1.00) อยู่ในระดับ มากเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ตามลำดับ ส่วนการให้บริการจัดพิธีกรรมทางศาสนาแก่ชุมชน ($\bar{X} = 2.62$, S.D. = 1.00) และการจัดกิจกรรมหรือส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มประชาชนใน

ชุมชน เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 1.06) อยู่ในระดับปานกลาง เป็นอันดับสุดท้ายตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้

ข้อที่	กิจกรรมการจัดแหล่งความรู้	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับที่
1.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เด็กวัด และประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด.....	2.36	1.17	น้อย	5
2.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในเรื่องศิลปกรรม โบราณวัตถุและประวัติศาสตร์.....	3.06	1.16	ปานกลาง	2
3.	พัฒนาศาสนสถาน ได้แก่ โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ ศาลาราย หอไตร ฯลฯ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ด้านพุทธประวัติ ศิลปวัฒนธรรม หรือ อื่น ๆ	2.90	1.20	ปานกลาง	3
4.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการให้มีหอกระจายข่าวในวัด หรือ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลแก่ประชาชนในชุมชน.....	3.21	1.25	ปานกลาง	1
5.	จัดตั้งหรือมีส่วนดำเนินการในโรงเรียน พระปริยัติธรรม ทั้งแผนกสามัญ หรือ แผนกธรรม หรือแผนกบาลี หรือศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อเป็นแหล่งให้เกิดการเรียนรู้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป.....	2.87	1.15	ปานกลาง	4
	รวม	2.88	1.18	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.7 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 1.18)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการให้มีหอกระจายข่าวในวัด หรือศูนย์ข้อมูลสารสนเทศประจำหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 1.25) การจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ในเรื่องศิลปกรรมโบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์ ($\bar{X} = 3.06$, S.D. = 1.16) อยู่ในระดับปานกลางเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ตามลำดับ ส่วนการจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานห้องสมุด หรือ ที่อ่านหนังสือในวัด ($\bar{X} = 2.36$, S.D. = 1.17) อยู่ในระดับน้อยเป็นอันดับสุดท้าย

ตารางที่ 4.8 แสดงสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมนันทนาการ

ข้อที่	กิจกรรมนันทนาการ	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	อันดับที่
1.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด ได้แก่ สวนป่า อุทยานมัจฉา ฯลฯ.....	3.00	1.00	ปานกลาง	3
2.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม สนับสนุน กิจกรรมพัฒนาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด ได้แก่ ลานวัด ลานกีฬา สนามเด็กเล่น สวนสุขภาพ...	2.39	1.07	น้อย	4
3.	จัดกิจกรรมบันเทิง โดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริม การเรียนรู้ผ่านการละเล่น และการแสดง เช่น สะบ้า ตะกร้อลอดห่วง.....	3.12	1.19	ปานกลาง	1
4.	จัดหรือร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เกิด การเรียนรู้ แฝงจัดในงานบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า.....	3.10	1.18	ปานกลาง	2
	รวม	2.90	1.11	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.8 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ด้านกิจกรรมนันทนาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.11)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมบันเทิงโดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการละเล่น และการแสดง ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 1.19) การจัด หรือ ร่วมกิจกรรมทัศนศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แฝงจัดในงานบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 1.18) อยู่ในระดับปานกลางเป็นอันดับ 1 และ 2 ตามลำดับ ส่วนการดำเนินการหรือมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด ($\bar{X} = 2.39$, S.D. = 1.07) อยู่ในระดับน้อยเป็นอันดับสุดท้าย

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสังฆาธิการ กับ พระสงฆ์ลูกวัด ในจังหวัดนครปฐม

ตารางที่ 4.9 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสังฆาธิการและพระสงฆ์ลูกวัด ในภาพรวมรายกิจกรรม

ข้อที่	การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์	พระสังฆาธิการ (N = 125)		พระลูกวัด (N = 300)		t – test
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1.	ด้านกิจกรรมการพัฒนาคณาภพชีวิต	2.94	.69	2.82	.77	1.55
2.	ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม	3.33	.83	3.05	.79	3.26**
3.	ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.53	.70	3.31	.75	2.74**
4.	ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้	3.03	.94	2.81	.82	2.37*
5.	ด้านกิจกรรมนันทนาการ	2.98	.96	2.86	.89	1.24
	ภาพรวม	3.18	.73	2.98	.70	2.61**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ภาพรวมการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสังฆาธิการ ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = .73) สูงกว่าการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ลูกวัด ($\bar{X} = 2.98$, S.D. = .70) โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 2.61^{**}$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสังฆาธิการ ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ค่าเฉลี่ยการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ลูกวัด และเมื่อใช้สถิติ ทดสอบความแตกต่าง พบว่า แตกต่างกัน 3 ด้าน คือ ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม และ ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ($t = 3.26^{**}$ และ 2.74^{**}) ส่วนด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ($t = 2.37^*$) สำหรับด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต และด้านกิจกรรมนันทนาการ มีค่าเฉลี่ย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ในจังหวัด นครปฐม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	\bar{X}	S.D.	F	Sig
20 – 39 ปี	261	2.92	0.71		
40 – 59 ปี	123	3.29	0.68		
60 – 79 ปี	31	3.13	0.74		
80 ปีขึ้นไป	10	2.94	0.73		
รวม	425	3.04	0.72	8.092**	.000

**มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.10 พบว่า การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มอายุ 40 – 59 ปี มีการจัดการศึกษาตาม อัยาศัยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.68) รองลงมาคือกลุ่มอายุ 60 – 79 ปี ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.74) 80 ปีขึ้นไป ($\bar{X} = 2.94$, S.D. = 0.73) และ 20 – 39 ปี ($\bar{X} = 2.92$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ และเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว มีค่า F เท่ากับ 8.092 ซึ่งมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า อายุ เป็นตัวแปรที่ทำให้ค่าเฉลี่ยการจัดการศึกษาตาม อัยาศัยของพระสงฆ์แตกต่างกัน

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีของ เชฟเฟ (Scheffe)

ตารางที่ 4.11 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุเป็นรายคู่

อายุ	จำนวน	— X	20 – 39 ปี	40 – 59 ปี	60 – 79 ปี	80 ปีขึ้นไป
			2.92	3.29	3.13	2.94
20 – 39 ปี	261	2.92	-	.373*	.213	.237
40 – 59 ปี	123	3.29		-	.160	.350
60 – 79 ปี	31	3.13			-	.189
80 ปีขึ้นไป	10	2.94				-
รวม	425	3.04				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.11 เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มอายุพระสงฆ์ทีละคู่แล้ว พบว่า พระสงฆ์กลุ่มอายุ 20 – 39 ปี กับ พระสงฆ์กลุ่มอายุ 40 – 59 ปี จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่ที่เหลือไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.12 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ จำแนกตามพรรษา

พรรษา	จำนวน	— X	S.D.	F	Sig
1 – 20 พรรษา	183	3.01	0.70		
21 – 40 พรรษา	173	3.12	0.72		
41 – 60 พรรษา	59	3.21	0.64		
61 พรรษาขึ้นไป	10	2.72	0.75		
รวม	425	3.05	0.72	4.027**	.008

**มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.12 พบว่า การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มพรรษา 41 – 60 พรรษา มีการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์มากที่สุด ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 0.64) รองลงมาคือกลุ่มพรรษา 21 – 40 พรรษา ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.72) 1 – 20 พรรษา ($\bar{X} = 3.01$, S.D. = 0.70) และ 61 พรรษาขึ้นไป ($\bar{X} = 2.72$, S.D. = 0.75) ตามลำดับ และเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว มีค่า $F = 4.027$ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า อายุพรรษา เป็นตัวแปรที่ทำให้ค่าเฉลี่ยการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์แตกต่างกัน

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธีของ เชฟเฟ (Scheffe)

ตารางที่ 4.13 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ จำแนกตามพรรษา

พรรษา	จำนวน	\bar{X}	1 – 20 พรรษา	21 – 40 พรรษา	41 – 60 พรรษา	61 พรรษาขึ้นไป
			3.01	3.12	3.21	2.72
1 – 20 พรรษา	183	3.01	-	.111	.209	.286
21 – 40 พรรษา	173	3.12		-	0.98	.397*
41 – 60 พรรษา	59	3.21			-	.495*
61 พรรษาขึ้นไป	10	2.72				-
รวม	425	3.05				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.13 เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มพรรษาที่ละคู่แล้ว พบว่า พระสงฆ์กลุ่มที่มีพรรษา 61 พรรษาขึ้นไป กับ กลุ่ม 21 – 40 พรรษา และกลุ่มที่มีพรรษา 61 พรรษาขึ้นไป กับ กลุ่ม 41 – 60 พรรษา จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่ที่เหลือไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.14 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์
จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก

วุฒิการศึกษาทางโลก	จำนวน	\bar{X}	S.D.	F	Sig
ประถมศึกษา	26	2.79	0.76		
มัธยมศึกษา	62	2.84	0.80		
อนุปริญญา	27	3.11	0.62		
ปริญญาตรี	310	3.09	0.69		
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-	-		
รวม	425	3.04	0.72	2.242 ^{NS}	.083

^{NS} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 4.14 พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้ไม่แตกต่างกัน และเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว มีค่า $F = 2.242$ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า วุฒิการศึกษาทางโลก ไม่เป็นตัวแปรที่ทำให้ค่าเฉลี่ยการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.15 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางนักรธรรม

วุฒิการศึกษาทางนักรธรรม	จำนวน	\bar{X}	S.D.	F	Sig
ไม่ได้ศึกษา	316	3.02	0.71		
นักรธรรมตรี	44	3.25	0.74		
นักรธรรมโท	36	2.95	0.72		
นักรธรรมเอก	29	3.03	0.72		
รวม	425	3.04	0.72	1.508 ^{NS}	.212

^{NS} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 4.15 พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางนักรธรรมต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางนักรธรรมต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้ไม่แตกต่างกัน และเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว มีค่า $F = 1.508$ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าวุฒิการศึกษาทางนักรธรรม ไม่เป็นตัวแปรที่ทำให้การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.16 แสดงการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางบาลี

วุฒิการศึกษาทางบาลี	จำนวน	\bar{X}	S.D.	F	Sig
ไม่ได้ศึกษา	409	3.04	0.72		
เปรียญธรรม 3 ประโยค	4	2.46	1.56		
เปรียญธรรม 4 – 6 ประโยค	10	3.24	0.55		
เปรียญธรรม 7 – 9 ประโยค	2	2.62	0.00		
รวม	425	3.04	0.72	1.356 ^{NS}	.256

^{NS} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 4.16 พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้ไม่แตกต่างกัน และเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว มีค่า $F = 1.356$ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าวุฒิการศึกษาทางบาลี ไม่เป็นตัวแปรที่ทำให้การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ มีความแตกต่างกัน

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของ พระสงฆ์ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

ปัญหาอุปสรรค

ตารางที่ 4.17 แสดงปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

รายการปัญหา	ความถี่(f)
1. กิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ขาดการสนับสนุน	1
2. การบำบัดประชาชนติดยาเสพติดรัฐไม่ห้งบประมาณช่วยเหลือ	3
3. ขาดบุคลากรในการให้ความรู้	4
4. ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณค่าจ้างวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4
5. อุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้เบื้องต้น ไม่เพียงพอ	5
6. ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐ มีแต่วัดช่วยเหลือตนเอง	7
7. ประชาชนให้ความร่วมมือน้อย	8
8. สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต	10

จากตารางที่ 4.17 พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต 3 อันดับแรก คือ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนให้ความร่วมมือน้อย และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐมีแต่วัดช่วยเหลือตนเอง (ความถี่ 10 8 และ 7) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.18 แสดงปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชน และสังคม

รายการปัญหา	ความถี่ (f)
1. ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ เพราะความเจริญทางวัตถุ	2
2. ปัญหาการบริการข่าวสารข้อมูล คือพระไม่ค่อยมีความรู้	2
3. การให้ความรู้ทางหลักธรรม ทำได้เฉพาะในวัด จัดนอกวัดทำได้น้อย	3
4. รัฐไม่ให้ความสำคัญกับวัดในการพัฒนาชุมชน	4
5. เยาวชนร่วมกิจกรรมน้อย ไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร	5
6. กิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตั้งวัด ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ	7

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม 3 อันดับแรก คือ กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ เยาวชนร่วมกิจกรรมน้อยไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร และรัฐไม่ให้ความสำคัญกับวัดในการพัฒนาชุมชน (ความถี่ 7 5 และ 4) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.19 แสดงปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการปัญหา	ความถี่ (f)
1. การรวมกลุ่มประชาชน มีเฉพาะผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวไปทำงานในเมือง	1
2. วัดเล็ก ชุมชนยากจน จัดงานวัฒนธรรมยาก	1
3. การจัดงานประเพณีในวัดจัดได้ผลแต่ใช้ทุนทรัพย์มาก	4
4. ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง	10
5. ความร่วมมือของคนท้องถิ่นมีน้อย	12

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 อันดับแรก คือ ความร่วมมือของคนท้องถิ่นมีน้อย ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และการจัดงานประเพณีในวัดได้ผลแต่ใช้ทุนทรัพย์มาก (ความถี่ 12 10 และ 4) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 แสดงปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมการจัด
แหล่งความรู้

รายการปัญหา	ความถี่ (f)
1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ผู้บริหารและครูไม่ค่อยได้รับการ ฝึกอบรมด้านการบริหารและจัดการเรียนการสอนหลักสูตรใหม่	1
2. สถิติประชาชนเรียนพุทธศาสตร์วันอาทิตย์น้อยลง	1
3. พระไม่มีความรู้เรื่องดูแล พัฒนาศาสนสถาน ควรมีการอบรมพระ	1
4. ไม่มีที่เก็บวัตถุโบราณและศิลปะเก่า ๆ เพียงพอ	1
5. ขาดฆราวาสช่วยทำรายการหอกระจายข่าว	2
6. พระอาจารย์ผู้สอนทางบาลีมีน้อย	2
7. งบประมาณจัดศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ไม่เพียงพอรัฐช่วยไม่เต็มที่	3
8. ภิกษุสามเณรสมัครเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีน้อย	4
9. ไม่มีความรู้การบริหารพิพิธภัณฑ์	8
10. ขาดบุคลากรและเงินทุน	12

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์
ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ 3 อันดับแรก คือ ขาดบุคลากรและเงินทุน ไม่มีความรู้การ
บริหารพิพิธภัณฑ์ ภิกษุสามเณรสมัครเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีน้อย (ความถี่ 12 8 และ 4)
ตามลำดับ

ตารางที่ 4.21 แสดงปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ด้านกิจกรรมนันทนาการ

รายการปัญหา	ความถี่ (f)
1. ช่วงออกพรรษาคนดูแลสวนป่าของวัดไม่พอ	1
2. พระในวัดยังไม่ร่วมมือกันช่วยจริงจัง	2
3. จัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเยาวชนในถิ่น	4
4. สถานที่ไม่อำนวย	6

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมนันทนาการ 3 อันดับแรก คือ สถานที่ไม่อำนวย จัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเยาวชนในถิ่น และพระในวัดยังไม่ร่วมมือกันช่วยจริงจัง (ความถี่ 6 4 และ 2) ตามลำดับ

แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

ตารางที่ 4.22 แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

รายการแนวทางส่งเสริม	ความถี่ (f)
1. ใช้ศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	1
2. ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ปัญหาชีวิตในครอบครัว	1
3. การบริการสงเคราะห์รัฐ และองค์กรเอกชนร่วมมือกับทางวัด	1
4. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนร่วมมือกับวัดจัดหลักสูตรอบรมคอมพิวเตอร์ให้ประชาชน โดยวัดช่วยด้านสถานที่และเครื่องคอมพิวเตอร์ รัฐจัดหาครูสอนและหลักสูตร	1
5. การแก้ไขปัญหาเสพติดต้องให้อุบาสก อุบาสิกา ร่วมมือ	2
6. รัฐควรสนับสนุนจัดหาครู หรือวิทยากรอบรมทักษะทางวิชาชีพให้ทางวัด	2
7. ให้อุบาสก อุบาสิกา เป็นเครือข่ายในการอบรมพัฒนาจิตใจ บุตรหลาน	3

จากตารางที่ 4.22 พบว่า แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต 3 อันดับแรก คือ ให้อุบาสก อุบาสิกา เป็นเครือข่ายในการอบรมพัฒนาจิตใจบุตรหลาน รัฐควรสนับสนุนจัดหาครูหรือวิทยากรอบรมทักษะทางวิชาชีพ และการแก้ปัญหาเสพติดต้องให้อุบาสก อุบาสิกา ร่วมมือ (ความถี่ 3 2 และ 2) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.23 แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม

รายการแนวทางส่งเสริม	ความถี่ (f)
1. ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ต่าง ๆ โดยใช้พื้นฐานศีลธรรมเป็นหลัก	1
2. เผยแผ่ธรรมะที่จะพัฒนาคนในชุมชนทางหอกระจายข่าวของวัด	1
3. ให้พระนักเทศน์ช่วยกับเจ้าหน้าที่ราชการมาเทศน์และอบรมญาติโยมบ่อย ๆ ตามเรื่องที่ต้องการ	1
4. วัดร่วมกับโรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยวัดออกทุนทรัพย์โรงเรียนช่วยจัดโครงการที่ชาวบ้านต้องการ	2
5. ให้พระเทศน์สั่งสอนเกี่ยวกับบาปที่เกิดจากการติดยาเสพติด	3
6. จัดอบรมธรรมทายาทในชุมชนบ่อย ๆ	4
7. ใช้วัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจในการจัดงานต่าง ๆ	5

จากตารางที่ 4.23 พบว่า แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม 3 อันดับแรก คือ ใช้วัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจในการจัดงานต่าง ๆ การจัดอบรมธรรมทายาทในชุมชนบ่อย และ ให้พระเทศน์สั่งสอนเกี่ยวกับบาปที่เกิดจากการติดยาเสพติด (ความถี่ 5 4 และ 3) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.24 แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการแนวทางส่งเสริม	ความถี่ (f)
1. ให้ชุมชนบุคคลในท้องถิ่นร่วมกิจกรรมมาก ๆ	2
2. ประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีให้ทั่วถึง ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของงานบุญประเพณีและวัฒนธรรม	5
3. ให้ญาติโยมในชุมชนรอบวัดมีส่วนในการจัดงานบุญ ประเพณีต่าง ๆ	12

จากตารางที่ 4.24 พบว่า แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 อันดับแรก คือ ให้นิเทศวิทยุในชุมชนรอบวัดมีส่วนร่วมในการจัดงานบุญประเพณีต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีให้ทั่วถึงให้ประชาชนเห็นคุณค่าของงานบุญประเพณีและวัฒนธรรม และให้ปุชนิเทศวิทยุในท้องถิ่นร่วมกิจกรรมมาก ๆ (ความถี่ 12 5 และ 2) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.25 แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้

	รายการแนวทางส่งเสริม	ความถี่ (f)
1.	กำหนดให้พระเรียนบาลีประโยคชั้น 1 – 2 มากขึ้น	1
2.	จัดพระปริยัตินิเทศน์มาช่วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้บ่อยขึ้น	1
3.	จัดทอดผ้าป่าหนังสือธรรมะ และหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา	2
4.	จัดตั้งโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวินิจฉัยให้มากขึ้น เพื่อเยาวชนไทยจะได้รู้หลักธรรมะเพิ่มขึ้น	3
5.	ทำประวัติโบราณวัตถุ โบราณสถานของวัดไว้เผยแพร่	7

จากตารางที่ 4.25 พบว่า แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ 3 อันดับแรก คือ ทำประวัติโบราณวัตถุ โบราณสถานของวัดไว้เผยแพร่ จัดตั้งโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวินิจฉัยให้มากขึ้นเพื่อเยาวชนไทยจะได้รู้หลักธรรมะเพิ่มขึ้น และจัดทอดผ้าป่าหนังสือธรรมะและหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา (ความถี่ 7 3 และ 2) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.26 แสดงแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านกิจกรรมนันทนาการ

	รายการแนวทางส่งเสริม	ความถี่ (f)
1.	วัดให้ความรู้และจัดสถานที่ฝึกโยคะ บริการคนในหมู่บ้านแทนแอร์โรบิค	1
2.	ประสานงานกับภาครัฐอุบรรมนวดแผนไทย และให้บริการในวัด	1
3.	จัดแข่งขันกีฬาไทยในวัด เช่น ตะก้อลอดห่วง โดยวัดสนับสนุนสถานที่ คนในหมู่บ้านเข้าแข่งขัน	3
4.	ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านในวัด	9

จากตารางที่ 4.26 พบว่า แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมนันทนาการ 2 อันดับแรก คือ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านในวัด และ จัดแข่งขันกีฬาไทยในวัดโดยวัดสนับสนุนสถานที่ คนในหมู่บ้านเข้าแข่งขัน (ความถี่ 9 และ 3) ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ที่จัดให้กับประชาชนในชุมชน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับสภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิทางโลก และวุฒิทางพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ จัดทำกับประชากรกลุ่มเป้าหมายวัดในจังหวัดนครปฐม จำนวน 201 แห่ง มีพระสงฆ์จำนวน 4,309 รูป โดยเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่อยู่จำพรรษาในวัดประจำ จำนวน 483 รูป โดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในวัดได้ข้อมูลที่สมบูรณ์กลับคืน จำนวน 425 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.99 ของแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t – test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one – way ANOVA) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science)

1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลที่ค้นพบเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1.1 สภาพทั่วไปของวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพของวัดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 125 วัด เป็นวัดหลวง จำนวน 2 วัด คิดเป็นร้อยละ 1.60 วัดราษฎร์ จำนวน 123 วัด คิดเป็นร้อยละ 98.40 สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งวัด อยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 31 วัด คิดเป็นร้อยละ 24.90อยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 94 วัด คิดเป็นร้อยละ 75.10 ชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จำนวน 65 วัด คิดเป็นร้อยละ 51.80 ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จำนวน 61 วัด คิดเป็นร้อยละ 48.20 มีวัด

พุทธศาสนามากกว่าหนึ่งวัดตั้งอยู่ในตำบลที่ตั้งวัด จำนวน 84 วัด คิดเป็นร้อยละ 67.50

จำนวนพระภิกษุ – สามเณร ที่มีอยู่ประจำนอกพรรษา ไม่เกิน 10 รูป จำนวน 42 วัด คิดเป็นร้อยละ 33.40 ระหว่าง 11 – 20 รูป จำนวน 56 วัด คิดเป็นร้อยละ 44.50 21 รูปขึ้นไป จำนวน 27 วัด คิดเป็นร้อยละ 22.10

วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีศาสนสถานในวัดที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเป็น อุโบสถเก่า จำนวน 39 วัด คิดเป็นร้อยละ 31.80 อุโบสถใหม่ จำนวน 85 วัด คิดเป็นร้อยละ 68.20 วิหาร จำนวน 28 วัด คิดเป็นร้อยละ 22.10 มณฑป จำนวน 21 วัด คิดเป็นร้อยละ 16.70 ศาลาการเปรียญ จำนวน 101 วัด คิดเป็นร้อยละ 80.50 ศาลาอเนกประสงค์ จำนวน 89 วัด คิดเป็นร้อยละ 71.30 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 7 วัด คิดเป็นร้อยละ 5.20 แผนกธรรม จำนวน 95 วัด คิดเป็นร้อยละ 75.80 แผนกสามัญ จำนวน 2 วัด คิดเป็นร้อยละ 1.60 ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จำนวน 25 วัด คิดเป็นร้อยละ 20.20 พิพิธภัณฑวัด จำนวน 16 วัด คิดเป็นร้อยละ 12.70 โบราณสถานขึ้นทะเบียน จำนวน 13 วัด คิดเป็นร้อยละ 10.40 หอพระไตรปิฎก จำนวน 10 วัด คิดเป็นร้อยละ 8.00 อุทยานการศึกษา จำนวน 15 วัด คิดเป็นร้อยละ 12.20 สวนพฤกษศาสตร์ / สวนป่า / สวนพันธุ์ไม้สมุนไพร จำนวน 36 วัด คิดเป็นร้อยละ 28.90 หอสมุด / ที่อ่านหนังสือประจำวัด จำนวน 40 วัด คิดเป็นร้อยละ 32.20 และหอกระจายข่าว จำนวน 66 วัด คิดเป็นร้อยละ 52.50 วัด

1.2 สถานภาพส่วนตัวของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง

พระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการ จำนวน 125 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.40 พระสงฆ์ลูกวัด จำนวน 300 รูป คิดเป็นร้อยละ 70.60

พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 20 – 39 ปี มากที่สุด จำนวน 261 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.40 และ 80 ปีขึ้นไป น้อยที่สุด จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.40

จำนวนพรรษาที่บวชระหว่าง 1 – 20 พรรษา มากที่สุด จำนวน 183 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.10 รองลงมาคือระหว่าง 21 – 40 พรรษา จำนวน 173 รูป คิดเป็นร้อยละ 40.70 และ 61 พรรษาขึ้นไป น้อยที่สุด จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.40

สำหรับวุฒิการศึกษาทางโลก พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างจบระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า มากที่สุด จำนวน 310 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.90 จบระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 26 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.10 และไม่มีสูงกว่าระดับปริญญาตรี

วุฒิการศึกษาทางพุทธศาสนาทางนักธรรม ไม่ได้ศึกษา มากที่สุด จำนวน 316 รูป คิดเป็นร้อยละ 74.40 และศึกษานักธรรมชั้นเอก น้อยที่สุด จำนวน 29 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.80

การศึกษาทางบาลีพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ศึกษามากที่สุด จำนวน 409 รูป คิดเป็นร้อยละ 96.20 และศึกษาระดับเปรียญธรรม 7-9 ประโยค น้อยที่สุด จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ .50

1.3 สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม ในภาพรวม อยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 1.09) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อันดับแรก คือ จัดกิจกรรม ด้านอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.02) อันดับต่อมา คือ จัดกิจกรรมด้านพัฒนาชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 1.09) และกิจกรรมนันทนาการ ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.11)

1.3.1 ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 1.07) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรม หรือ วิชาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เกิดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 1.03) และการจัดอบรม บรรยายธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 1.07) อยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตแก่ อุบาสก อุบาสิกา และประชาชนในโอกาสต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.15)

1.3.2 ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 1.09) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติดให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัดในรูปแบบต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.92) อยู่ใน ระดับมาก ส่วนการจัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 1.11) และการให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลือสนับสนุนแก่ชุมชนและ สังคม ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 1.11) อยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

1.3.3 ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.02) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.90) การจัดพิธีกรรมทางศาสนาในวัด ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 1.00) และการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ในวัดให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของ ประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยและการละเล่นพื้นบ้าน ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 1.03) อยู่ในระดับ มาก ตามลำดับ

1.3.4 ด้านกิจกรรมจัดแหล่งความรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 1.18) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการให้มีหอกระจายข่าวในวัด หรือ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลแก่ประชาชนในชุมชน ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 1.25) และการจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในเรื่องศิลปกรรม โบราณวัตถุและประวัติศาสตร์ ($\bar{X} = 3.06$, S.D. = 1.16) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

1.3.5 ด้านกิจกรรมนันทนาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.11) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดกิจกรรมบันเทิงโดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการละเล่นและการแสดง ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 1.19) การจัดหรือร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แฝงจัดในงานบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 1.18) และการดำเนินการ หรือ มีส่วนร่วมส่งเสริมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจจากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด ($\bar{X} = 3.00$, S.D. = 1.00) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

1.4 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ของพระสงฆ์

การจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ของพระสงฆ์ โดยภาพรวมทุกกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 1.09)

เปรียบเทียบตามตำแหน่ง กลุ่มพระสังฆาธิการ ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 0.73) จัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ได้สูงกว่ากลุ่มพระสงฆ์ลูกวัด ($\bar{X} = 2.98$, S.D. = 0.70) โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 2.61^{**}$)

เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน การจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ของพระสังฆาธิการ ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 0.73) สูงกว่าพระสงฆ์ลูกวัด ($\bar{X} = 2.98$, S.D. = 0.70) ทำให้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อทดสอบความแตกต่าง พบว่า แตกต่างกัน 3 ด้าน คือ ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม และด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ($t = 3.26^{**}$, 2.74^{**}) ส่วนด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ($t = 2.37^*$) ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบตามอายุ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกันจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F = 8.092^{**}$) โดยกลุ่มอายุ 40 – 59 ปี มีการจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์มากที่สุด ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.68) รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 60 – 79 ปี

$\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.74) 80 ปี ขึ้นไป ($\bar{X} = 2.94$, S.D. = 0.73) และ 20 – 39 ปี ($\bar{X} = 2.92$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ และเมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พระสงฆ์กลุ่มอายุ 20 – 39 ปี กับ พระสงฆ์กลุ่มอายุ 40 – 59 ปี จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่ที่เหลือไม่แตกต่าง

เปรียบเทียบตามพรรษา พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F = 4.027^{**}$) โดยกลุ่มพรรษา 41 - 60 พรรษา มีการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายมากที่สุด ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 0.64) รองลงมาคือกลุ่มพรรษา 21 – 40 พรรษา ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.72) 1 – 20 พรรษา ($\bar{X} = 3.01$, S.D. = 0.70) และ 61 พรรษาขึ้นไป ($\bar{X} = 2.72$, S.D. = 0.75) ตามลำดับ และเมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่ พระสงฆ์กลุ่มที่มีพรรษา 61 พรรษาขึ้นไป กับกลุ่ม 21 – 40 พรรษา และกลุ่มที่มีพรรษา 61 พรรษาขึ้นไป กับกลุ่ม 41 – 60 พรรษา จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่ที่เหลือไม่แตกต่าง

เปรียบเทียบตามวุฒิการศึกษาทางโลก พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 2.242^{NS}$) สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้ไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบตามวุฒิการศึกษาทางนักรธรรม พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางนักรธรรมแตกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 1.508^{NS}$) สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางนักรธรรมต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้ไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบตามวุฒิการศึกษาทางบาลี พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีแตกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 1.356^{NS}$) สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้ไม่แตกต่างกัน

1.5 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

1.5.1 ปัญหาอุปสรรค ปัญหาอุปสรรค 3 อันดับแรกในการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์แต่ละด้าน

ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประชาชนให้ความร่วมมือน้อย และ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐมีแต่วัดช่วยเหลือตนเอง

ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม

กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตั้งวัด ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ เยาวชนร่วมกิจกรรมน้อย ไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร และรัฐไม่ให้ความสำคัญกับวัดในการพัฒนาชุมชน

ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความร่วมมือของคนท้องถิ่นมีน้อย ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และการจัดงานประเพณีในวัดจัดได้ผลแต่ใช้ทุนทรัพย์มาก

ด้านกิจกรรมจัดแหล่งความรู้

ขาดบุคลากรและเงินทุน ไม่มีความรู้บริหารพิพิธภัณฑ์ และ ศึกษาดูงานศึกษาดูพระปริยัติธรรมแผนกบาลีน้อย

ด้านกิจกรรมนันทนาการ

สถานที่ไม่อำนวย จัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเยาวชนในถิ่น และ พระในวัดยังไม่ร่วมมือช่วยจริงจัง

1.5.2 แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ละด้าน

ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

ให้อุบาสก อุบาสิกา เป็นเครือข่ายในการอบรมพัฒนาจิตใจบุตรหลาน การแก้ไขปัญหาเสพติดต้องให้อุบาสก อุบาสิการ่วมมือ และ รัฐควรสนับสนุนจัดหาครู หรือวิทยากรอบรมทักษะ ทางวิชาชีพให้วัด

ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม

ใช้วัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจในการจัดงานต่าง ๆ จัดอบรมธรรมทายาทในชุมชนบ่อย ๆ และ ให้พระเทศน์สั่งสอนเกี่ยวกับบาปที่เกิดจากการติดยาเสพติด

ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ให้ญาติโยมในชุมชนรอบวัดมีส่วนในการจัดงานบุญประเพณีต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีให้ทั่วถึง ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของงานบุญประเพณีและวัฒนธรรม และให้ปวงชนียบุคคลในท้องถิ่นร่วมกิจกรรมมาก ๆ

ด้านกิจกรรมจัดแหล่งความรู้

ทำประวัติโบราณวัตถุ โบราณสถานของวัดไว้เผยแพร่ จัดตั้งโรงเรียนสอนพุทธศาสนา วันอาทิตย์ให้มากขึ้น และจัดทอดผ้าป่าหนังสือธรรมะและหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ด้านกิจกรรมนันทนาการ

ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านในวัด และจัดแข่งขันกีฬาไทยในวัด โดยวัดสนับสนุนสถานที่ให้คนในหมู่บ้านเข้าแข่งขัน

2. การอภิปรายผล

จากสรุปผลการวิจัย สามารถนำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

2.1 สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม จัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชนและสังคม การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดแหล่งความรู้ และกิจกรรมนันทนาการ จัดได้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เป็นเพราะ บทบาทหน้าที่ของวัดเป็นสถานที่เผยแพร่คำสอนทางศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดีของการมีชีวิตตามหลักธรรม เป็นที่พึ่งทางจิตใจ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดกำหนดขึ้น เพื่อเผยแพร่อรรถาธิบายหลักธรรม ผ่านในกิจกรรมเหล่านั้น โดยให้ประชาชนได้ศึกษา ได้มีความรู้ ได้ประสบการณ์ ตามอรรถาธิบาย ตามความสนใจ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเกียรติบัตร ใบบรรอง ไม่มีการบังคับ แต่มุ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือแก้ไขปัญหาในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ที่แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 (สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี , 2544 :22) ที่เห็นองค์การทางศาสนายังไม่เข้มแข็ง จึงส่งเสริมให้ศาสนาาร่วมกันกับศาสนิกชนร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อความสามัคคีกัน และเพื่อสันติธรรมในสังคม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีข้อค้นพบดังนี้

2.1.1 ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต พระสงฆ์จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่มีหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการอยู่และเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเฉพาะด้าน จึงมีความชำนาญ และได้รับความสนใจมากกว่ากิจกรรมที่พระสงฆ์จัด ประกอบกับสภาพปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลงไป ความทันสมัยของนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้มีส่วนในการตัดสินใจศึกษาตามอรรถาธิบายของประชาชน สำหรับพระสงฆ์จัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายตามกรอบพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม เช่น กิจกรรมบริการสาธารณะสงเคราะห์ บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้ที่พักพิงแก่ผู้ยากไร้ และผู้ประสบภัย กิจกรรมเพิ่มทักษะในการทำงานให้ประชาชนตามกลุ่มสนใจ หรือการฝึกฝนอาชีพพระยะสั้นเหล่านี้ พระสงฆ์ไม่สามารถจัดกิจกรรม

เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายได้ศึกษาหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโดยตรงและมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ งบประมาณสนับสนุนการดำเนินการได้ในวงจำกัด สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาคำปุน ระบุว่าควอน ที่ว่าด้านการส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านอาชีพ วัดมีบทบาทเป็นผู้ริเริ่มและจัดดำเนินการเองน้อยมาก สำหรับกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้ค่อนข้างมาก คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรม หรือ อบรมบรรยายธรรมให้แก่อุบาสก อุบาสิกา ทั้งนี้ เป็นเพราะบทบาทของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการระดับวัด ที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดเป็นภารกิจหลักขององค์กรศาสนาพุทธ คือ เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2535 :15) และสอดคล้องกับ พระมหาสุภา อุทโท ที่ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า พบว่า บทบาทต่อสังคม ได้แก่ สอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชน และคณิงนิตย์ จันทบุตร (2532 : 52) ได้จำแนกบทบาทพระสงฆ์ไว้ในด้านการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง ให้มีกิจกรรมในการให้การอบรมเทศนาสั่งสอนประชาชน และจัดการศึกษา กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่พระสงฆ์จัดขึ้นเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับจุดเน้นการพัฒนาการศาสนาและพระสงฆ์ที่จะพัฒนาวัด และศาสนสถานให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ในแผนพัฒนาการศาสนาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) (ม.ป.ป. : 7) และกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544 : 18) วางเป้าหมายให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชน ให้พระสงฆ์สอนความเป็นมนุษย์และใช้ศาลาวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สังคมไทย

2.1.2 ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม พระสงฆ์จัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย ผ่านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม ได้ในภาพรวมในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะพระสงฆ์มีจำนวนลดลง ทั้งในพรรษาและนอกพรรษา พระสงฆ์ไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพตามข้อกำหนดและวินัยของคณะสงฆ์ที่จะทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนและสังคม และการเข้าศึกษาของพระสงฆ์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีน้อยลง ซึ่งเป็นสภาพปัญหาด้านศาสนาในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ระยะ 15 ปี (พ.ศ.2538 – 2554) (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 , 2537:28) ทำให้กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดวัตถุประสงค์หลักด้านศาสนาไว้ในร่างแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549) ไว้เพื่อให้กิจการศาสนา เข้มแข็ง เป็นกลไกในการพัฒนาสังคมไทย ผู้สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน

(สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2545 :16) สำหรับกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดดำเนินการจนเป็นที่ยอมรับและพึงพอใจของหน่วยงาน และผู้รับบริการนั้น เป็นกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติดให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งจัดในรูปแบบต่าง ๆ และกิจกรรมที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม ตลอดจนให้คำแนะนำปรึกษาช่วยเหลือสนับสนุนแก่ชุมชนและสังคม การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2539 : 80 – 83) ที่ว่า พระสงฆ์ เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้าน ให้คำปรึกษา และแนะนำ แนะนำหลักการปฏิบัติโดยใช้หลักธรรมต่าง ๆ ให้กับญาติโยม เป็นผู้นำในการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เป็นผู้นำในการริเริ่มในการรวมกลุ่มเพื่อปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ กล้า สมตะกุล (อ้างถึงใน สมพร คุ่มแก้ว 2538 : 25) กล่าวว่าบทบาทของพระสงฆ์มีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกโรงเรียน มีความเป็นผู้นำในการจัดการศึกษา และพัฒนาชนบท โดยส่วนใหญ่จะแสดงบทบาทเป็นผู้สนับสนุนและผู้ประสานงาน

2.1.3 ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พระสงฆ์จัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย ผ่านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภาพรวมระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์จัดงานประเพณีในวัดให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย และการละเล่นพื้นบ้าน การให้ความรู้ด้านศาสนพิธี และจัดพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะวัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ตลอดจนวัฒนธรรม เป็นสถานที่จัดเทศกาลและมหรสพการละเล่นต่าง ๆ สอดคล้องกับกรมการศาสนา (2529 : 1) ที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของวัด และพระสงฆ์ไว้ว่าเป็นสถานที่จัดประเพณี และการละเล่นตามเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนเป็นศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่งกลางแห่งการเผยแพร่วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย และงานวิจัยของ มาณี ไชยธีรานูวัศศิริ ที่พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะ ท้องถิ่น อนุรักษ์โบราณวัตถุเก่าแก่ทั้งพระพุทธรูป สิ่งของเครื่องใช้เก็บรวบรวมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย รวมทั้ง ศุกกุล เกียรติสุนทร (2537 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยพบว่ากิจกรรมที่วัดจัดแล้วเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมมาก มีหลายกิจกรรมและกิจกรรมหนึ่งคือ ด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรม ดังนั้น วัดจึงเป็นแหล่งจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายผ่านวัฒนธรรมประเพณีและการละเล่นตามเทศกาลงานต่าง ๆ

2.1.4 ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์ ผ่านกิจกรรมการจัดแหล่งเรียนรู้ ในภาพรวมจัดได้ระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวิทยาที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ไม่ได้มีการจัดระบบแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจ พระสงฆ์ที่จัดกิจกรรมไม่มีความรู้เฉพาะด้าน ขาดการพัฒนาจากองค์กรของวัดที่จะพัฒนา พระสงฆ์เพื่อการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด สอดคล้องกับ โกศลย์ ตั้งใจ (2533 - ๗) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษา พบว่า มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับต่ำ และพระมหาคำปุ่น ervaควอน (2545 : ๖) ซึ่งศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของวัดในจังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านการให้บริการข่าวสารข้อมูล วัดมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนหน่วยงานอื่นในการจัดกิจกรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน การจัดกิจกรรมหอกระจายข่าวในวัด การพัฒนาศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร สถูป ศาลาราย หอไตร ฯลฯ และการดำเนินการพิพิธภัณฑสถานในวัด ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธประวัติ ศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ดำเนินการได้ในระดับปานกลาง เช่นกัน ทั้งนี้สอดคล้องกับการสรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการศึกษานอกโรงเรียน” และ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2527 : 8) ที่พบว่า พระสงฆ์เป็นผู้จัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย สำหรับกระจายข่าวสารข้อมูลเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน จัดให้มีศาลาเอนกประสงค์สำหรับเป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่จัดนิทรรศการ และการแสดงต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งพระสงฆ์จัดกิจกรรมเหล่านี้ ตามแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ของสำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา (2539 : 80 - 83) ที่ว่า พระสงฆ์มีหน้าที่บริหารจัดการวัดให้เป็นร่มอารามและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน โดยบริหารจัดการวัดให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีพลัง สามารถสืบส่งความภาคภูมิใจในสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทย ความสะอาดเรียบร้อย มีระบบเป็นระเบียบ ร่มรื่นและร่มเย็นด้วยสิ่งก่อสร้าง ไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับ ที่มีการจัดการที่มีระบบสวยงาม

2.1.5 ด้านกิจกรรมนันทนาการ พระสงฆ์จัดกิจกรรมนันทนาการให้เป็นการศึกษาตามอรรถาธิบาย ในภาพรวมจัดได้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์จัดกิจกรรมบันเทิง โดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายผ่านการละเล่นและการแสดง เช่น สะบ้า ตะกร้อรูดหว่ง เป็นอันดับแรก และจัดกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แฝงในงานบุญกุศล เช่น พาไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่าในวัดต่างถิ่น และจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด เช่น สวนป่า สวนสมุนไพร อุทยานมัจฉา ตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากวัดตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาวัดยังทำหน้าที่และมีความสำคัญต่อชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้ กรมการศาสนา (2529 : 1 - 2) กล่าวไว้ว่า วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัด

เทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย และสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสุภา อุทโท (2541 : 98 – 102) ที่ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษ ในด้านการพัฒนาวัด โดยการจัดสวนปลูกยาสมุนไพร และสวนสาธารณะให้ประชาชนได้มาใช้ประโยชน์ และประสานวิทยากรมาให้ความรู้

สรุปได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายทั้งในวัดและนอกวัด โดยผ่านกิจกรรมหลักใหญ่ 5 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ และกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมหลักจะมีกระบวนการอีกมากมาย โดยมีพระสงฆ์ในวัดเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งในลักษณะส่วนบุคคลและรวมกลุ่มปฏิบัติที่จะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้โดยตรงและโดยอ้อม ตามศักยภาพแห่งตนและสภาพบริบทของวัด ภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคม ดังนั้นจึงจะเห็นว่าพระสงฆ์เป็นตัวจักรสำคัญในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอรรถาธิบาย ที่จะทำให้คนในชุมชนบริเวณวัดเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์จังหวัดนครปฐม จำแนกตาม ตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิทางโลก และวุฒิทางพุทธศาสนา

2.2.1 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์จำแนกตามตำแหน่ง ปรากฏว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้แตกต่างกัน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า พระสังฆาธิการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้สูงกว่า พระลูกวัด ทั้งนี้เป็นเพราะพระสังฆาธิการเป็นพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการบริหาร มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (2535 : 14 – 15) ที่จะบริหารจัดการในวัดได้ ทั้งด้านการบำรุงวัด การจัดการศาสนสมบัติ การปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคม และเป็นธุระในการให้การศึกษาอบรม สั่งสอนแก่บรรพชิต และ คฤหัสถ์ นอกจากนี้พระสังฆาธิการส่วนมากจะมีบารมีด้านอายุพรรษามาก ทำให้เป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน ถ้าเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด หรือ เจ้าอาวาสวัด จะมีฐานะสูงที่สุดในวัด มีอำนาจตัดสินใจและสั่งการได้ตามกฎหมาย การคัดเลือกพระภิกษุสงฆ์เป็นเจ้าอาวาส ต้องมีพรรษาพ้น 5 พรรษาขึ้นไป และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในท้องถิ่น (แสดงการณคณะสงฆ์ 2541 :11) ดังนั้นจึงจะเห็นว่าพระสังฆาธิการระดับวัดในที่นี่ได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจตามหน้าที่และบารมีจากเหตุปัจจัยอื่น ทำให้สามารถจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายได้มากกว่าพระสงฆ์ลูกวัด

สอดคล้องกับ กนานุช เล็กวิจิตร (2531 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษา
นอกโรงเรียน พบว่า ตำแหน่ง มีผลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

2.2.2 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ของพระสงฆ์จำแนกตาม อายุ
ปรากฏว่า พระสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้แตกต่างกัน จากการศึกษาวิจัย
ครั้งนี้ พบว่า พระสงฆ์กลุ่มอายุ 40 – 59 ปี สามารถจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้มากที่สุด ทั้งนี้
อาจเป็นเพราะวัยระหว่าง 40 – 59 ปี เป็นวัยของผู้ใหญ่ (Adult Age Stage) ที่มีความรับผิดชอบ
ผ่านประสบการณ์ของชีวิตช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นมา สามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ วัย
ช่วงนี้เป็นวัยที่ร่างกายแข็งแรงปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บที่มีสาเหตุจากชราภาพ ดังนั้น พระสงฆ์
ในวัยนี้จึงสามารถจัดกิจกรรมการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้มากกว่าวัยอื่น และเมื่อพิจารณาจำนวน
พรรษา ก็คงจะมีอายุพรรษามากเป็น 10 พรรษาขึ้นไป ซึ่งความอาวุโสพรรษาจะทำให้มีอำนาจ
บารมี และตำแหน่งในวัดที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้ สอดคล้องกับ สุพจน์ บันเทิง
(2536 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ พบว่า
พระสงฆ์ที่มีอายุมาก พรรษามาก และดำรงตำแหน่งทางการปกครอง จะมีบทบาทในการพัฒนา
ชนบทมาก

2.2.3 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ จำแนกตาม
พรรษา ปรากฏว่า การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกัน จัดการศึกษา
ตามอรรถศาสตร์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้แตกต่างกัน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า กลุ่มพระสงฆ์อายุ
ระหว่าง 41 – 60 พรรษา จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระสงฆ์กลุ่ม
อายุ 41 – 60 พรรษา เป็นวัยของผู้ใหญ่ตอนกลาง เป็นวัยที่รู้ภารกิจเชิงพัฒนา มีความรับผิดชอบ
ต่อสังคมมากขึ้น ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ต้องการเรียนรู้ในรูปแบบการศึกษาตามอรรถศาสตร์
ประกอบกับความอาวุโสของจำนวนพรรษา ทำให้พระสงฆ์มีบารมี มีประสบการณ์ มีภาวะผู้นำใน
การที่จะคิดสร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุ และเกื้อกูลต่อการพัฒนา
สังคม เหล่านี้จะเห็นว่าสอดคล้องกับ ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ (2536 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า
พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษามากมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน และสนับสนุนการพัฒนา
จิตใจและด้านวัตถุ

2.2.4 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาทางโลก ปรากฏว่าการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลก
ต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า
กลุ่มพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา สามารถจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ผ่านกิจกรรม
ต่าง ๆ ได้มากที่สุด รองลงมาคือระดับปริญญาตรี ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากระดับอนุปริญญาเป็นการ
ศึกษาที่อยู่ระหว่างผู้ปฏิบัติกับนักจัดการ เป็นวิชาชีพขั้นสูง เช่น ปกศ.สูง ปวส. ทำให้พระสงฆ์

กลุ่มนี้จัดการศึกษาได้มาก สำหรับพระสงฆ์กลุ่มระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด จัดการศึกษาได้ใกล้เคียงกันกับกลุ่มวุฒิการศึกษาอื่น ๆ โดยสรุปไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ สุพจน์ บันเทิง (2536 :บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิทางโลกสูง ไม่ได้มีบทบาทในการพัฒนาชนบทมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ ดังนั้น วุฒิการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์ไม่ว่าจะมีวุฒิการศึกษาระดับใด สามารถจัดการศึกษาตามอรรถาสัยได้ใกล้เคียงกัน

2.2.5 การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอรรถาสัยของพระสงฆ์ จำแนกตามวุฒิทางพุทธศาสนา ปรากฏว่า การจัดการศึกษาตามอรรถาสัยของพระสงฆ์ที่มีวุฒิทางพุทธศาสนา ต่างกัน จัดการศึกษาตามอรรถาสัยได้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า กลุ่มพระสงฆ์ที่มีวุฒิทางพุทธศาสนา ด้านวุฒินักธรรมตรีและบาลีเปรียญธรรม 4 – 6 ประโยค จัดการศึกษาตามอรรถาสัยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดการศึกษาตามอรรถาสัยเป็นการใช้ความรู้ทางโลกเป็นส่วนใหญ่มาดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็กิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมจัดแหล่งความรู้ และกิจกรรมนันทนาการ สอดคล้องกับหน้าที่และความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ที่กรมการศาสนา (2529 : 1 – 2) ระบุไว้เป็นข้อแรก คือ วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนสมัยนั้น และ คณิงนิตย์ จันทบุตร (2532 : 52 – 56) ที่ระบุบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ไว้เป็นข้อแรกเช่นกันว่า การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม จำแนกเป็น 1) การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร 2) การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน 3) บทบาทด้านการศึกษา

2.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรรถาสัยของพระสงฆ์ จังหวัดนครปฐม ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

ปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรรถาสัยของพระสงฆ์ โดยปัญหาที่พบมาก ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และสังคม ความร่วมมือของคนในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีน้อย ขาดบุคลากร และเงินทุนในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด และสถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมนันทนาการในวัด ทั้งนี้เพราะสภาวะเศรษฐกิจของชุมชนได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้การจัดการศึกษาตามอรรถาสัยผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปได้ด้วยความไม่ราบรื่น ในภาวะที่ไม่ราบรื่นปัจจัยไม่เอื้ออำนวย บางกิจกรรม

พระสงฆ์จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามอรรถาจารย์ได้ผลดียิ่ง บางกิจกรรมผลสำเร็จของงานยังไม่เป็นที่พอใจของประชาชน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมจากการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นต่างคนต่างอยู่ ไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โครงสร้างของประชากรกลุ่มใหญ่เป็นประชากรวัยทำงาน ที่จะต้องออกจากถิ่นฐานไปหางานทำ นอกห้องถิ่นภูมิลำเนา จะเหลือเพียงเด็กและผู้สูงอายุ อีกทั้งสภาพศึกษาในชุมชนไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน จึงเกิดการเลือนไหลไปเรียนต่างถิ่นในเมือง ทำให้เด็กรุ่นใหม่ออกครอบงำด้วยวัฒนธรรมใหม่ และหลงไหลในวัตถุและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ไม่เข้าใจถึงความพอดีและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม เหล่านี้เป็นเหตุของปัญหา อุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ของพระสงฆ์ที่จะทำให้มนุษย์เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ กานานุช เล็กวิจิตร (2531 : บทคัดย่อ) พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนของพระสงฆ์ ได้แก่ ประชาชนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ทัศนคติ ตั้งใจ (2533 : ง) พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกโรงเรียนของพระสงฆ์ คือ ประชาชนไม่สนใจร่วมกิจกรรม ขาดแคลนวัสดุและงบประมาณ ผู้นำชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ ชู ชนะแก้ว และคณะ (2543 : 90) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาในการดำเนินงาน คือ งบประมาณไม่เพียงพอ อุปกรณ์เครื่องใช้ขาดแคลน การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และพระมหาคำปุ่น ระวาควอน (2545 : ง) ศึกษาการจัดการกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของวัดในจังหวัดราชบุรี พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ขาดงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ และพระสงฆ์ขาดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่จัด

แนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรรถาจารย์ของพระสงฆ์ ที่มีแนวทางความคิดเห็นตรงกันมาก ได้แก่ ให้อุบาสก อุบาสิกา เป็นเครือข่ายในการอบรมพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ใช้วัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจในการจัดงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม ให้ญาติโยมในชุมชนรอบวัดมีส่วนในการจัดงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดแหล่งความรู้ โดยการจัดทำประวัติโบราณวัตถุ โบราณสถานของวัดและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านในวัดเป็นกิจกรรมนันทนาการ เพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ตามอรรถาจารย์ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ ของ มณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ (2541 : บทคัดย่อ) ที่เห็นว่าพระสงฆ์ควรพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งสืบทอดพุทธศาสนา รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะ ท้องถิ่น อนุรักษ์โบราณวัตถุ ใ้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา และฉลองศรี พลโยธา (2544 : 141) พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามอรรถาจารย์ขององค์กรในชุมชน ได้แก่ ผู้นำที่เข้มแข็งมีคุณธรรม ทุนทางสังคมที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ได้ 2 ข้อใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยสำหรับวัดในจังหวัดนครปฐมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.1.1 กระทรวงศึกษาธิการ สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ควรปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้เอื้อต่อการที่พระสงฆ์จะดำเนินการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตราที่ 8) เน้นการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์กับสังคมสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ของชาติ การเมือง การปกครอง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ (มาตราที่ 23)

3.1.2 วัดควรพัฒนาบทบาทให้เป็นองค์กรทางศาสนาที่ทุกคนเห็นว่ามีค่าความเป็นต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนอย่างในอดีตที่ผ่านมา คือ เป็นแหล่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ การอบรมทางศีลธรรม การให้การศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ แก่กุลบุตร กุลธิดา เป็นแหล่งสงเคราะห์ประชาชน ได้แก่ การช่วยประกอบศาสนพิธี การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ด้วยภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เป็นศูนย์กลางที่กำนันผู้ใหญ่บ้านและทางราชการใช้เป็นแหล่งกิจกรรมพัฒนาชุมชน เป็นสถานที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ และคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ของชุมชน

3.1.3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอรรถศาสตร์ โดยถวายเป็นความรู้พระสงฆ์ กลุ่มพระสังฆาธิการระดับวัด และกลุ่มพระลูกวัด ให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้วัดและพระสงฆ์ดำเนินการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น จึงขอเสนอแนะเป็นแนวทางให้ผู้สนใจดำเนินการศึกษาวิจัย ดังนี้

3.2.1 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ที่ประสบผลสำเร็จและพัฒนาเป็นต้นแบบ ซึ่งจะได้ข้อค้นพบที่สามารถยกระดับการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ได้

3.2.2 ควรศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว ตลอดจนปัญหาอุปสรรคการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์ ซึ่งข้อค้นพบจะเป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนและส่งเสริมให้พระสงฆ์จัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์

3.2.3 ควรศึกษาวิจัยลักษณะนี้ในจังหวัดอื่น ๆ บ้าง และควรทำในภาพรวมทั้งประเทศ

บรรณานุกรม

- “กฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2535)” แดงการณัฏฐะสงฆ์ เล่มที่ 80 ฉบับพิเศษ
(พฤศจิกายน 2535)
- _____ ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541)” แดงการณัฏฐะสงฆ์ เล่มที่ 86 ฉบับพิเศษ
(3 ตุลาคม 2541)
- กานานุช เล็กวิจิตร “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน ศึกษากรณีจังหวัด
สมุทรสาคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2531
- การศึกษานอกโรงเรียน กรม *การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์*
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ ครูสภาลาดพร้าว 2538
- _____ *การศึกษาตามอัธยาศัย แนวคิดและประสบการณ์* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ 2544
- _____ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย *การศึกษาตามอัธยาศัย*
“แนวความคิดและประสบการณ์” กรุงเทพมหานคร แปลนพับลิชชิ่ง 2544
- การศาสนา กรม “กิจกรรมของวัดซึ่งเป็นที่เลื่อมใส ศรัทธา ของ พุทธศาสนิกชน”
กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน 2529 (อัดสำเนา)
- _____ *คู่มือการปฏิบัติงานของกรมการศาสนา สำหรับศึกษาธิการจังหวัด และ*
ศึกษาธิการอำเภอ กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2539
- _____ *คู่มือการปฏิบัติงานด้านศาสนา* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2539
- _____ *รายงานการศาสนา ประจำปี 2542* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2542
- _____ *วิสัยทัศน์กรมการศาสนา เส้นทางสู่การพัฒนา* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา
ม.ป.ป.
- กิริติ ศรีวิเชียร “การวางแผนพัฒนาวัด” ใน *เอกสารประกอบการถวายเป็นความรู้แก่พระสงฆ์*
หลักสูตรการบริหารทั่วไป หน้า 1–5 ม.ป.ท. 2537
- โกศลชัย ตั้งใจ “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ในเขต
จังหวัดชัยภูมิ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา
ผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2533

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน **บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย** กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2544
- คณิงนิตย์ จันทบุตร “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” กรุงเทพมหานคร ม.ป.ท. 2532 (อัดสำเนา)
- จุมพล สวัสดิยากร **หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์** กรุงเทพฯ โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ 2520
- ฉล่องศรี พลโยธา “กระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2544 (อัดสำเนา)
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ **การศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวคิดและประสบการณ์** กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ 2544
- ชู ชนะแก้ว และคณะ **รายงานการวิจัย บทบาทพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์** สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 2543
- ทวีป อภิสัทธี **การศึกษานอกระบบโรงเรียน** กรุงเทพมหานคร ม.ป.ท. 2525
- ทองอยู่ แก้วไทรชะ **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ** นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2544
- บุญชม ศรีสะอาด **การวิจัยเบื้องต้น** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สุวีริยาสาส์น 2535
- ปฐม นิคมานนท์ “หน่วยที่ 6 ปรัชญาและหลักการของการศึกษานอกระบบ” ใน **เอกสารประกอบการสอน ชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิต และการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 6 เล่ม 1** สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2532
- ประเวศ วะสี **สวนโมกข์ ธรรมกาย สันติอโศก** กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน 2530
- ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน **ร่างแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)** สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ท. 2545
- ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ “การเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน” **ปริญญานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์** 2536
- พระเทพเวที (ประกอบ ธรรมเสฏโฐ) **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาศรมาคม** กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์สหธรรมิก 2541

- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) *ทิศทางการศึกษาคณสงฆ์* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณ์ วิทยาลัย 2534
- พระธีรญาณมุนี *สมเด็จพระเจ้ากิตติ-เข็ญ-พุทธ-เทศน์* กรุงเทพมหานคร เจริญรัฐการพิมพ์ 2527
- พระมหากฤษณา นันทเพชร “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม” วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2540
- พระมหาคำปุ่น ระวาดวอน “ลักษณะของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของวัดใน
จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร 2545
- พระมหาสุภา อุทโท “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541 – 2560)”
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์
ทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2541
- “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ” *ราชกิจจานุเบกษา* ล.116 (2542) ตอนที่ 74 ก
(19 สิงหาคม 2542)
- “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ 109 ตอนที่ 16
(4 มีนาคม 2535)
- พัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 สำนัก *แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ระยะ 15 ปี* (พ.ศ. 2538 – 2554)
นครปฐม ฝ่ายแผนงานและติดตามประเมินผล สำนักพัฒนาการศึกษาฯ
เขตการศึกษา 1 2537
- ภรณ์ กิรติบุตร *การประเมินประสิทธิผลขององค์กร* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
2529
- มาณี ไชยธีรานุกูลศิริ *บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคกลาง และ ภาค
ตะวันออก* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2541
- เลขาธิการรัฐมนตรี สำนักงาน *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร
นายกรัฐมนตรี* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2544
- ศิลปากร มหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ รายงานผลการสัมมนา เรื่อง “พระสงฆ์ ผู้นำระดับ
ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน” นครปฐม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร 2527
- ศึกษาธิการ กระทรวง *แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544)* กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์การศาสนา 2540

ศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม สำนักงาน “รายงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับย่อ ปี 2543” นครปฐม กลุ่มแผนงานและติดตามประเมินผล สนง.ศชจ.นครปฐม 2543 (อัดสำเนา)

ศุภกุล เกียรติสุนทร “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามที่สนะของ พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงหลัก ระดับตำบล ในจังหวัดสมุทรสงคราม” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2537

สุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัย *การบริหารแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท* นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2536

_____. *ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ* นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช 2536

สถาบันราชภัฏ สำนักงาน *หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์* ม.ป.ท. 2539

สมคิด เพ็งอุดม “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชนบทตามที่สนะของพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่กระทรวงระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม” วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2535

สมพร คุ่มแก้ว “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ศึกษากรณี จังหวัดปทุมธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตร 2538

สุจินต์ นิมนองค์ *รายงานการวิจัย การบริหารจัดการทรัพยากรวัด ของพระสังฆาธิการระดับวัด ในเขตการศึกษา 1* นครปฐม กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 2545

สุพจน์ บันเทิง “ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2536

สุมาลี ตั้งศรี *ประมวลบทความการปฏิรูปการศึกษา* สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2544

สุรัฐ ศิลปอนันต์ “นโยบายการจัดการศึกษานอกโรงเรียน” *เอกสารประกอบการประชุม พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัด* ราชบุรี ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคกลาง 2534

สุนทร สุนันท์ชัย *การศึกษานอกโรงเรียน เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด* กรุงเทพมหานคร อมรินทร์
การพิมพ์ 2532

อกนิษฐ โพธิ์ทอง “งานการศึกษานอกโรงเรียนที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์ในเขต
กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2537

อุดม เขยกิจวงศ์ *แนวทางการบริหารและการจัดการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์อักษรไทย 2543

_____. *แนวการบริหารและการจัดการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์บรรณกิจ 2544

Best, Jahn W. *Research in Education 4th ed.*, Englewood Cleffs , New Jersey : Printice
Hall, 1970.

Cronbach, Lee J. *Essentials of Psychological Testing, 3th ed.*, New York : Harper &
Row Publishing, 1974 .

Heimstra, R. *the implications of lifelong learning in Zippoah.* Washington DC :
American Association of Museums, 1981 .

Krejcie, R.V. and Morgan, “Determining Sample Size for Research Activities.”
Educational and Psychological Measure Measurement Vol. 30 (Autumn 1970)
: 608 – 609 .

La Belle, Thomas “Formal, Nonformal and Informal education : A Holistic perspective
on lifelong learning.” *International Review of Education. Unesco Institute
for Education.* The Hague : Hamburg and Martins Nijhoff Publishers, 1982 .

ภาคผนวก ข
การประเมินค่าดัชนี IOC

การประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence)

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์

คำชี้แจง กรุณาพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับตัวแปร แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องผลการพิจารณา ถ้ามีข้อเสนอแนะ โปรดระบุ เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity)

+ 1 = แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้

0 = ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้

- 1 = แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
	ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต			
1.	ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะในการทำงานให้กับประชาชนที่มีอาชีพอยู่แล้ว ตามความสนใจ เช่น จัดฝึกอบรมพิมพ์ดีด และคอมพิวเตอร์ การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ.....
2.	ส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอาชีพระยะสั้นให้กับประชาชนในชุมชน เช่น การตัดผม การซ่อมเครื่องยนต์เล็ก การประดิษฐ์เศษวัสดุ ฯลฯ.....
3.	จัดกิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรมและหรือวิชาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เกิดการเรียนรู้.....
4.	จัดอบรมบรรยายธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา..
5.	จัดกิจกรรมพัฒนาจิตแก่ อุบาสก อุบาสิกา และประชาชน ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันพ่อ , วันมาฆบูชา.....
6.	ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัว หรือปัญหาสุขภาพจิตแก่ประชาชน โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางการแก้ปัญหา ตามที่ร้องขอคำปรึกษา หรือโอกาสอันควร.....

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
7.	จัดกิจกรรมและบริการแก้ไข บำบัดประชาชนที่ ติดสารเสพติด ให้มีสุขภาพกายและจิตปกติ อยู่ ร่วมในสังคมชุมชนได้อย่างปกติสุข.....
8.	จัดกิจกรรมและบริการ สาธารณะสงเคราะห์ เช่น บำบัด รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้ที่พักพิง แก่ผู้ยาก ไร้ หรือผู้ประสบภัย.....
9.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม					
10.	จัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนและสังคม.....
11.	ให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลือสนับสนุนแก่ ราชการ เช่น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ประชาชน ให้ทุนการศึกษา ฯลฯ.....
12.	ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนราชการเกี่ยวกับ การบริหารการปกครอง และกิจกรรมด้านความ มั่นคง เช่น เป็นสถานที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อปต.) หน่วยอาสาสมัครป้องกัน หมู่บ้าน ฯลฯ.....
13.	จัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยใน ชุมชน ทั้งด้านสามัคคีธรรม การวชิรธรรม และ ปัญญารธรรม.....
14.	จัดกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ในชุมชนที่ตั้งวัด.....
15.	จัดกิจกรรมชุมชนสีขาว หรือกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ในชุมชน.....

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
16.	จัดบริการข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วารสาร จุลสาร หอกระจายข่าวในวัด ฯลฯ.....			
17.	จัดบริการให้ความรู้หลักธรรม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน.....			
18.	จัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติดให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด ในรูปแบบต่าง ๆ..			
19.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
20.	มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชาชน จากการจัดงานบุญต่าง ๆ ตามประเพณีเทศกาล และวันสำคัญทางพุทธศาสนา.....			
21.	จัดงานประเพณีต่าง ๆ ในวัดให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยและการละเล่นพื้นบ้าน.....			
22.	จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี.....			
23.	จัดพิธีกรรมทางศาสนาในวัด เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ.....			
24.	ให้บริการจัดพิธีกรรมทางศาสนา แก่ ชุมชน เช่น การแต่งงาน การทำบุญครบรอบอายุ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การอุปสมบท ฯลฯ.....			
25.	จัดกิจกรรมหรือส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชน เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้ปฏิบัติธรรม ฯลฯ.....			

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
26.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
	ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้			
27.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เด็กวัด และประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด.....
28.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ในเรื่องศิลปกรรม โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์.....
29.	พัฒนา ศาสนสถาน ได้แก่โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ ศาลาราย หอไตร ฯลฯ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ด้านพุทธประวัติ ศิลปวัฒนธรรม หรืออื่น ๆ.....
30.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการให้มีหอกระจายข่าวในวัด หรือ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลแก่ประชาชนในชุมชน.....
31.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกสามัญ หรือแผนกธรรม หรือแผนกบาลี หรือศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อเป็นแหล่งให้เกิดการเรียนรู้แก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป.....
32.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผลการพิจารณาความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้อง (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)	
	ด้านกิจกรรมนันทนาการ			
33.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการ ในวัด ได้แก่ สวนป่า อุทยานมัจฉา ฯลฯ.....
34.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด ได้แก่ ลานวัด ลานกีฬา สนามเด็กเล่น สวนสุขภาพ ฯลฯ
35.	จัดกิจกรรมบันเทิง โดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการละเล่น และการแสดง เช่น ละคร ตะกร้อลอดห่วง ฯลฯ..
36.	จัดหรือร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แฝงจัดในงานบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า..
37.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง

การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม

แบบสอบถามสำหรับพระสังฆาธิการระดับวัด และพระสงฆ์ลูกวัด

คำชี้แจง

1) การวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิทางโลก และวุฒิทางพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ที่จัดให้ประชาชนในชุมชน

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแบบสอบถามจะนำไปวิเคราะห์เป็นภาพรวมของจังหวัดนครปฐม และใช้ประโยชน์ในการนำเสนอและเผยแพร่เพื่อการพัฒนาจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครปฐม การตอบแบบสอบถามจะไม่มีผลกระทบต่อวัดและตัวพระคุณเจ้าผู้ตอบแบบสอบถาม

2) แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 3 ตอน ประกอบด้วย

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของวัดและสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์
- ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์

ขอกราบนมัสการมาด้วยความเคารพ

นักศึกษาปริญญาโท

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาการศึกษานอกระบบ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของวัดและสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงตามสภาพจริง

รายการ	สำหรับผู้วิจัย		
	☐	☐	☐ 1 2 3
1. สภาพทั่วไปของวัด			
1) สภาพฐานะวัด	☐		4
☐ วัดราษฎร์			
☐ วัดหลวง			
2) สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งวัด ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
☐ อยู่ในเขตเทศบาล	☐		5
☐ อยู่นอกเขตเทศบาล	☐		6
☐ ชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี	☐		7
☐ ชุมชนที่ตั้งวัดประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี	☐		8
☐ มีวัดพุทธศาสนามากกว่าหนึ่งวัดตั้งอยู่ในตำบลที่ตั้งวัด	☐		9
3) จำนวนพระภิกษุ – สามเณร ที่มีอยู่ประจำนอกพรรษา	☐		10
☐ ไม่เกิน 10 รูป			
☐ 11 – 20 รูป			
☐ 21 รูปขึ้นไป			
4) ศาสนสถานในวัดที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
☐ อุโบสถเก่า	☐		11
☐ อุโบสถใหม่	☐		12
☐ วิหาร	☐		13
☐ มณฑป	☐		14
☐ ศาลาการเปรียญ	☐		15
☐ ศาลาเอนกประสงค์	☐		16

รายการ	สำหรับผู้วิจัย
โรงเรียนพระปริยัติธรรม	
☐ แผนกบาลี	☐ 17
☐ แผนกธรรม	☐ 18
☐ แผนกสามัญ	☐ 19
☐ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	☐ 20
☐ พิพิธภัณฑ์วัด	☐ 21
☐ โบราณสถานขึ้นทะเบียน	☐ 22
☐ หอพระไตรปิฎก	☐ 23
☐ อุทยานการศึกษา	☐ 24
☐ สวนพฤกษศาสตร์ / สวนป่า / สวนพันธุ์ไม้สมุนไพร	☐ 25
☐ หอสมุด / ที่อ่านหนังสือประจำวัด	☐ 26
☐ หอกระจายข่าว	☐ 27
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	
.....	
2. สถานภาพส่วนตัวผู้ตอบแบบสอบถาม	
1) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง	☐ 28
☐ พระสังฆาธิการ	
☐ พระสงฆ์ลูกวัด	
2) ถ้าดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการเป็นมาแล้วกี่ปี	☐ 29
☐ 20 ปีลงมา	
☐ 21 – 40 ปี	
☐ 41 – 60 ปี	
☐ 61 ปีขึ้นไป	
3) อายุตัว	☐ 30
☐ 20 – 39 ปี	
☐ 40 – 59 ปี	
☐ 60 – 79 ปี	
☐ 80 ปีขึ้นไป	

รายการ	สำหรับผู้วิจัย
4) อายุพรรษา ☐ 1 - 20 พรรษา ☐ 21 - 40 พรรษา ☐ 41 - 60 พรรษา ☐ 61 พรรษาขึ้นไป	☐ 31
5) วุฒิการศึกษาทางโลก ☐ ประถมศึกษา หรือ เทียบเท่า ☐ มัธยมศึกษา หรือ เทียบเท่า ☐ อนุปริญญา หรือ เทียบเท่า ☐ ปริญญาตรี หรือ เทียบเท่า ☐ สูงกว่าระดับปริญญาตรี หรือ เทียบเท่า	☐ 32
6) วุฒิการศึกษาทางพุทธศาสนา การศึกษานักธรรม ☐ ไม่ได้ศึกษา ☐ นักธรรมชั้นตรี ☐ นักธรรมชั้นโท ☐ นักธรรมชั้นเอก	☐ 33
การศึกษาทางบาลี ☐ ไม่ได้ศึกษา ☐ บาลีประโยค 1 - 2 ถึง เปรียญธรรม 3 ประโยค ☐ เปรียญธรรม 4 - 6 ประโยค ☐ เปรียญธรรม 7 - 9 ประโยค	☐ 34
7) ประสบการณ์ การศึกษาอบรม ศึกษาคุณงาน ด้านพัฒนาการศึกษา พัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ☐ มกุฏราชวิทยาลัย ☐ กรมการศาสนา ☐ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	☐ 35 ☐ 36 ☐ 37 ☐ 38

ตอนที่ 2 **สภาพการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์**

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับสภาพกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์
ของพระสงฆ์ ตามสภาพที่เกิดขึ้นจริงของกิจกรรมแต่ละข้อความ โดยกำหนดให้

ระดับน้อยที่สุด มีค่าคะแนนเท่ากับ 1

ระดับน้อย มีค่าคะแนนเท่ากับ 2

ระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเท่ากับ 3

ระดับมาก มีค่าคะแนนเท่ากับ 4

ระดับมากที่สุด มีค่าคะแนนเท่ากับ 5

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของพระสงฆ์	ระดับสภาพ					สำหรับ ผู้วิจัย
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด	
		1	2	3	4	5	
	ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต						
1.	ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะในการทำงานให้กับประชาชน ตามกลุ่มสนใจ เช่น จัดฝึกอบรมพิมพ์ดีด และคอมพิวเตอร์ การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ	☐ 39
2.	ส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอาชีพพระยะสั้นให้กับประชาชนในชุมชน เช่น การตัดผล การซ่อมเครื่องยนต์เล็ก การประดิษฐ์เศษวัสดุฯ.....	☐ 40
3.	จัดกิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรมและ หรือ วิชาการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เกิดการเรียนรู้.....	☐ 41
4.	จัดอบรมบรรยายธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา.....	☐ 42
5.	จัดกิจกรรมพัฒนาจิตแก่ อุบาสก อุบาสิกา และประชาชน ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันพ่อ , วันมาฆบูชา.....	☐ 43
6.	ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัว หรือ ปัญหาสุขภาพจิตแก่ประชาชน โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางการแก้ปัญหา ตามที่ร้องขอคำปรึกษา หรือ โอกาสอันควร.....	☐ 44

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอริยาสัยของพระสงฆ์	ระดับสภาพ					สำหรับ ผู้วิจัย
		น้อย ที่สุด 1	น้อย 2	ปาน กลาง 3	มาก 4	มาก ที่สุด 5	
7.	จัดกิจกรรมและบริการแก้ไข บำบัดประชาชนที่ ติดสารเสพติด ให้มีสุขภาพกายและจิตปกติ อยู่ ร่วมในสังคมชุมชนได้อย่างปกติสุข.....	☐ 45
8.	จัดกิจกรรมและบริการ สาธารณะสงเคราะห์ เช่น บำบัด รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้ที่พักพิง แก่ ผู้ยากไร้ หรือผู้ประสบภัย.....	☐ 46
9.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....						
ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม							
10.	จัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนและสังคม.....	☐ 47
11.	ให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลือสนับสนุนแก่ ชุมชนและสังคม เช่น การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมประชาชน ให้ ทุนการศึกษา ฯลฯ.....	☐ 48
12.	ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนราชการเกี่ยวกับ การบริหารการปกครอง และกิจกรรมด้านความ มั่นคง เช่น เป็นสถานที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อปต.) หน่วยอาสาสมัครป้องกัน หมู่บ้าน ฯลฯ.....	☐ 49
13.	จัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ในชุมชน ทั้งด้านสามัคคีธรรม การวชิธรรม และ ปัญญาธรรม.....	☐ 50
14.	จัดกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ในชุมชนที่ตั้งวัด.....	☐ 51
15.	จัดกิจกรรมชุมชนสีขาว หรือกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ในชุมชน.....	☐ 52

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอริยาสัยของพระสงฆ์	ระดับสภาพ					สำหรับ ผู้วิจัย
		น้อย ที่สุด 1	น้อย 2	ปาน กลาง 3	มาก 4	มาก ที่สุด 5	
16.	จัดบริการข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น วารสาร จุลสาร หอกระจายข่าวในวัด ฯลฯ.....	☐ 53
17.	จัดบริการให้ความรู้หลักธรรม เป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน.....	☐ 54
18.	จัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติด ให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด ในรูปแบบ ต่าง ๆ.....	☐ 55
19.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	
ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาท้องถิ่น							
20.	มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ ประชาชน จากการจัดงานบุญต่าง ๆ ตามประเพณี เทศกาล และวันสำคัญทางพุทธศาสนา.....	☐ 56
21.	จัดงานประเพณีต่าง ๆ ในวัดให้คนในชุมชนเห็น คุณค่าของประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยและ การละเล่นพื้นบ้าน.....	☐ 57
22.	จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี.....	☐ 58
23.	จัดพิธีกรรมทางศาสนาในวัด เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ.....	☐ 59
24.	ให้บริการจัดพิธีกรรมทางศาสนาแก่ ชุมชน เช่น การแต่งงาน การทำบุญครบรอบอายุ การทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ การอุปสมบท ฯลฯ.....	☐ 60

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอริยาสัยของพระสงฆ์	ระดับสภาพ					สำหรับ ผู้วิจัย
		น้อย ที่สุด 1	น้อย 2	ปาน กลาง 3	มาก 4	มาก ที่สุด 5	
25.	จัดกิจกรรมหรือส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่ม ประชาชน ในชุมชน เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม เกษตรกร ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้ปฏิบัติธรรม ฯลฯ.....	☐ 61
26.	อื่น ๆ (โปรดระบุ)..... ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้						
27.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เด็กวัด และประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด.....	☐ 62
28.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ในเรื่องศิลปกรรม โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์.....	☐ 63
29.	พัฒนา ศาสนสถาน ได้แก่ โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ ศาลาราย หอไตร ฯลฯ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ด้านพุทธประวัติ ศิลปวัฒนธรรม หรือ อื่น ๆ	☐ 64
30.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการให้มีหอกระจาย ข่าวในวัด หรือ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศประจำ หมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลแก่ ประชาชนในชุมชน.....	☐ 65
31.	จัดตั้งหรือมีส่วนดำเนินการในโรงเรียน พระปริยัติธรรม ทั้งแผนกสามัญ หรือแผนกธรรม หรือแผนกบาลี หรือศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อเป็นแหล่งให้เกิดการเรียนรู้แก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป.....	☐ 66

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอริยาธัยของพระสงฆ์	ระดับสภาพ					สำหรับ ผู้วิจัย
		น้อย ที่สุด 1	น้อย 2	ปาน กลาง 3	มาก 4	มาก ที่สุด 5	
32.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....						
ด้านกิจกรรมนันทนาการ							
33.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อ ให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ จาก แหล่งกิจกรรมนันทนาการ ในวัด ได้แก่ สวนป่า อุทยานมัจฉา ฯลฯ.....	☐ 67
34.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม สนับสนุนกิจกรรม พัฒนาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแหล่ง กิจกรรมนันทนาการในวัด ได้แก่ ลานวัด ลาน กีฬา สนามเด็กเล่น สวนสุขภาพ ฯลฯ	☐ 68
35.	จัดกิจกรรมบันเทิง โดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริม การเรียนรู้ผ่านการละเล่น และการแสดง เช่น ระบำ ตะกร้อลอดห่วง ฯลฯ.....	☐ 69
36.	จัดหรือร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดการ เรียนรู้ แฝงจัดในงานบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า...						☐ 70
37.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....						

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมการจัด ในการดำเนินการจัดการศึกษา ตามอัยาศัยของพระสงฆ์

คำชี้แจง โปรดพิจารณา ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา ตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ที่จัดให้ประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด โดยจำแนก การพิจารณาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ด้านกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม 3) ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ 5) ด้านกิจกรรมนันทนาการ

<p>1. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของพระสงฆ์ ที่จัดให้ประชาชน</p> <p>ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต</p> <p>ปัญหาอุปสรรค.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>แนวทางการส่งเสริมการจัด.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>ด้านกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม</p> <p>ปัญหาอุปสรรค.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>แนวทางการส่งเสริมการจัด.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--

ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัญหาอุปสรรค.....

.....

แนวทางการส่งเสริมการจัด.....

.....

ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้

ปัญหาอุปสรรค.....

.....

แนวทางการส่งเสริมการจัด.....

.....

ด้านกิจกรรมนันทนาการ

ปัญหาอุปสรรค.....

.....

แนวทางการส่งเสริมการจัด.....

.....

การประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence)

ต่อแบบสอบถาม ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์

เกณฑ์การพิจารณา ค่าเฉลี่ยระดับการประเมินความสอดคล้องของผู้ทรงคุณวุฒิ เท่ากับหรือมากกว่า .50 ขึ้นไป ถือว่าข้อสอบถามนั้น มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity)

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
	ด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต							ปรับภาษาให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น
1.	จัดกิจกรรมเพิ่มทักษะในการทำงานให้กับประชาชนตามกลุ่มสนใจ เช่น จัดฝึกอบรมพิมพ์ดีด และคอมพิวเตอร์ การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ.....	1	-1	1	1	2	.50	ข้อ 1 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะในการทำงานให้กับประชาชนที่มีอาชีพอยู่แล้ว ตามความสนใจ เช่น.....
2.	จัดการฝึกอาชีพระยะสั้นให้กับประชาชนในชุมชน เช่น การตัดผม การซ่อมเครื่องยนต์เล็ก การประดิษฐ์เศษวัสดุ ฯลฯ.....	1	-1	1	1	2	.50	ข้อ 2 ส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอาชีพระยะสั้น.....
3.	จัดกิจกรรมกลุ่มเสวนาธรรมและหรือวิชาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้เกิดการเรียนรู้.....	1	1	1	1	4	1.00	
4.	จัดอบรมบรรยายธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา...	1	1	1	1	4	1.00	

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
5.	จัดกิจกรรมพัฒนาจิตแก่ อุบาสก อุบาสิกา และประชาชน ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันพ้อ , วันมาฆบูชา.....	1	1	1	1	4	1.00	
6.	ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัว หรือปัญหาสุขภาพจิตแก่ประชาชน โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางการแก้ปัญหา ตามที่ร้องขอคำปรึกษา หรือโอกาสอันควร.....	1	1	1	1	4	1.00	
7.	จัดกิจกรรมและบริการแก้ไข บำบัดประชาชนที่ติดสารเสพติด ให้มีสุขภาพกายและจิตปกติ อยู่ร่วมในสังคมชุมชนได้อย่างปกติสุข.....	1	-1	1	1	2	.50	
8.	จัดกิจกรรมและบริการ สาธารณะสงเคราะห์ เช่น บำบัด รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้ที่พักพิง แก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ประสบภัย.....	1	0	0	1	2	.50	
9.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	1	1	1	1	4	1.00	

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
10.	ด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม จัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม.....	1	1	1	1	4	1.00	ปรับข้อความ ข้อ 11 ให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลือสนับสนุนแก่ชุมชนและสังคม... ปรับภาษาให้ตรงประเด็นกับภารกิจ ข้อ 12 ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนราชการ.....
11.	ให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลือสนับสนุนแก่ราชการ เช่น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ประชาชนให้ทุนการศึกษา ฯลฯ.....	1	1	0	0	2	.50	
12.	ให้ความช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับการบริหารการปกครอง และกิจกรรมด้านความมั่นคง เช่น เป็นสถานที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) หน่วยอาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน ฯลฯ.....	1	-1	1	1	2	.50	
13.	จัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยในชุมชน ทั้งด้านสามัคคีธรรม คารวธรรม และปัญญาธรรม..	1	1	1	1	4	1.00	
14.	จัดกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ในชุมชนที่ตั้งวัด.....	1	1	1	1	4	1.00	

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
15.	จัดกิจกรรมชุมชนสีขาว หรือกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ในชุมชน.....	1	1	1	1	4	1.00	
16.	จัดบริการข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วารสาร จดสาร หอกระจายข่าวในวัด ฯลฯ...	1	1	1	1	4	1.00	
17.	จัดบริการให้ความรู้หลักธรรม เป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน.....	1	1	0	1	3	.75	
18.	จัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการเสพยาเสพติดให้กับ ประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด ในรูปแบบต่าง ๆ.....	1	1	1	1	4	1.00	
19.	อื่น ๆ (โปรดระบุ)..... ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่น	1	1	1	1	4	1.00	
20.	มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชา ชน จากการจัดงานบุญต่าง ๆ ตามประเพณีเทศกาล และวันสำคัญทางพุทธศาสนา.....	1	1	1	1	4	1.00	

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
21.	จัดงานประเพณีต่าง ๆ ในวัดให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยและการละเล่นพื้นบ้าน.....	1	1	1	1	4	1.00	
22.	จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี.....	1	1	1	1	4	1.00	
23.	จัดพิธีกรรมทางศาสนาในวัด เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ.....	1	1	1	1	4	1.00	
24.	ให้บริการจัดพิธีกรรมทางศาสนา แก่ ชุมชน เช่น การแต่งงาน การทำบุญครบรอบอายุ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การอุปสมบท ฯลฯ.....	1	1	1	1	4	1.00	
25.	จัดกิจกรรมรวมกลุ่มประชาชนในชุมชน เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้ปฏิบัติธรรม ฯลฯ.....	1	-1	1	1	2	.50	
26.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	1	1	1	1	4	1.00	

ปรับภาษาให้ตรงประเด็นกับภารกิจ
ข้อ 25 จัดกิจกรรมหรือส่งเสริม
สนับสนุนการรวมกลุ่มประชาชน...

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
27.	ด้านกิจกรรมการจัดแหล่งความรู้ จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เด็กวัด และประชาชนในชุมชนที่ตั้งวัด.....	1	1	1	1	4	1.00	
28.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ในเรื่องศิลปกรรม โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์.....	1	1	1	0	3	.75	
29.	พัฒนา ศาสนสถาน ได้แก่โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ ศาลาราย หอไตร ฯลฯ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ด้านพุทธประวัติ ศิลปวัฒนธรรม หรือ อื่น ๆ.....	1	1	1	1	4	1.00	
30.	จัดตั้งหรือมีส่วนร่วมดำเนินการให้มีหอกระจายข่าวในวัด หรือ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลแก่ประชาชนในชุมชน.....	1	1	1	1	4	1.00	

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
31.	จัดตั้งหรือมีส่วนดำเนินการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกสามัญ หรือแผนกธรรมหรือแผนกบาลี หรือศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อเป็นแหล่งให้เกิดการเรียนรู้แก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป.....	1	1	1	1	4	1.00	
32.	อื่น ๆ (โปรดระบุ)..... ด้านกิจกรรมนันทนาการ	1	1	1	1	4	1.00	
33.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการพักผ่อนหย่อนใจ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการ ในวัด ได้แก่ สวนป่า อุทยานมัจฉา ฯลฯ.....	1	1	1	1	4	1.00	
34.	ดำเนินการหรือมีส่วนร่วม สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแหล่งกิจกรรมนันทนาการในวัด ได้แก่ ลานวัด ลานกีฬา สนามเด็กเล่น สวนสุขภาพ ฯลฯ	1	1	1	1	4	1.00	

ข้อ	การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของพระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ				รวม	ค่าเฉลี่ย	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
35.	จัดกิจกรรมบันเทิง โดยใช้สื่อพื้นบ้านส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการละเล่น และการแสดง เช่น ละคร ละครล้อลอดหัวง ฯลฯ..	1	1	1	1	4	1.00	
36.	จัดหรือร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แฝงจัดในงานบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า..	1	1	1	1	4	1.00	
37.	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	1	1	1	1	4	1.00	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางจิรัฐ อนุเชิงชัย
วัน เดือน ปีเกิด	20 ตุลาคม 2504
สถานที่เกิด	263 ถนนพระงาม 4 ตำบลนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
สถานที่ทำงาน	สำนักผู้ตรวจราชการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 1 อ.เมือง จ.ปทุมธานี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2522	สำเร็จการศึกษา ประกาศนียบัตร ม.ศ.3 จาก โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2525	สำเร็จการศึกษา ปวช.เลขานุการ จาก วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2530	สำเร็จการศึกษา ปวส.บริหารธุรกิจ จาก โรงเรียนนครปฐมเทคโนโลยี จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2532	สำเร็จการศึกษา ศศ.บ. (ศิลปศาสตรบัณฑิต) การจัดการทั่วไป จาก วิทยาลัยครุนครปฐม จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2544	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2535	นักวิชาการเงินและบัญชี 4 สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 1 อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 3538	เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 5 สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2541	เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 6 ว สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2543	เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 7 ว สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2545	เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 8 ว สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 8 ว

เรียน อาจารย์ นฤมล

ไ้มีรายการที่แก้ไขแล้วเพิ่มเติม ดังนี้

1. ปกในภาษาอังกฤษ (ชื่อจังหวัด)
2. บทคัดย่อ (เหลือ 1 หน้า ใช้อัตว์ 14) และ ใ้ส่งตัว 16 แต่มี 1 หน้า ครึ่ง ข้อความต่างกัน
3. กิตติกรรมประกาศ (ตัดตรง ตำแหน่ง หน่วยงาน ย่อหน้าที่ 3 ของอาจารย์สุจินต์ ออกไป)
4. สารบัญ (เปลี่ยนหน้า) และ สารบัญแผนภูมิ (เพิ่มมาอีก 1 แผนภูมิ)
5. บทที่ 2 หน้าที่ 11 (เพิ่มคำพูด) โดยเขียนเป็นแผนภูมิแสดงฯ..
6. การประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง ICO (เพิ่มมา เป็นหน้า 110)
7. ประวัติผู้วิจัย (แก้เพิ่มเติมรายละเอียด และเปลี่ยนเป็นหน้าที่ 132)

ขอบพระคุณค่ะ

จิรัฐ อนุเชิงชัย

ปล. อาจารย์ช่วยดูบทคัดย่อที่ปรับใหม่เหลือ 1 หน้า กับ 1 หน้า ครึ่ง อันไหนดีกว่ากันด้วยนะคะ